

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

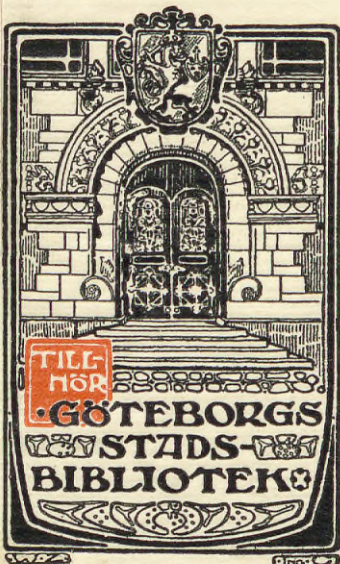
LIBRARI
MUSEI
HISTORICAE

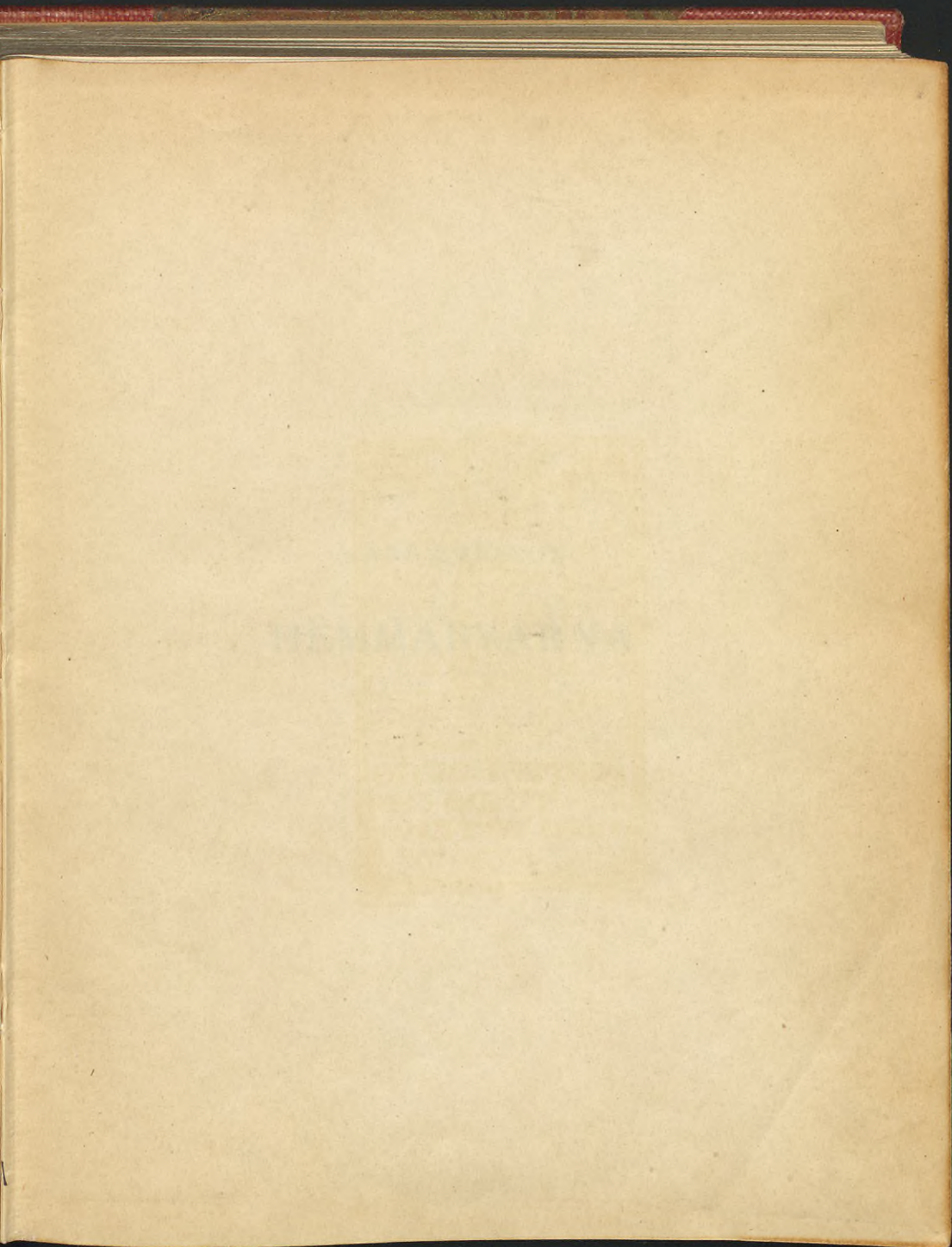
Litt.
Sv.

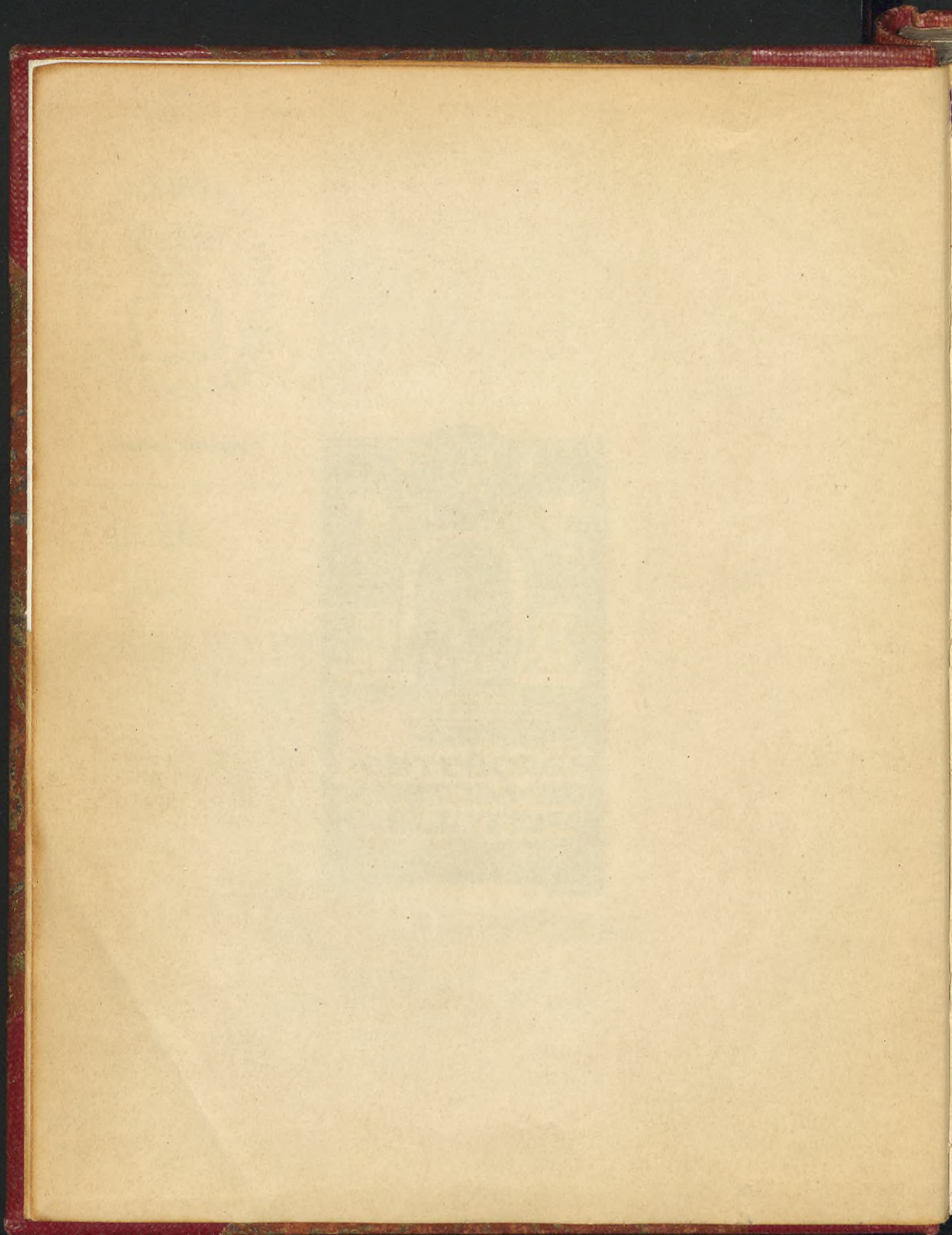

Allmänna Sektionen

Litt.
Sv.

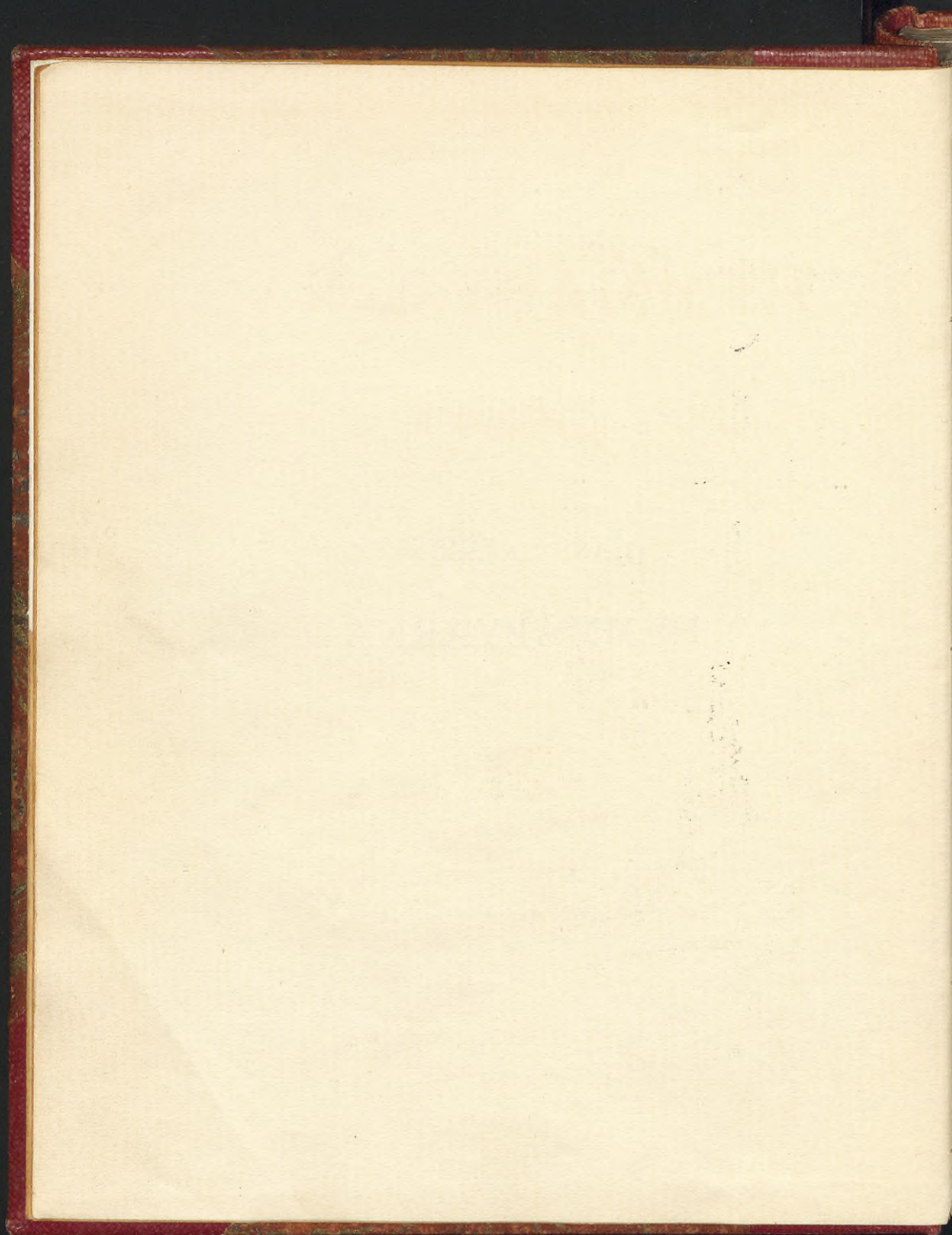

HANS LARSSON

HEMMABYARNA

HEMMABYARNA

VÄRLDSBETRAKTELSE
I FEMTON KAPITEL

AV

HANS LARSSON

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1916

FÖRSTA KAPITLET.

Det händer en ibland — och det är försmädligt — att man två gånger förstår samma sak. Till exempel nu ett ord som jag hörde vår gamle vän Holger fälla, någon dag under hans sista år: Det finns inga frågor; det finns bara människor.

Du träffade honom väl inte så ofta sen han lämnat oss och gick därnere i sin gamla by och satt på sin farfars trädgårdsbänkar och tänkte estetik, såsom jag förmodar, men jag var nere och hälsade på honom ibland, sista gången en dag långt ute på efterhösten, när det prasslade av löv på de nattfrusna gångarna och nött och jämnt var så mycket solvärme, att man en stund kunde sitta på en bänk.

Emellertid, den gången förstod jag de där orden mycket bra. Det låg något i dem, tyckte jag. Och jag kände hans förkortningar, när han var i sitt lakoniska humör, och bråkade aldrig med honom om dem. Jag försäkrar dig, jag lade själv ganska vackra ord till.

Och nu i dag faller den tanken ner över mig igen, så att jag riktigt tittar upp i distraktion för att se om det var ett blad som prasslade ner från äppelträdet. Och så förstår jag den för andra gången och begriper, att jag icke begrep. För frågans skull bryr jag mig inte mycket om det, ty den kan jag måhända få tillfälle att diskutera i många år, men det grämer mig, att jag så litet kunde vara med vår Holger i hans sista tankar, och nu får jag vara glad om jag varit honom till ungefär lika mycken tröst som hans hund var, vilken satt där och glodde så troget på honom och följde med varenda liten skiftning i ansiktet.

Men Holger hade verkligen rätt att ta farväl av frågorna, ty han har väl mer än någon slitit i deras tjänst. Vi visste ju alla hur den människan gick och plågade sig — det var alltid som om han fått både farfars och hela Holgerradens tankar i släktögonen och så, den förste i sin generation, mött den obe-

kvämliga fordran att säga ut dem. Och varifrån kommer denna fordran? Varför bryr vi oss alls om att möda oss med prat — men du vet det, sjukare släkt eller sundare släkt, sjukare tid eller sundare tid, säkert är det, att alltid råkar någon till sist illa ut för sina släktögon, alltid föds det en dag någon som fått den dumma känslan med i sitt blod att tala, tala, tolka det som låg i blodet, kanske sen Karl den tolfte eller Odins tid, och låg mycket bättre som det låg.

Vår Holger förstod frågorna mycket bra, men han var inte färdig ännu, inte riktigt. Han hade alltför mycken hygglighet i sin kropp för att dra sig undan några som helst krav, och han gjorde plikt-troget vad han kunde för att ordna problemen och människorna för sig, såsom honom befallt var, men — jag tror han var ännu inte långt nog från gamle gubben farfar och hade för mycket av hans själv-medvetna näsa, på vilken stod anslaget: jag tiger när jag vill och talar när jag vill.

Det kom ur hjärtats djup, det där ordet, det förstår jag nu, och det kastar ett ljus långt in i hans makliga och spröda själ, så olyckligt fri från allt gott bondhumör.

Och nu ligger han därnere på sin kyrkogård,

Och tänk allt som hänt honom i hans maklighet innan han dog? Och sin estetik fick han aldrig färdig.

Men vi andra, hur ha vi inte pratat frågor, många av oss! Jag skall säga dig en sak, att jag orkar inte mer. Inte på det viset. Inte alls på det gamla viset.

Och inte bara frågorna. Jag är rädd jag orkar inte med människorna heller, varken mig själv eller andra. Inte om jag skall se på dem på det sättet som jag förr gjort.

Tror du egentligen att människorna skola bli bättre än de äro? Den fåfängligheten bör man kanske inte leva på. Icke den fåfängan heller. Något bättre, något sämre, det skulle icke förändra saken mycket. Människorna äro kanske bra nog, och bra nog för mig. Vi få väl söka bli en smula bättre, både den ene och den andre, men under tiden . . .

Just nu, det vill säga för en stund sen, kom allt det här över mig, Holger och det andra, för ingenting annat än att det ringde sjuringning, du vet, på lördagskvällen.

Du har väl gett akt på att klockorna ringa på ett annat sätt sen en månads tid. Det är icke underligt. Klockor låta icke på samma vis, när det är

skumt under himmelen som annars, och ej likadant julkvällarna som midsommarafton, och när halva världen är i krig, blir all klang en annan, och när bitterhet, bitterhet kommer till . . . Och allt annat också för resten låter annorlunda än förr. Till exempel, när man hör en lärka. Ett ögonblick vaknar man till som om en rent ny känsla skulle infinna sig, som om man själv och hela världen höll på att bli god för en sekund och något ville komma över en fasligt långt bortifrån. Det är den onda världen som då rämnar itu och den goda som fogats ihop, smälts ihop, för en halv sekund. Men det är vackert så. Vad är icke en halv sekund när man snappar efter luft, och vad skulle det gamla helvetet haft för skrämsel för hyggligt folk, om det bestått sig med ett andetag då och då av äkta livsluft, med en godhetskänsla av så intensiv glöd, att den skulle kommit änglarna i himmelen att känna sig fattiga.

I ett sådant ögonblick längtar man att nå fram till människor, till några få isynnerhet naturligtvis, men jag skulle nästan vilja säga till allihop. Finns det inte ett sätt att ta livet på, så att man tycker om dem alla? Därför att man går förbi allt vad de i livet äro eller vilja vara och får fatt i dem som vår herre skapade dem — vackra eller skröpliga.

Ty det som är förargligt är alltid bara det som en människa vill vara, envisas med blodigt allvar att spela.

Det är det jag kallar att nå fram till människorna. Inte är det egentligen kärlek, den där känslan, då kunde man kanske ändå komma in i den, och nämner du den på samma dag som barmhärtighet och dylikt, så stoppar jag öronen till. Det är oskuld, helt enkelt, och ingenting annat, och därför kan ingen människa leva i den; utan att bli som barn — eller som konstnär. Det är det enda jag avundas konstnären, ty just det är hans stora privilegium, var stund då han är verklig konstnär, att se själarna som de äro — och att själv få vara och visa sig just som han är...

Nej, alltså — giv mig människor!

En annan gång jag träffade Holger, ett år tidigare, innan någon ännu trodde på hans kräfte, sade han helt plötsligt som han satt på sin trädgårdsbänk hemma på landet, stora, starka människan: »Jag är rädd det är på upphällningen med mig. Jag minns så mycket.» — »Onda minnen?» — »Nej, allting; rätt som jag sitter kommer det flygandes, sånt som jag knappt tänkt på, och livs levande.»

Han sade inte mer om det. Du vet ju att han inte hade många ord,

Jag förstod mycket väl varför han mindes. Förkänningar komma ju, och man vet hur uppbrotts-signaler verka. Plocka ihop! tycker man först det heter. Lämnal — så heter det sen. Och så hade han ju sitt att dras med. När något stort inträffar, så minns man allting på ett särskilt sätt. Då sitter man med ens och ser sitt liv för sig och folket, släkterna, långt tillbaka. Det är liksom man måste höra början till melodien långt borta i byarna och bortom gravarna.

Det är ingenting besynnerligt i det. När en stor och fruktansvärd händelse når upp över det vardagsflacka, så ekar det hundra år tillbaka, från ödesstund till ödesstund, och då tycker jag genast jag ser släktleden tåga nere under mig i en lång rad. Då håller man ganska mycket av dem, och tanken far i väg kring gårdarna och över vångarna och hälsar på.

Ibland har jag tyckt att vårt starkaste och innersta behov är att minnas och att all konstnärslängtan just går ut på det. Men ibland tror jag att det behovet är bara melankoli.

Giv mig människor!

Jag gör som den, vilken blivit spådd sin lycka. Han går ut på vägen, och den förste han möter skall

vara hans öde. Med någon skall jag ju börja, sen får jag se om jag kan trumma ihop flera.

Och nu kom den förste i mitt minne, händelsevis, alldeles som det kan bära till på landsvägen. Men det var gott möte. Det var min gamle vän Sven Persson vid Häcken. Ingen människa kallade honom så, utan bara Sven Persson, men jag behöver mina märkesnamn på folk för att kunna hålla reda på dem, om det skulle bli många. Och nu bor han i en liten gård bakom en pilehäck, pilehäckar runt omkring honom för resten, ett gott stycke från stora vägen; och därför må han för mig heta Sven vid Häcken.

Han kommer körandes på vägen med en skyffel bak i fjädervagnen. Han skall till sjön efter sand, säger han, när han stannar, och så språkar han en stund om smått som kan förefalla.

Ja, säger han, när han tar till sig tömmen för att köra vidare, det är så roligt att tala med de unga. För din far och jag vi har minsann haft trevligt tillsammans. Men de går bort, ens jämlika, snart är det inte många igen.

På detta sätt talar han gärna om gamla tider... Melankolikern! — där ha vi det. Det var väl därför han kom när jag klappade i händerna åt mina minnen.

Det förefaller honom så konstigt att allt har förändrat sig så. Se, min far han bodde ju nabo med din far, och farfar. Där låg gården, precis utanför er port, men det minns inte du, det är många, många år sen den blev nerriven. Ack ja, när vi var pojkar, din far och jag, då hade vi många glada stunder samman. Och oskyldiga. Vi hade gu roligt titt.

Jag säger då, att han får vara samman med de unga i stället. Men han menar, att det är inte som förr. Och di unge, di tror inte di gamle i heller, säger han och ser vemodig ut.

Mer var det inte den gången. Han smackade åstad mot sjön till och fick sin sand. Och ledsen var han för övrigt ingalunda. Kanske var det ingen mer än jag som misstänkte honom för att grubbla över hur tiden går och byarna förändras. I morgon söndag skall sanden strös på stugugolvet och hackad buxbom pryda upp det, och i hans trädgård bakom häckarna skiner söndagssolen lika glad som hos någon annan. Och när jag var mycket liten hade han en gång gett mig ett spel käglor, svarvade och polerade! Ingen människa hade sett sådana.

Mer var det som sagt icke den gången, och mer behöver jag av honom icke heller för i dag.

Men det var något mer en annan gång med min

vän vid Häcken. Det var några år längre fram. Vi bodde i var sin by, så om man for vägen, hade vi långt till varandra, men när han gick ut i bortersta skiftet av sin jord och jag gick ut i vår mark, så kunde vi mötas. Det händer mig någon gång när jag är kommen tidigt upp att jag går ut och sätter mig på en pilvall där långt ute i ängafriden och slickar sol, och så kommer han förbi på sin markväg och sätter sig där med.

Och en dag har det hänt honom något. Han har fått en bror hem, en rätt egendomlig figur. Jag har sett honom ett par gånger gå fram och tillbaka inne i deras trädgård — men det är alltså nu i skrivande stund längesen. Lång och smal, i lång svart rock, som om han vore en utsliten pastor. Ingen här hade haft reda på honom på många herrans tider.

»Jag kunde nägu inte vara av med honom nu,» säger Sven en dag, när han kommit in på detta ämne. »För det är ett sådant sällskap för mig.»

Och, fortsätter han — med små pauser emellan de olika reflexionerna — han har ju va'd en tosing på ett sätt, förr, när han var ung. Ja, aldrig med nån elakhet, men se han var inte som far ville. Och så var han yr, jagu var han så. Men det var ett fasligt gott hjärta i en.

Han kom fel på det från början, han fick fatt i en galen ända.

Ja, han har då sant å säga inte ett öre, det jag tror. Han har inte förtjänt nånting, och mintro, han har nock haft det knalt ibland.

Det kom fan i et från början, ska jag säga. Du har kanske hört talas om det. Jag brydde mig inte mer än inte om vem han gifte sig med. För en ann kan vara så god som en ann — det vill säga om hon hade varit ett bra fruntimmer, men det var ett fanstyg, det kan en då stå vid. Och han var godtroen, och det är han inu.

Men det var far som tog det så skarpt, för se far var sträng, farligt. Och han kunde rakt inte med det dära giftet.

Jag tyckte jagu det var synd om bror många gånger... men jag var ju liten då... jag tänkte inte så vidare på det då, det hade en ju inte förstånd till. Och så skall jag säga dig — en glimmer sådant, jagu gör en så... när en är ung. Och där kommer så mycke emellan.

Det var många tider när vi inte såg varandra titt. Nej. Och det var ju inte så långt till en ändå. Det gick galet för han, och så ville han inte, ville nägu inte själv närma sig — åtminstone inte så länge far levde.

Han ble fattig, ble han. Vi såg ju varandra och vi kunde ju gott träffas, det var inte fråga om det, och aldrig i vårt liv var vi osams nån gång, men det var ändå aldrig riktigt förtroligt. När fruntimmer kommer emellan . . . Och så flytta han sen, långt bort.

Det är inte gott att veta, hur han har haft det. Han säger inte så många ord — fast han kan gott säga ett skämt med ibland . . . Där går han för det mesta hemma, på gången vid hasslehäcken. Ja, de allra sista åren var han i Amerika förstås. De hade en dotter, och hon var med honom därinne, men så dog hon också . . .

Men han har fått det för hårt, jagu har han så, han har fått det för hårt. Det har tatt för skarpt på han, ska jag säga. Mintro han maktar inte mycket i knäna . . .

Men jag har inte ro mer för denna gången med Sven och hans bror. Kommer jag landsvägen fram, alltid skall jag kasta en blick dit ner, om jag kan se en bit av hans vita vägg bakom häckarna. Nu till annat. Jag måste hålla mönstring med det nödvändigaste först. »Min far och din far och deras farar», allt det där måste jag ha tag i. Men lönar det sig? Någonstans måste ändå vägen bli osynlig bakåt för en.

ANDRA KAPITLET.

Det stockar sig, när man vill ha fram minnen. Allt kommer på en gång, vilket är detsamma som att intet kommer. Man sitter fast i en enda föreställning och får icke fram något annat. Men kanske är det just den då! Kanske mäter det sig i den det jag sökte? En enda föreställning, nämligen denna: vi stå på en is några stycken, ett par tre fyra, och skymmer gör det redan, och en av oss gör en kana bortåt isen och slår sin glattskodda träsko i, så att det rungar och skärrar långt, långt bort i det skumma!

Man hade ju så långa ängar den tiden, och vatten över dem ända ner till nästa by.

Och en bäck tvärsigenom. Vad strövade vi där efter för mycket? En av oss på ena sidan, en eller par på den andra, och så ner emellanåt på kantisen, och mitt i var en svart, kall strimma brusande, kluckande vatten. Och så dessa iskanterna.

Nu minns jag något som man sökte inbilla mig, och det nästan står för mig att jag en gång trott det — men jag var väl mycket liten då. Jo, du vet hur många underliga saker isen formar sig till på sina ställen, och några av dessa fina ting hade väl linjer som en fiol, ty det gick det talet bland skolpojkar, att sådana där fioler sålde man för tio riksdaler och av dessa gjordes de riktiga fiolerna. De tio riksdalerna fick jag icke, men föreställningen blev jag aldrig riktigt fri från och har stått många gånger och tittat efter en sådan fiol som om jag väntat få höra en ton knäppa i den.

Men ge akt på, hur isen låter för dig, när dess klang förtonar. Den klangen är kanske icke riktigt lika för två personer, och den tonen får man visst höra om igen under hela sitt liv. Den och många andra toner — sommartonen med förstås.

När jag tänker på barndagarna kan jag lätt förlika mig med den tanken att kroppen, och vardags själen också, ligger bara som ett hölje kring den allra

innersta själen. Denna ligger där redan då färdig och lik sig som den sen blir i alla dagar, och medan kroppen och vardagssjälen ha sin myckna möda och sin lek, och växer, så ligger den andra där oberörd och väntar. Men från den fick ändå hela livet sin ton, ända från den första gråten och alltsen.

Och så augustinätterna, när solen gått ned för längesen och månen gått upp, medan arbetet ännu pågick och skratt och rop från bindareskaran emellanåt klingade ut i natten och dog bort ute över de mörkande markerna.

Var stod jag manne den gången, när jag hörde detta? Ty en bestämd gång är det fråga om, det känner jag på mig. Nu vet jag det: hos kalvarna! Ett par ensamma kräk långt borta på en ängsremsa i en annan del av planen.

Jag hade varit med i skaran. Där gingo vi småpojkar och drogo samman neker till travarna, som gamle tröskemannen, f. d., satte upp. Vi voro komna till det stadiet, då vagnmakaregesällen brukade bli vild och ingen kunde följa honom. Han hade sitt eget kvicka maner att binda en nek. Ingen kunde göra honom det efter. Och åtminstone en gång vart år skulle han ha denna vilda jakt, då hela ledet av

ett dussin bindare och binderskor stönade och skratade och rusade åstad för att följa honom.

Då var det ingen möjlighet för sammandragningslaget längre att hålla fältet rent, och gamle tröskemannen upphörde att svära och ställde sig helt kolugn och rätade så gott han kunde på ryggen bland nekerna, som vi på kiv tornat upp omkring honom, samt lugnade sig med en pris.

»Nu får di minsjäkersten hjälpa voss, när di får slut,» förklarade han.

För allt i världen — kalvarna! Dem hade vi glömt. Nu bölade de därborta, en halv fjärdingsväg ifrån oss. Du eller jag? undrar storebror. Vi ville båda, ty det var alltid en vila, och jag smiter i väg till den där ängen — och långt om länge kommer jag tillbaka just i det lyckliga ögonblick, då trettio armar börja dra samman våra neker, så att vi knappast få plats att vara med.

Därhemma vid stacken är det också nätt och jämnt slut. Dragonen har lagt rapsseglet över toppen och står och snusar nedanför, medan det sopas rent. Det var rågen, som det kanske en tid sett mörkt ut med, men nu var den fint och torrt bärgad och klar i kärnan.

»Nu vidd en, att en får gott brö i år,» säger

dragonen. Han vet vad det betyder, ty han skal tröska den med slagan och ha sina skäppor av den och äta den, och det skulle vi alla, både vi och de som skulle köpa sin råg hos oss, vilket alltsammans var i förväg bestämt det ena året som det andra.

Detta var sommartonen!

Och sen ha vi efterhösttonen, och vårtonen, men säg mig, är det inte så med alla minnen, att de föra dels utåt som bortdöende toner, ut mot horisonten, ut i ödsligheten och tomma rymden omkring oss, eller ut i oändligheten och den skumma aningen; och dels inåt, in i byn, in i stugan, in i människoklungan, in till det fasta kompakta livet med saftig munterhet och slit och ledsamheter. Sannerligen jag kan säga var jag är mest hemma. Gudskelov för människoklungan emellertid. Jag längtar att se den ordentligt och höra om igen alla fåfänga ord som gå ur människors mun och trycka näven på dem alla och känna det härliga liv som var möda och bekymmer när det som bäst var. Men tack ändå för var gång jag hörde livet eka långt bort som en spröd klang i isen.

— — —
Men vad är det med mig och mitt? Andra vill jag se, hela byn och socknen måste jag ha möte med.

För en tid sen kommer jag en söndagsmorgon,

som det någon gång händer, ner till min by igen. Det är »först predikan», alltså på morgonsidan. Men jag är där i mycket god tid, ingen syns. Så går jag mina långsamma steg omkring kyrkan, stannar och ser mig om och stannar igen, som bruk varit i alla tider, när man kommer med de första. Hade andra varit här redan, så hade jag väl småningom skubbat mig in i någon klunga, helst inne i någon av de avdelningar som de stora strävpelarna bildade, ty där stod man skönt i lä när det blåste och annars också liksom mera skyddat och passande. Men nu var här ingen och jag skred vidare. Ett tu tre, när jag kommer förbi strävpelaren vid sakristian, vem står icke där om inte gamle dragonen, han från stacken; vänder sig hastigt om mot mig och knäpper sin vadmalsrock som om han just sett på klockan: »Ja gu tror jag icke...» Och samma chevalereska leende som förr, när han hälsar på, fast ögonen blivit gammaltåriga. Att han lever ännu! Nå, han var kanske fyrti år när han stod i stacken och nu är han kanske åtti. Han kan leva ut ett par präster ännu. De svarta mustascherna ha blivit vita, och när orden gå ur munnen stå mustascherna liksom förr i artigt giv akt — han är nämligen inte av den sjudundrande militärtypen, utan måtte ha bildat sig efter någon fin kapten med tunna

skobottnar och flöjt och menuetter i fältlådan. Och obrottsligt trogen sin gamla Katrina; tro inte att man någonsin har sett ens mustaschdrabanterna sne gla menande mot orätt håll.

Med honom kommer man ju lätt in på vad faret är, och under tiden står jag och tänker på honom själv.

När han satt på sin nummerhäst var det minsann icke fråga om menuett. Det blev intet småtripp. Första året han kom åstad på den hästen var det för att man icke haft tid att komma över någon bättre; han fick ta den som en av rusthållarna ägde. Det var till stor fröjd i hela gården, ty alla visste att det aldrig funnits någon häst som stötte så, och det var den dagen han med detsamma döptes till Skumpen. Han såg liksom rent av knagglig ut, även när han stod stilla. Nå, sen gick det då år efter år, och ryttmästarens ogillande blickar på Skumpen fingo snarare ett uttryck av kärt igenkännande, och den fick till ryttarens skonande ha sin kortgalopp ibland, när det inte egentligen skulle vara så. Men Klippen red med självkänsla sin kortgalopp, ty numera visste alla att Skumpen på samma simpla bondmaner kunde hängiva sig åt en annan rörelseform, nämligen karriärens! Där blevo de efter, och den smålek Klippen led vid första

karriären, då Skumpen tog ledningen för hela skvadronen och varken aktade tyglar eller svordomar, var ändå blandad med en viss estim. Så tjente de samman tretton år, men sista mönstringen måste Klipp be för Skumpen, att han skulle få tjena nästa år med som var Klipps sista. När Klipp för sista gången kom hem och red upp för trappan, fick han ta en stor sup i botten, innan han steg ur sadeln, gjorde därefter de vanliga knixen med knäna för att sätta sig i skick efter skakningarna och sade så de föga monumentala orden: »Ja, nu ä de minsjel slut.»

Och därmed var det visst också ungefär slut med alla gamla dragoner och utgamla nummerhästar, slut med minnena av det livslånga kamratskapet med nummer den och korpral den, och den gamle ryttmästaren och hela munderingen i rustkammaren.

Med honom kommer man som sagt lätt in på vad faret är och vem som ligger i den graven och i den.

Men stopp, jag har dem själv nu allesammans, som de kommo vimlande fram från vägarna vid kyrkedags i gamla, gamla tider, när man inte räknade efter tågtabellen och när det inte syntes några fruntimmershattar på kyrkogången.

Där ser jag i andanom rockskörten på min vän Sven vid Häcken flyga för snöviden . . .

Men, ett ögonblick, ta nu inte fel på tideräkningen. Och för att det skall bli ordning med den, må du en gång för alla veta att jag räknar tiden från det år, när den nya kyrkan byggdes. Därifrån räknar jag framåt och bakåt. Det jag nu talat om, hur jag träffade Klipp vid kyrkoväggen, det skedde i allra nyaste tid, en fyrti, femti år efter kyrkans byggande — att hon är så gammal redan! Och när isen rungade, och när jag flyttade kalvarna, det blir inte tio år efter samma tid. Alltsammans hitintills, med ett ord, hör till nya tideräkningen. Tänk, jag kanske inte har nånting från den gamla alls? Men lika mycket, jag räknar som jag sagt, före och efter kyrkans byggande, eller för korthetens skull t. ex. tio år före Kyrkan, femton år efter Kyrkan och så vidare. Ingenting är mera viktigt för trevnaden än en ordnad kronologi. Det var också något av det första människor ställde om, sen det blivit folk av dem och de började tänka bakom sig och eftersinna och säga: låt mig se, låt mig se. Jag vet inte heller hur gamla Katrina — Klippskan menar jag, som hon vulgärt nog kallades, fastän hon var en hedersgumma, nog en del år äldre än Klippen, hon som berättat så många historier för

oss — hur hon skulle känt sig till mods om hon inte kunnat reda ut på pricken vilket år allting hände. Stör aldrig en berättare, när han håller på att klara den saken för sig, även om han behöver tänka både en och två minuter för att få det rätt.

Alltså, när jag såg Svens rockskört fladdra för vinden, det var någon gång i kyrkans första årtionde, och just när vi efter predikan skildes vid vår väg. Det hade varit fint och solblekt på himmelen ännu när prosten slog ihop boken; det var en stor prost med stora ögon vare sig han spände dem mot himmelen eller mot oss på jorden, och när han samlade ihop sina saker från predikstolen, brukade han gärna ägna en kort blick åt vädret utanför, och då kände vi alla instinktivt, har jag sen funderat ut, att han var en människa och väl förstod det folk som har så mycket knog med vädret och vinden. Men när i dag prosten stod nere vid bänkraderna och sade: »Nästa söndag bliver gudstjänsten härstädes, vill Gud, sist förrättad», då var det alldeles grått och skumt i kyrkan, och vi alla brådskade i tankarna redan hem till husknutarna. Sven vid Häcken var inte körandes den dagen, och när han stretade vidare och snön började feja fram, tänkte jag i mitt ädelmodiga sinne att han bestämt hade bort bjudas in på kaffe. Men

det sköter mor, och det går efter en viss ordning, dock ej utan inflytande av väderförhållanden och mindre tillfälligheter. För resten hade Sven ett välklippt svart fårskinn på innersidan av sin gråa rock, så mycket hade jag sett, när vinden lyfte på den.

Men en fröjd och en andra uppbyggelse var det att tänka på de blåblommiga kopparna.

Det var inte många inkörda den dan, inte fler stort än som kunde hålla i portarna. Mitt på gården höll redan Anders Olsson i Bakvången med sina små grållor...

Men det var nu alls inte det jag skulle ha tag i. Det var bara Svens rock jag kom att se, annars hade jag just tänkt mig en skön sommardag och ville hålla mönstring med dem allihop, som de då myllra fram från alla håll på vägar och stigar. Så minns jag dem mest.

Kanske först stigarna. Om sommaren!

Men låt mig nu tänka efter precis vad det är som jag ser när jag i andanom blickar åt det hållet, så att jag inte får med mer än just det.

Långt borta från byn, en kvarts väg åtminstone, ute vid en äng, ja, just kalvarnas äng, där ser jag

lysande, tindrande kabbelökar på en gräskant och därinunder ett klart rinnande vatten. Det har nån gång bränt sig in i minnet på mig och det har blivit mera tindrande för vart år. Och vattnet kluckar fram över långa simmande grässtrån och skummar sig helt obetydligt mot en torr stabbe sen i fjor.

Men med kyrkobesökarna har den här ängsstigen egentligen inte mycket att göra, när jag tänker efter, av det enkla skäl, att därute inte är några hus. Det var vi pojkar som kunde driva omkring där på en söndagsmorgon. Det passade oss utmärkt att vingla fram bland gräset på själva gropkanten och snava över en eller annan torva som kommit att lägga sig på tvären; att fröriva ett rajgräs, få ett klibbigt tjärblomster mellan fingrarna. Och så vattnet, och fisken. Ty om vårarna, när vattnet föstes ut från torvmossarna uppe i skogsbyarna och annars av sig själv också hade brått att komma till sjön, då var där mycken fisk i, som hade brått i samma ärende; abborrar och stora ålar! Med dem hade vi våra äventyr.

Medan vi driva ned utmed ån, kunna vi mycket bra hålla räkning med dem som komma till kyrkan den dan.

Två kom där alltid och i sällskap med varandra,

den gamle vagnmakaren och »skräddaren vid vägen». Vagnmakaren har med visshet en näverdosa i sin vänstra ficka, den snusar han själv av; men i sin rockskörtsficka har han horndosan med vita slinginläggningar på locket, och när han första gången bjuder på den dosan i kyrkbänken — och det gör han ofta inte förrän predikstolspsalmen kommer — är den så slät och nyklämd under locket, att det är svårt få fingrarna i den, men när den gått bänken ut och kommit tillbaka, kan man bekvämare skrapa åt sig. Då tar vagnmakaren själv sin egentliga kyrkopris, och därmed lägger han definitivt hela vecko-släpet bakom sig och samlar sig till uppbyggelsen. Så har han gjort, förmodar jag, ända sen den gamla kyrkans tid. Mer helgad än någon annan söndag kom dock dosan tillbaka den dag, då prostén hade glömt sin egen stora dosa hemma och helt fritt gick ner i kyrkgången och sade: »Finns här någon som kan bjuda mig en pris?» Då steg vagnmakaren fram, ehuru det i den bänken fanns ett par inskriptionsdosor, och var glad att horndosan ännu var orörd, och aldrig hade han känt sig så ett med gamle prostens kristendom, som han gjorde den dagen.

Dessa två, skräddaren och vagnmakaren, voro nu

båda så gamla att de alltid satte sig i de främsta bänkarna, både för att höra och för att det liksom blev lite mer av söndagen, när man gick hela den långa mittelgången ända fram.

Sen var det ju allehanda slags folk. Och ävenså ju körandes folk. Först över Stora Kyrkobron: det sade ett kort rung, så pass stor var den ty den gick över stora bäckens ena biflod; så över Lilla Kyrkbro, som sade ingenting alls och som man icke behövde ge akt på utom när barn skulle begravas, ty då började kyrkoringningen, när stassen var vid Lilla Kyrkbro, men för stort folk började den vid Stora. Det sade för resten inte rung likadant vem som kom. Vi pojkar visste precis hur det lät för den ene och den andre. Det fanns väl ingen bro som vi icke suttit under många gånger, när det kommit körandes över den. Och när t. ex. Nils Andersson kom med sina stadiga svartor, sina nyblankade selar, sin nyrakade mun och sina två nyborstade pojkar, då gick det så nätt och fint, och då saktade han gärna av ett ögonblick för att se på sin nygrusade väg, ty det var just hans vägstycke, vilket han alltid höll smågrusat som en trädgårdsgång.

Under tiden som nu vagnmakaren och de andra färdas på kyrkovägen, ha vi pojkar skridit neråt längs

bäcken, i vattnet och på kanterna, en halv fjärdingsväg eller så, och nu äro vi nere vid vanningen, som dammen kallades vare sig därför att det var vatten i den eller därför att vi vattnade hästarna där. Och där neråt började det vimla av folk från alla kyrkavägarna och prästskjutsen syntes på långt håll. Ringaren ringer andra gången. Nu vet jag så visst som amen i kyrkan att genom själva stora kyrkogrinden och uppför breda gången kommer... ja, kommer och kommer, vem kan räkna upp dem alla.

Allt detta var nu om sommaren och om somrarna. Men eftersom jag kom att se Sven vid Häcken och hans vinterpäls och Anders i Bakvångens grållor, så må jag ändå föra det till slut också. Det är ju alltid så att man allt som oftast får ett sådant mäktigt behov efter det vinterskumma eller vinterklara. Det är liksom mer stadga och trygghet med det. Det sommarvackra lockar ens tankar så långt bort och stämningar svärma så glömska som dagsländor och känna intet annat än värme var de komma. Jag tackar de första höstmolnen som komma ögat att blicka stort och eftertänksamt, och rensa luften för småstämnings-svärmar. Och jag tackar vintern som lärde människans bygga hus och att gardera sig, och jag känner

mig som ett träd som fäller bladen och skaffar sig bark.

Det var som sagt Anders i Bakvången som höll på gården med sina små grällor och skulle åstad just som mor kom ut på trappan och ropade an honom. Hon hade fått hans kvinna med sig och denna var därinne redan. Ja, då så . . .

Jag kom lyckligt in i stugevärmen och makade mig så småningom också in i kammaren till de andra och till de blåblommiga.

Snön snärtade riktigt hemtrevligt på rutorna.

Ja, sjön var så mörk i dag, sade någon av våra, så den var riktigt svart.

Så, kan en se den här? sade den gesvinte lille Per Persson på 5:an och i ett vips hän till fönstret.

Där syntes ingenting förstås nu för snön. Men annars kunde man se en bit av sjön just här i kammarfönstret — det var ju en halv mil dit.

Det var nu det med 5:an att han var hög läsare, men så världsligt kvick i kroppen, att han ständigt grep sig själv mitt i en rörelse och liksom bet sig i fingrarna. Sen var han alltid i farten igen efter ett par minuter, men hans hustru, ljus, lång och vacker, tystade på honom helt diskret så ofta hon kunde.

Då skulle man snarare tro att Anders i Bakvången hade varit läsaren här i sällskapet, om han inte med god världslig betänksamhet blandat sin gök av kaffet. Han var ganska bred över munnen och över ögonen med. Det var som hade någon knyckt ihop hans huvud lite med en hand under hakan och en över hjässan, så att ansiktet avgjort blivit linjerat på tvären, och under ögonbrynen, som gingo likt en kraftig gesims mellan ansiktets två våningar, sutto ögonen långt inne och man tyckte att han knappt skulle kunna se uppåt. Det var så man tänkte att hade det knyckts lite till så hade väl Anders i Bakvångens själ aldrig kommit fram i dagen. Men det vill jag lova att den gjorde. Den hade tydligen haft gott rum i en mäktig skalle, och när den tittade fram, så tittade den just alltid först uppåt, liksom när man söker himmelen ovanför taksågget. Och det var för det mesta en mäktig saftig och glad blick, men mycket kort, sen var själen inne i boet igen.

Så har jag sett honom många gånger sitta i mannalaget och tyst bida sitt ögonblick; först ser man glimten och så en stund efter kommer skottet, en kort och kraftig klyscha, som hade en egen förmåga att hejda en oförsiktig framryckning.

Och Per på 5:an hade nog fått åtskilliga sådana

skott av sin nabo, men i all vänlighet, och vid ett sådant här fruntimmerstillfälle och vid kyrkokaffet blev det aldrig till annat än en och annan oskadlig blix.

Ja, farväl med dem — men jag kommer igen med dessa två, 5:an och Bakvången, ty dem tycker jag rätt mycket om. Allt i sinom tid.

TREDJE KAPITLET.

Kära du, jag höll på att rent glömma bort dig, medan de här minnena togo hand om mig. Jag behövde dig, när jag började skriva, ty jag var i trångmål. När hjärtat pressar och det stockar sig, det som vill fram, då behöver man en vän att tala med. Tack alla som jag då haft hjälp av, och dig mest. Du har varit mig den vännen ofta. Men när man tycker sig vara hjälpt, går man sin väg — för att hjälpa sig själv. Och nu gick jag rätt långt ifrån dig. Men var lugn, jag kommer nog igen. Icke om minnena vilja komma som duvor och sätta sig på handen och allt kärt kommer och samlar sig om en; icke om jag får

lov att komma in i denna andra förunderliga värld, där hjärtat, mitt och andras, är som förbytt, och vi mötas, vänner och fiender, som om vi efter striden stått upp ifrån de döda och med ofånget sinne se tillbaka på oss själva och säga: sådana voro vi, tänk sådana voro vi.

Men en sak måste du veta: du skall icke tro mig mer än jämnt.

Du vet ju, hur ett panorama kan narra en, och reta en. Där har man marken, rena rama verkliga jorden som man kan stå på, och ännu ett litet stycke törs man ge sig i backen på att det är verkligheten — men sen? Försumma dig icke med att finna var gränsen går. Du vet bara det, att jag garanterar dig ingenting. Icke mig själv ens och alls icke de andra.

Jag ville se människor, sade jag. Gott, du skall få se dem. Fast var det egentligen människor jag längtade efter?

Du skall gå med mig där jag så ofta gått, från skogen och ner till sjön. Men vad är det jag har att visa dig under vägen? Vad är det jag själv ser när jag går där och alla de gånger jag nu frånvarande drömmer mig dit? Är det icke märkvärdigt — det är icke folket jag alltid tänkt på, det är vägarna och

stigarna och bäckarna och marken och blommorna och gårdarna och allt det som dött är. Ty för mig är folkets ande där i det döda.

En gång för många herrans år sen gick jag ensam hem om natten. Jag gick på en väg utmed själva stranden. Mellan vägen och sjön var blott en remsa jord. Det var strandvallen med bellis och primula och med blåa pulsatillor gömda i gräset. Och månsken över allt. Över vägen gick en bro och jag stod länge vid broräcket och såg ner i vattnet och såg hur det blänkte och hörde hur det sorlade, och från vattnet uppåt slätten och såg hur det sken över den. Då kände jag hur månstrimman stod stilla bredvid mig och såg ner i strömmen, och vi visste detsamma och tänkte på detsamma och på alla som vilade i hemmabyarna.

Men du som skall göra mig följe över slätten vill se människor. Ty för dig är icke varje grässtrå ett minne om en människa. Vad är det också i grunden annat jag själv tänker på än alla dem som där vandra och leva, de som bo i stugorna, de som äro döda och ligga på kyrkogårdarna.

Du skall få se dem. Men icke dem som du ser om dagen och som äro förtecknade i kyrkoböcker och längder. De äro så många. Och jag vet icke

hurudana de äro. Tro mig — vi känna världen så föga. Livet är vimmel och virrvarr. Gör dig av denna stora värld din egen lilla värld. Av de många skall du välja dig några . . . Men stopp nu, jag undrar om jag inte här sitter och skriver av en gammal teori som jag en gång gjort upp för mig. Jag ville utvälja mig några få, och dessa skulle vara min egen värld och i den skulle jag ha hela världen i sammandrag. Några få — jo jag tackar. Jag tycker inte alls så längre. Jag ville ha många, många, om jag bara kan få bukt med dem. Må de gärna komma, små och stora själar. Människa som människa, kreti och pleti, alla äro de mig välkomna och förträffliga.

Men dessa alla — var har jag mött dem? Jag vet det ofta icke. De kunna komma som månstrålen kommer och slår följe. De komma om mornarna, ofta. Du vet hur det är, när något arbetar i en och ens hjärta har något att säga en. Det gör sig påmint om dagen och söker en om kvällen, vi ha icke tid. Men i gråa morgonen, innan hanarna gala, öppnar sig ögat av sig själv och ser det vi icke hade tid att se. Då komma de ofta för en, dessa våra dubbelgångare. Det är du och jag och den och den, men icke som vi gå och stå. Stora, klumpiga människor ibland, som man trodde inte hade en tanke i sin själ,

där komma de och sitta på sängkanten med sina hjälplösa ögon, alldeles som de ville man skulle säga något för dem.

Som jag sade, tro mig icke mer än jämnt. Jag ger dig ingen säkerhet varken för Bakvången eller 5:an. Det skall jag aldrig utsätta mina vänner för, att man skulle komma och fråga 5:an vad han gjorde med predikanten Jordensson eller vad Bakvången hade för sig när han hämtade kalk vid sjön. Jag vill gärna ge dig Sven vid Häcken en gång till och den hemkomne broderns livsfilosofi, men försök inte att leta upp dem; icke heller prostens lärdomslistige pastorsadjunkt ger jag dig adressen på. Och framför allt icke Per Knutsson i Flintgruvan. Ja, jag vet knappt om jag vill garantera dig mer av hela Sven vid Häcken än möjligen rockskörten och av Klipp får jag se om jag behöver borga för mer än mustacherna och munderingen, när han plockade fram sina persedlar ur vår dragonkammare och satte sig på »Skumpen» för att rida för rusthållet.

Nej — alla vi som här skola röra oss och ha vår varelse, vi äro icke av denna världen, och jag själv i min egen riktiga och kommunala personlighet är egentligen här med endast för att hålla ett öga på Holgers estetiskt-teodiceiska funderingar och om möj-

ligt utforma några paragrafer av världsvishet, paragrafer som jag hoppas du omsorgsfullt samlar ihop och ger en passande fortsättning, ifall jag skulle tappa bort tråden, vilket väl torde kunna passera mig.

FJÄRDE KAPITLET.

Skall jag nödvändigt in i det också, och nu genast? Jag menar läseriet. Kanske. Det var icke det jag ville tala om med dig. Det är liksom inte mitt. Jag hade så mycket annat som stod mig närmare och som jag måste bärga. Men — det är väl inte en så ren slump, när allt kommer omkring, att jag, det första jag började se mig om, stötte på denne 5:an och hans ljushåriga hustru, som skulle hem till en andaktsstund. Det hör allt med till livet i hemmabyarna — främmande eller ej, dystert eller ej, men det tränger sig fram, och jag kommer icke vidare förrän jag gett mig ro att se också dessa som

på kvällarna gingo till sin sammankomst, mörkt folk för oss, kanske inom sig fyllda av ljus. Men icke vårt ljus? Nej. Och vem av oss var då sjuk och vem var frisk? Och vilket är fördom? Två världar och två folk, det är allt vad man kan säga. Två solar och två dagrar, den ena varm och verklig, den andra kall och ödslig. Men vilken var den verkliga, och vilken var den ödsliga? Vår värld för dem och deras för oss.

»Det är sjukdom,» sade doktor Kallström, och gick bort och kände på sin reskappa som han lagt över en av skolbänkarna. »Det är sjukdom. Humöret. Som en sa till mig, han var och sökte mig: jag tycker allting ser likadant ut som den dan det var solförmörkelse.»

»Var han religiös?» frågade doktor Helling, som var där på samma gång — det var efter en obduktion.

Om han var religiös? Ja, han blev.

Blev han bra? frågade Helling.

Jagu blev han så. Likaså bra som både du och jag, mer än det att han är läsare.

Vad talar I om, sa Prosten, som kom till nu, efter att han stått och talat med en annan borta i andra ändan av skolsalen. Det var en sex sju personer samlade den gången, tror jag; för obduktionens

skull, och vad i sammanhang därmed stod. Vad talar I om, sa han alltså, varför säger doktorn så?

Jo, ser prosten, den som jag talade om behöver vara läsare, för annars blev det sorgligt igen. Människan behöver nån glädje, och nu har han läsningen å hålla sig till och församlingen och resonemangerna.

»Hm,» sa prosten och passerade och gick med händerna på ryggen fram och tillbaka, tittande emellanåt ut genom fönstren.

Jaså, du skickar dom till församlingen, sade Helling, tog av pincenéén och blottade sitt stora öga och dess forskande humor.

Jag skickar dom varthän di vill — kan di hjälpas med god mat och en sup och glatt sällskap, så ordinerar jag det. Och en, ja du känner en gott, sa jag till: du ska riva ner din usla stallänga och bygga dig en bra en i stället, så har du nåt å göra.

»Kanske det,» anmärkte Helling. »Han hade råd till'et.»

Han hade råd till'et, bekräftade Kallström.

Nå, vad säger Per Knutsson? vände sig nu doktor Helling till en ung ståtlig man, som satt sig på den nedersta småbarnsbänken och sträckte sina våta ridstövlar utåt golvet och nu helt lugnt vaknade upp ur sina tankar.

Det var Per Knutsson i Flintgruvan och med denna fullständiga beteckning benämndes han alltid utan förkortning av alla människor i hemmabyarna. Han var där för att han släppt den ena doktors-skjutsen till och för övrigt kände något till den skedda sorgligheten. Han var annars från en helt annan församling, och Flintgruvan låg ju nere vid strandbackarna.

Vad jag tycker — jäså om det där läseriet?

Ja, vad tror Per Knutsson det kommer av?

Jag vet inte... Jag vet inte hur det brukas i denna församlingen, men nere hos oss på läget, där går det kvickt. Där skickar vi en tös ett ärende: spring hän till handlaren och köp litt sirap, och kom fort igen. Och när hon så kommer om igen efter en timmes tid och får skrupenser...

Men jag tvekar om jag så här vid första sammanträffandet skall släppa Per Knutsson lös med egna ord. Inte för att han skulle säga något som inte är sant. Det har man aldrig hört talas om; men ändå. Jag tar för givet att det verkligen härom dagen gått så till hos hans nabo, som han sade; att flickan vid hemkomsten betett sig något underligt och förklarat sig ha blivit omvänd; att naboen som detta hände hos, det var Pål med den buttra basen, sagt: Du får om-

vända dig om söndan, så gör annat folk. Likaså att hon inne hos handlaren stött på den ene av lägets kolportörer — Per Knutsson påstod att de alltid höllo sig med minst två, alltid svartklädda och tillreds, vare sig man gick till gilles eller från gilles. Intet tvivel om allt detta. Men Per Knutsson hade ett eget sätt att tala om sådant. Man fick oförmärkt den tvångsföreställningen att det icke blott var den tösen utan tio och fler som flögo fram över gatan för att omvändas i handelsbutiken och att där nödvändigt måste stå en kolportör och vänta på dem, som skulle köpa sirap, för att börja en predikan om sötman och pinan. I alla fall — jag önskar icke för tillfället ha dessa scenerier med, som Per Knutsson så behändigt framtröllade. Hur man betedde sig på läget står jag visserligen icke i ansvar för, men det kunde lätt uppstå den misstanken att det gick likadant till i mitt pastorat.

Bäst Per Knutsson höll på stannade prosten till igen. Allt regnade det därute, och man väntade för övrigt på att protokollet skulle renskrivas av Mäster och länsmannen.

Men just i samma sekund prosten hade närmat sig, hade en kvinnoröst lagt sig i talet: ja, nu är du i farten, Per Knutsson . . . hade hon börjat, men hej-

dade sig när prosten också öppnade munnen för att säga något. Per Knutsson hade ju tvärt slutat sina relationer, men ett återsken av hans ymniga syner stannade ännu kvar över hans manhaftiga mustascher.

Nej, vad skulle mor Per Svens säga? sade prosten och hejdade sig i sin tur.

Mor Per Svens, om det nu var så hon kallades, hade också haft en liten del i dagens förrättning och bestyr här i skolhuset — hon kände särdeles väl den döda, och prosten, som själv ville höra alla omständigheter, hade bett henne komma med. Hon hade nu under samtalet suttit på ett par alnars avstånd borta vid katedern, där hon funnit en bok som hon satt och ögnade i.

Jo, säger hon, jag ville bara säga ett ord till Per Knutsson och så tänkte jag på det de talte om.

Vad då, vad då? sade prosten på sitt hastande vis. Är det detsamma hela tiden?

Ja, om varför folk blir religiösa.

Läsare, sa prosten. Ja, vad kan en säga om det?

Nej, fortsatte mor Per Svens, det är bäst att inte säga nånting om det. Utan låta en och var ha det med sitt e't samvete. Där kan vara många ting som trycker.

Kanske det, sa doktor Helling och tittade upp.

Där kan det, där kan det, sa prosten, och gjorde ett par vändningar till, snurrade så hastigt om.

Gud Fader i himmelen, ropade han och höjde armarna, det var mitt käraste läsebarn... Men jag begraver henne, jag begraver henne själv i vigd jord och med Herrans löften...

Prosten var nu så han skalv i kroppen, gick raskt bort och tog på sig sina lädergaloscher. »Men ve dem som förargelse åstad komma...»

I detsamma kom skolläraren och länsmannen förbi fönstren, ifrån huset intill som stått obebott och där den döda kommit att bli inlagd, när man funnit henne i mangelgraven.

Prosten kom dem till mötes i dörren.

Ja, sade han, nu har jag bestämt mig för att jag begraver flickan efter ritualen. Jag tar det på mitt ansvar.

Men hon har då tat livet av sig själv, med vett och vilja och uppsåt, så mycket är utrett här i protokollet, svarade länsmannen.

Vad vet bror om det? genmälde prosten. Ett vilsekommet lamm, ett vettskrämt barn. Hur vet bror om hon hade sitt vett i behåll?

Nej, men...

Fråga doktor Kallström. Han har sett henne i

förra veckan. Och i morgon dag gör vi det. Tror mor Per Svens att det går för sig att få allt i ordning?

Nu reste sig doktor Helling och slog upp rockkragen mot öronen samt tog länsmannen under armen.

Min bästa befallningsman, sade han, kom nu, så går vi två, för här är vi överflödiga. Befallningsmannen kan betyga, att flickan själv har gått och sänkt sig, och jag kan betyga att där inte fanns det minsta mankemang på hennes kropp mer än det att hon hade fått för mycke vatten i sig, inte en penal annat, och inte barn eller nåt sådant där snafs utan fin och vacker som en Guds ängel. Mer vet varken befallningsmannen eller jag. Och nu låter vi prosten rå, för det är han som får sätta diagnos på själen, och doktor Kallström och mor Per Svensson.

Det hör nu icke till denna historien att tala om vem hon var eller hur allting hänt, hur man funnit henne; varför skulle vi gräva upp det? Hon fick sin vackra begravning och sina blommor. Låt henne vila och glömmas som en okänd och namnlös, ett offer, sade man, för den religiösa rörelsen under första decenniet efter kyrkans byggande. För nervös belastning och nervös smitta, sade doktor Kallström, och kanske kärlek. Ty kärleken, sade han, ger ofta

tillsamman med läseriet en svår komplikation. Den blandar ihop världarna för dem, sökte han göra klart för kollegan Helling. Om de nämligen bli kära i en av den andra världen. För där är ett svalg befast. Och antingen skall de leva i den ena världen eller i den andra — från min synpunkt gör det ju detsamma vilken de vill hålla sig till.

Prosten var redan ute i förstugan och ropade med sin dundrande röst efter Johan, Johan! Och Johan kröp fram ur kareten och började lösa hästarna från järnlänken som var spänd mellan stolpar framför skolans hela längd.

Då inträffade något, som i Per Knutssons färgstarka minne framkallade en plåt, vilken han många år senare kunde med stilla undran betrakta. Och alltid upprepade han då samma ord som om de stått tryckta som en devis under plåten: sådana skall de vara — prostarna.

Som prosten står där och skall gå ut, kommer där en ny person på trappan och träder in. Förstugan var ett stort och ljust rum, så de stodo där allesamman ute och sågo vad som passerade.

Herre Gud, hur går det nu, sade mor Per Svens för sig själv. Hon hade känt igen den nykomne. Det var han som förestod läseriet. En liten spenslig

man — jag kan beskriva honom närmare sen — med, som jag vet från andra tillfällen, en säreget len stämma utan all skenhelighet i timbren. Men av den hördes i detta ögonblick ingenting, ty mannen stod där stilla framför prosten utan ett ord.

Mor Per Svens visste vad här var att frukta, ty hon kände prostens sinne och hade under dagens lopp väl tio gånger hört honom kväva sin vrede, när han kom att tänka på denne som han menade vara upphovet till olyckan. Men det hände i själva verket något annat än det man väntade.

Prosten stod alldeles stel en lång stund, och bara såg på mannen och på anletet som han hade framför sig. Därefter sade han ett raskt »kom», gick ut och över till huset bredvid, där den döda låg, öppnade dörren och lät alla komma in efter sig, gick så bort och lade sin hand på duken över den dödas panna: Fader vår... läste han med en obeskrivligt lugn röst, alldeles som när han läste det från predikstolen med en blick ut mot en ovädershimmel; tog dem alla i hand och gick ut och satte sig i sin vagn, och hans gamla fuxor förde honom i lugn trav bortåt vägen förbi kyrkan och hemåt i kvällningen.

FEMTE KAPITLET.

En gång till måste jag in i detta, ehuru med en känsla av att vara obehörig och att jag egentligen skulle åt annat håll.

Det gäller mest den här mannen som kom inför prostens ögon i skolans förstuga, skomakaregesällen, predikanten. Ju mer jag under årens lopp kommit att se honom på avstånd, dess mer har jag fått för mig, att där var något märkvärdigt med honom. Men svårigheten är att efter så långa tider få hans bild klar för mig.

Från ett tillfälle — en tio år efter mötet med prosten — minns jag i alla fall ett par repliker av doktor Kallström, vilka hade avseende på honom.

Om där vore något ont med honom? hade någon frågat.

»Det är inte det minsta ont med den» — lydde doktors svar — »mer än att han gör en del galna.»

Om han inte själv vore konstig då?

»Nej. Inte mer än andra. Inte mer än han reder sig.»

Om han då hade några villfarelser, eftersom han gjorde andra så förvirrade?

»Inte villfarelser för honom.»

Jag hör hela tiden, hur doktorn mot sin lust kvarhålls i denna intervju av en envis frågerska, och vet mycket väl vem denna var, men låter henne stå utanför tills jag får se om jag stöter på henne oftare. Som man kan förstå, var det en på orten tämligen ny person, som frågade, och det var icke gott för doktorn att då veta, vad slags intresse som låg bakom frågandet.

»Usch då, doktorn är rent för svår för mig,» hör jag nu frågerskans röst med en betvingande frimodighet. »Jag är tvungen att ha detta utrett. Här går nu alla dessa människor, som har hyllat sig till honom, och en vet inte, om det är nåt ont eller nåt gott som har hänt dom . . . Säg mig rent ut, doktorn, är han en sådan där som di kallar fruntimmerspredikant? Och

vad är han för resten? Di säger sjöman och f. d. seminarist och allt möjligt.»

»Han bryr sig inte om fruntimmer. Inte mer än jag bryr mig om karameller, det är min tro,» utlät sig doktorn, i det han redan tog ett steg för att gå vidare.

I detsamma anmärkte mor Matilda i Bakvången — ty hon var där nämligen också, och hela det här samtalet äger rum på ett bröllop vid midsommartid, ungefär när solen gick ner bakom hasslehäcken — anmärkte som sagt mor i Bakvången, att det numera inte var så mycket denne skomakaren som predikade i missionshuset utan en predikant från stan.

»Jaså, är där två?» utropade frågerskan.

»Där är alltid två,» förklarade doktorn, »det är där alltid i en så kallad rörelse. Och är där inte två, utan det är en och samme som sköter det, så blir där två av den ene, för de är aldrig likadana, när de börjar och när de fortsätter. Men fråga mor Matilda,» sade han i det han gick vidare, »hon känner bra till det alltsammans.»

Emellertid vet jag inte, varför jag skulle dra mig för att tala om hela detta bröllop, där mycket annat hände, och där jag träffar åtskilliga av mina bekanta. »Men hör manne allt det till ämnet?» viskar mig en

röst inom mig. Nå, än sen, och vad är mitt ämne? Säg mig det först. Därmed vore mycket klart. Det är en enkel sak att berätta, om man bara vet vad man vill berätta om. Men det är just det man vill ha reda på. Det är något man vill ha fatt i, men vilket?

Och jag är rädd, att jag ej är mycket bättre än hon, jättekvinnan, som det naturligtvis måste finnas någon litteratur om, hon som gick över ängen eller på en landsvägskant, vilket det nu var, och märkte, att där var någon blomma som luktade så fint — men vilken blomma det precis var, kunde hon icke komma underfund med för sin breda näsas skull, och då tog hon med sin näve allt om vartannat och lade i förkläd, och när hon så stack näsan ner däri, så tyckte hon just att det luktade som det skulle, vilket egentligen var mer tur än hon själv förstod. Jag gör som hon och är icke så noga på om jag får lite simplare saker med. Ljuvliga voro ängar och vägkanter i allan tid med maskros och kardborr och cikorians fina blå. Icke heller vill jag vara mera metodisk utan tar som hon en handfull var det bär sig och där det lyser mig mest emot.

Och först tar jag Per Knutsson i Flintgruvan, som jag finner stående innanför trädgårdsgrinden vid

västra stugugaveln och blicka begrundande framför sig utan att ha något särskilt att titta på såvitt jag kan se. Men annars finns där i synfältet en trumla som står på ett hörn av samma gräsmatta, vilken väster om trädgården övergår i den djupfriska blekan, i dag berövad sina tio linneräckor och sina otaliga räckepinnar. Och på trumlan en ung man fingrande på ett dragspel, som jag i jäns såg en av drängarna på skämt langa ut till några ungdomar. Nu finns ingen mänska i den kanten mer än den unge mannen, som jag väl känner, son till honom med det fina vägstycket. Där sitter han på trumlestången och spelar mycket tyst för sig själv och lägger örat till som om där var något märkvärdigt inne i bälgen — och vem kommer icke i detsamma borta från blekan om icke en flicka, och det en smidig och nätt en, springande i behaglig fart, rakt förbi trumlan, där hon lika behagligt hejdade sig. Det var blott en liten minutsdel innan hon åter gled vidare och endast så mycket av ett leende som det svagaste skimmer en kamera kan uppta, men när jag stunden efter passerade Per Knutsson, nickade han åt mig, medan han log för sig själv, som han gjorde ibland; »Så nätt, så nätt så. Skulle passa rent förträffeligt.»

Det här mötet hade emellertid sin särskilda lilla

betydelse för den som var inne i förhållandena. De två hörde nämligen till var sin av de två världar, som doktor Kallström tyckte skära sig så ohjälpligt emot varandra. Och detta var betecknande för hela det här midsommarbröllopet. Det var nämligen så, att de som där voro med, voro ungefär hälften av var sort, hälften andliga, hälften världsliga, och hade du ställt dig i middags med Per kakeman vid pilehäcken mitt emot inkörsvägen, medan det en hel timmes tid dammade och blänkte nysilver och mäsing på alla vägar, så skulle han kunnat sagt varthän alla hörde. Han, som kände allas hjärtan och religioner, visste ganska väl vad det tänktes i alla vagnarna och vad som sagts och undrats om det bröllopet, och visste även att det till slut blivit så bestämt, att ingen dans skulle förekomma, emedan brudgummens släkt mest utgjordes av de ledande i missionsvärlden, ehuru han icke själv räknades dit och ehuru själva bröllophuset annars visst icke var främmande för spelmanslåt.

Per kakeman mente sig visst kunna se utanpå dem, vilken sida de hörde till, men det kan han säga, som visste det förut: för andra var det icke alltid så lätt. Jo, kanske på Per Knutsson. När han på avstånd kommer fram ur dammskyn med ett par förfärligt stora svarta hästar, ler Per kakeman ett litet grand,

men Per Knutsson själv ler icke alls utan sitter skarpt allvarlig som han mestadels gör när han icke är i snack. Icke så mycket som en mässingssölja på selarna utan svart alltsamman, och inte mer remmar än de svarta behöva för att dra med. Det var också ett sätt! Med just dessa svarta var det utan tvivel som han något senare, troligen samma sommar, körde itu portlängan för Per i 5:an. Där åter kommer mannen som har den fina vägen och bor strax ovanom Stora Kyrkobro och vars son vi således i förväg råkat känna. Gammal låg lackerad äresvagn med stoppade höga säten, de välkända små svarta hästarna, som nicka med huvudet jämt så mycket som passande är när man kör till gilles, inte mer beslag än de nödvändiga mässingsringarna för tyglarna men en förfärlig mängd välblankade remmar över hela kroppen. Sonen sitter framtill och kör, och möjligen har han redan övertagit stället. Hela familjen gör intryck av en mildhet, som man inte skulle tro vara av denna världen, men på den världsliga sidan bli de ändå, ty sonen och dottern ta på bal, och hemma dansar gubben kadrilj med alla de gamla konsterna och förefaller lika stillsam då.

Doktor Kallström skulle måhända ej finna mötet vid trumlan bevisa något med avseende på de båda

världarnas förenlighet, emedan de två kontrahenterna ej rätt representerade sina världar utan stodo, skulle han kanske tillåta sig säga, vid gränsen mellan en beskedlig världslighet å ena sidan och en beskedlig religiositet å den andra. Och som jag inte gärna disputerar emot honom, så tiger jag beträffande detta särskilda paret och bara gläder mig över att det finns till, men förbehåller mig framtida talan beträffande själva principfrågan, och meddelar här endast såsom en hjälpreda för diskussionen den skala, varav doktor Helling — för dagen ej närvarande — brukade betjuna sig. Enligt honom, om jag efter så många år inte minns fel, så hade vi ytterst på ena sidan missionsfolket, därefter psalmboksfolket, till vilket åtskilligt flera räknas, så kyrkofolket, en skara av kreti och pleti, så hedningarna och ytterst på andra polen fritänkarna, d. v. s. sådana som talte om att de voro hedningar. Och så Prosten, som var en grupp för sig själv. Det senare tillägget betecknar en svaghet i indelningen, ty det ser alltid misstänkt ut om i ett system finnes någon »för sig själv». Och jag är inte säker på, om inte Predikaren också var en för sig själv och så kanske ändå en till, nämligen den äldre av de två systrar, av vilka den yngsta var just den som kom springande från blekan.

Emellertid följde jag med Per Knutsson inåt i trädgården, mycket trakterad av att byta ord med honom. Jag var just kommen så pass upp i åren, att han började ge akt på ens befintlighet. Han själv var vid denna tid som sagt tio år äldre nästan än när han tittade på vår prost, och jag hade under tiden som obemärkt pojke bevistat hans bröllop. Och att han kom ensam i vagnen i dag, berodde på att han var här endast i sin egenskap av lantbrukslev av samma årgång som brudgummen.

Men det här lilla, som jag nu talt om, och som försiggick en stund efter middagskaffet, var icke det första som hände på det bröllopet, icke heller det sista märkliga, utan dessförinnan hade inne vid mid-dagen prostens unge pastor sökt omvända Per Knutsson, och längre fram på eftermiddagen kom ute på blekan pastorns märkvärdiga disputation med missionsvännerna. Men om du inte i förväg går in på att hålla denne nye pastorn i stor ära, så säger jag ingenting om de antydda händelserna. Du skall veta att, ehuru icke längre varken pastor eller präst, är han i våra byar ännu i denna dag en man som vi äro glada i.

Han var då mycket ny, och mycket ivrig, som hans natur ännu är.

Inne vid middagsbordet hade han suttit bredvid Per Knutsson i Flintgruvan, och sen han, med en viss raskhet i tagen, avgjort tilltalande i Per Knutssons ögon, förtärt det kvantum mat och vin, som åstadkommer överskott av andlig kraft, började han omvända sin bordsgranne. Det vill säga, Per Knutsson påstår så ännu i denna dag, men jag har själv för icke länge sen hört pastorn i fråga, som nu alltså icke är pastor mer, bestrida att så varit förhållandet. Han lär ha velat väcka Per Knutssons intresse för någon slags livsriktning av mera allmän karaktär, men Per Knutsson har förmodligen känt igen vissa termer, som gjort honom mer förskräckt än det egentligen fanns skäl för. Per Knutsson är en artig man som aldrig hyst någon som helst religiös oppositionslust, och han mottog i all foglighet undervisningen om hur livet rätteligen bör levas, samt svarade instämmande med en mängd ja och jaha, det är så rätt, så rätt så, ackurat som pastorn säger . . . Men det passar nock inte för mej, tillade han slutligen.

Skål, pastorn, säger nu doktor Kallström, som sitter mitt emot, skål! Det var rätt, ta hand om Per Knutsson i Flintgruvan, för det behövs.

Pastorn drack och såg lite oviss ut.

»Per Knutsson skojar me voss,» kom det med en djup bas tvärs över bordet. Det fanns inte mer än två mannar som hade denna tvärhuggna röst; den ene var Pål, och den andre var Bakvången. Denna gång kom den från Bakvången som suttit tyst bredvid doktorn och i trygghet ätit sina rätter. »Han skojar me voss, pastorn.»

Nej gu gör jag ej, flammade Per Knutsson opp, det gör jag visst inte, kan aldrig komma i fråga, pastorn, att jag skojar med sådant. Nej, det är nock som det skall vara, och det är just som vår egen kyrkoherde säger i vår kyrka.

Detta sade Per Knutsson i sin fulla uppriktighet, ty han hade en stor vördnad för all överhet och alla dem som nått längre i fullkomningen än han själv.

Nu välvde sig Bakvångens blick igen, alldeles som när en strålkastare gör ett kast över himlen. Han har tydligen tagit sikte en gång till:

»Det är en stor syndare, Per Knutsson.»

Vad, hur menar... säger pastorn helt förvirrad, och Bakvången svarar: Han eder och dricker och tar till gilles, det värsta han kan.

Gör han inte något annat ont? spørjer pastorn undvikande.

Inte de ja vidd, avslutar Bakvången och går förnöjd i sig själv igen, fortsättande med sin stekta hönsvinge.

I detsamma kom Prostens tal för brudparet, och efteråt blev det livligt på alla kanter. Pastorn blev upptagen av doktorn. Per Knutsson satt och fixerade Bakvången: »Eder och dricker och går till gilles,» härmade han. »Jo, du är mig den rätte, du, att tala om sådant. Skål! Du ska ha de dära i dig igen en ann gång, pass på det.»

Sen gick då måltiden vidare i största samdräkt och förnjöelse med spettkakor och påfyllningar av den vinskänkande skraddaren. Och pastorn kom i ett vidlyftigt samtal med mor i Bakvången, som satt vid hans andra sida, om hennes alnshöga spettkaka, vilken han hjälpte henne att skära.

Men, herregud, mor i Bakvången ha vi ju inte ordentligt tittat på ännu, varken i dag eller den dagen hon var med vid de blåblommiga kaffekopparna. Det är också tids nog. Hon var den som gärna satt obemärkt så länge inte hennes ord behövedes.

Det började hastigt sacka av med samtalen kring bordet. Doktorn såg sig om och sade, i det han tog sitt glas: Ja, nu tar jag detta, för nu tror jag klockaren rer sig till. Skål, Per Knutsson, och skål, Anders

Olsson. Skål, pastorn, kom hem till mitt nån gång
Och så dricker vi, som här sitter, för mor Anders
Ols och tackar för spöddekagan . . .

Men det tog ett par minuter, innan psalmen kom.

Klockaren, den gamle hedersmannen, brukade bereda sig till den akten i god tid och under mycket synliga försök att pröva rätta tonläget. Per Knutsson sitter och betraktar dessa förberedelser med ett lugnt och oskyldigt intresse. Då gör Bakvångens livsande en hastig liten titt i sitt fönster, och medan han kvickt drar sig tillbaka igen i sin bur, där han i dag tycks rumstera som en munter ekorre, kommer det som ett dämpat skott: »Slå han i ryen!» Saken var den, att när Per Knutsson första gången var till gilles med vår klockare, höll han på att ställa till spektakel, såsom allmänt känt blev, ity att han, sträckande sig hän mot dem som sutto klockaren närmare, helt förfärad och mycket hörbart tillviskat dem: »Slå människan i ryen. I kan väl se han har fått en bit i halsen!» Härav kom stort skämt med Per Knutsson, som då var en ganska späd yngling, och ingen misstänkte honom för att ej vara i god tro, vilket han troligen också var. —

Så långt hade nu allt gått väl, men, som antytt, ett par timmar efter ute på blekan stötte pastorn på

den flocken som sjöng psalmer, och där kom han tvärt i en ivrig dispyt om den sanna kyrkan och sade och hörde mycket under en halv timmes tid.

Per Knutsson var den förste som kom och berättade om det inne i trädgården, vid toddybordet.

»Vete Herran, hur han vill ha folk, denne här pastorn,» sade han, i det han lade socker i vattnet. »För inte tror jag han vill di ska vara som jag precis, men står han inte nu och ger Per i 5:an och hela tutten en sådan sats, så jag tänkte, nu går jag och tar mig en toddy, för det kan jag då förstå, att om pastorn har rätt, så bler jag förr salig på det än om jag går i missionshuset. Hur det gick till att di kom i samman? Av en helt oskyldig ting. Bara för att 5:an sa att det var vackert väder i dag. Hade han nu svurit på det, som en ann skulle ha gjort, så skulle jag inte sagt om, att prästen blev förbannad, men nu var det ju bara det att prästen mente, om såna som Per, pietister, kunde värdera en skön natur, precis di orden. Och där blev väl inte en dispyt!! Per i 5:an först, han är ju fort färdig.»

Nå?

»Jag vet inte, hörde aldrig slutet, för jag tyckte inte jag hade med deras att göra. Men jag tycker om er pastor, jagu gör jag så. Kvickt går det,

antingen han ska på den ene eller den andre. Och trevlig till bords. För resten hör jag nu, att han ju ska vara son till den gamle bokhållaren i Ystad . . . »

Han i spannmålshandeln?

»Ja just den, och rejälare människa fanns ju inte till. Så dog ju den gamle, och där har då denne här suttit med en gammal moster, först i Ystad och sen i Lund. Hur ska di väl ble? Läsa och läsa. Se på virketöj och höra fruntimmerssnack och aldrig ha en slant å gå ut och ta sig en biff för . . . Ja — skål nu då! Skål, Matilda» — det var till mor i Bakvången, som satt där på en bänk. »Matilda skulle bara hän och höra på pastorn. He, log han för sig själv, vad en präst kan hitta på bara! Så säger han — för han gick ju på om allt slags skönt, jag trodde aldrig där fanns så många sorter, en skön natur och när solen går ner, och Tegnér och denne häre Bellman, och värst ble de när han sa en skulle gå på teatern. Då hoppa 5:an riktigt till och skulle hugga i, men så i detsamma så säger prästen, precis, Matilda, jag lägger inte till ett ord, jo, så säger han: till och med kvinnans av Gud helgade skönhet försvinner för det pietistiska ögat.»

Nä men . . . sorlade flera vid toddybordet.

»Ja, om det är så, de kan jag inte säj, men så sa

han. Och det roligaste var det med 5:an. För han blev rent bafs med detsamma och bara stod och gapa på prästen. Och när jag vände mig om och gick därifrån, så möter jag mor i 5:an och då säger jag till henne: Du får gå fram till prästen och visa dig, Kristina, för han vill se dig. Hon begrep inte vad jag mente, förstås...»

»Nå, men prästen är ju galen,» förklarade de kringstående, »den kan vi ju inte ha.»

»Kan I inte! Behåll I den bara, det är mitt ord.»

Men de fingo icke behålla honom länge, fastän de till slut nog ville, ty ett par år efter, när den store handlanden i apotekarebyn förlorade så mycket pengar, blev han förälskad i dennes dotter, fick sin hand med i familjens bekymmer, upptäckte sitt fäderneärvda afärsgeni, och fann sig helt hastigt i färd med att styra bodar och magasiner. Och bäst så. Ty han lärde sig aldrig den prästerliga betänksamheten. Doktor Kallström hade i anledning därav en gång sagt till honom: »Du får skaffa dig nån slags buffertanordning, eller vad det skall kallas, mellan tanken och tungan, nån mellaninstanser...» Pastorn hade funderat på mellaninstanserna, men visste bara icke hur det skulle gå till. Och numera behövde han dem icke, och alla mannar som hade affär med honom voro förfärligt

nöjda med att de där mellaninstanserna voro borta. Men, för all del, denne pastorn var icke den som jag kallat den lärdomslistige, han som var blek, ansiktsfnasig och fruntimmersintressant. Den kommer sen, om jag får tid med honom. Och han hade mellaninstanser.

Så framskred eftermiddagen, och även en dag strax efter midsommar får ju sin kvällning, sådan den blir.

Om vi nu praktisera oss fram genom klungorna kring borden, förbi Per i 5:an, som aldrig vidare ger akt på vad slags klunga han kommer in i, och förbi Tröls på annexet, vilken nu, i all nykterhet för allt i världen, var kommen till den timme, då han tyckte om långa samtal och som fördenskull gripit 5:an i armen, förklarande att »saken vilar på det...»; om vi således tränga oss igenom här och komma genom hasslehäcken ut på blekan, böra vi där kanske finna mor Matilda och frågerskan just som doktorn gått från dem och just som folkskolläraren äntligen fått sin kvartett i gång inne i trädgården. Därutanför är gott om rum och tystnad och en bra sittplats för dem som vilja ha kvällssolen i ögonen.

Nya toner, nya tider! Det var i de dagar då

man skaffade sig så mycket nytt. »Låna värme — gå till naboen.» Man tände sitt ljus var man kunde och lärde sig en visa var det bar till. Från de stora hallarna i landet lånades det till de mindre och från dem till de många.

Det blev så tyst i hela trädgården, sedan sången fått göra sig hörd.

Då först märker man att allting börjar lyss, både hasslehäcken och de som stå utanför, och korna borta i klöverstycket, och allt som växer på marken, och sången insupes liksom en dagg om kvällen.

Där står den som jag kallat den yngsta systemen, hon som Per Knutsson och jag hade spionerat på; kom just ut genom hasslehäcken för att säga sin äldre syster, att de skulle åka hem.

Hon står så lugn och varm i ögonen som om hon nog visste, var hon skulle tacka för värme så långt hon kunde tänka framåt. Och ett stycke bakom står den äldre. Jag vet inte riktigt vad jag skall tro om hennes ansiktsuttryck. Mest ser hon ut som om hon stått framför vår Herres brinnande buske och ännu inte fått klart för sig om hon skall tro och gilla eller ej. Kan hon vara berörd av sången? Men det är annat också, så mycket är säkert.

Och vad skall man nu tro vara bestämmande för

t. ex. dessa två systrarnas liv? Kanske något som passerat denna samma dag? Jag var ett ögonblick inne i klädrummet, liksom flera andra, för att hämta ett eller annat plagg. Den yngsta systemen var där vid samma tillfälle och jag tror att hon fick lite hjälp av honom som suttit vid trumlan. När de tillsammans gingo ut genom dörren, mötte de den äldre systemen. Jag vet icke vad min de kunna ha haft just då, men jag såg denna senare stå och se så långt efter dem och tyckte hon blev fasligt smal i ansiktet. Gissningsfärdiga människor skulle måhända genast tro sig här ha funnit förklaringen till, att hennes liv kom att så helt utveckla sig efter den andliga linjen. Jag tror det knappast. Även doktor Kallström anser säkert att hon blev just sådan hon måste bli och sådan alla människor måste önska henne.

Men tänk vad hennes hjärta kan ha haft att arbeta med i denna stund! Först, om det nu var så, en vanlig jordisk kärlekssorg, så religionens röst, och så för det tredje denna världsligt vackra sång, som hon väl knappast visste om hon skulle anse vara av godo eller av ondo. Stackars flickan, hon hade nog för ögonblicket föga ordning i alla dessa känslor, men jag har på känn, att något av allt detta blev kvar även framgent och att hon lyckades bringa det samman

till lugn och rätta mått; och dock oåterkalleligen bortom denna världen.

Men nu får jag lov att tänka mig om lite, så att jag inte glömmer vad jag ville komma till. Det som jag hittills dragit fram måste vara med, det slår jag icke av på, pastorn och alltsammans. Det hör med till det som solen den dan gick ner över. Men ändå . . . Vad gingo vi ut till att se? Jag börjar nu erinra mig att huvudpersonen för detta vackra gille var, för mig, en som inte ens var med. En som det taltes om, en som det tänktes på, en som, då han nämnes med namn och yrke, måste förefalla ganska prosaisk, men som mer än de flesta jag känt gjort intryck av att vara något av ande och fläkt; och faktum är att när jag tänker på det här bröllopet, har jag ohjälpligen en känsla av att han svävar ikring, eller vankar ikring därutanför, bakom trädgårdshäckarna i skymningen, eller långt ute i markerna. Varför? Kanske genom en ganska tillfällig minneskoppling från de år, då minnena så lätt blandas samman med varandra och ge doft åt varandra. Jag menar just skomakaregesällen, predikanten, som det ibland hette — Predikaren kallar jag honom för min del.

Det taltes ju om honom på grund av dagens

egendomliga situation och allt vad pastorn rivit upp, så nog var han på det sättet med.

Jag tror mig kunna klarera ett och annat rörande de här sakerna. Predikaren är jag icke så rent obekant med; ursprungligen var han icke hemma hos oss, utan var kommen ute från den stora Ljungan.

Jag har sett honom när han satt med sylen i hand, han på ena sidan av skomakarbordet och mästern på den andra, och jag kan så tämligen tänka mig hur det gick till, när han av mästern gjorde sin förste lärjunge. Det var kanske just en sådan där blek oktoberdag som den eftermiddagen då jag var där för att hämta mina skor.

»Jag håller på med det allra sista,» sade gesällen, och mästern vinkade åt mig att sitta fram på en stol vid norra fönstren. Jag var mycket liten då.

Där sutto de nu och fortsatte sitt samtal, mästern dock mera tigande. Jag minns ju ingenting av vad de sade, utan mest det, hur förändrad mästern var. Mintro, det är ganska svårt att avgöra hur mycket jag minns ens det, men säkert är att jag icke nu kan tänka mig det ögonblicket utan att mästerns förklarade anlete förbinder sig med en blid gråblå ljusning med mörkare, svartare grått i utkanten, en sådan där dag som vill påminna en om allt man haft för sig under

sommarhimlen och på samma gång framkallar sinnets första deciderade och förtroendefulla övergång till de skumma dagarna.

Jag kan också tämligen tänka mig, hur det gick till första gången ett par år dessförinnan, då mäster efter en sådan stund föreslog, att de skulle hämta ett par andra hem till kvällen och hålla samtal med dem.

I sanning — de äro oskiljaktiga från varandra, begynnelsen och änden, iverksättandet och sjunkandet. Ty jag vet ju gott vilka de hade att kalla!

Vad han haft för hem därute på ljungheden vet jag inte eller varför han slungades in i våra bygder. Jag vet bara att en gång vart år ville han dit ut. Då tog han ledighet av mäster, och det har sagts mig, att han då strövade kring därute ensam nästan dag och natt. Det brukade vara just vid den tiden på året som jag talat om, oktober, lite tidigare. Och när jag nu efteråt tänker på honom som han satt där och gned mina skosvångar blanka och talade så entonigt mjukt med mäster, så tycker jag nog han ser mig ut till att ha mättat sin själ med hedens och strändernas ensamhet.

Men vi skola bringa vårt sommarbröllop till slut. Det är bara uppbrottet igen.

Den långa junidagen gick till ända och folk kom

den ene efter den andre och tog farväl. Vagnar och klatschar hörde man från gården. Prosten var rest för många timmar sedan, men pastorn hade stannat för att gå hem . . .

Låt mig bara tillägga, att när jag skulle gå, stod Bakvångens skjuts framför dörren. Framtill han själv och 5:an, baktill båda kvinnorna. De hade samma väg, ty de voro varandras närmaste grannar i andra ändan av socknen. Det var Bakvångens skjuts som hämtade i kväll. Jag hoppade upp bakom baksätet, såsom skolpojkar kunna göra, och släppte mig av hemma vid kyrkan. Vad där i vagnen kunde talas om med enstaka ord, när de båda paren åkte hemåt så där på natten, är mig omöjligt att veta, men nu på äldre dar skulle jag icke ogärna velat vara en osynlig åhörare just där. De fyra voro som ett hjärta och en själ. Per i 5:an hade väl aldrig haft tid att reflektera över detta sköna förhållande, men Bakvången har en gång utlåt sig så här: »Din kvinna och min kvinna, di är di bästa här finns, och di grannaste me, och din kvinna ä bäst för dej, och min kvinna ä bäst för mej, de ä osse bra.»

SJÄTTE KAPITLET.

Nu får jag tillbaka igen. Detta går för fort. Jag är ju med det här bröllopet kommen fram i andra decenniet av vår tideräkning, och själv har jag ännu icke fått nog av det första. Tvärtom, det är knappt jag vill hinna längre. Där kretsas mina tankar ännu omkring som kajorna kring kyrkan. Där har jag skolan och hela byn. Och hela gården... Om det då är nånting? Du känner inte, du, hur många tusen ting det vill säga. Har du sett så mycket som ett par sparvar sitta på ett bjälkhuvud, under takskägget du vet, och huttra sig samman eller gotta sig, allt eftersom de ha det, när den första snön faller? Har

du haft din hand inne i deras bo innanför takläktet? Har du stått bland korna sen du gett dem halmen och du ställt ovandörren jämnt så mycket på glänt att ett par snökorn kunna virvlas in?

Jag säger som doktor Helling, när han stod på vår trappa och skulle stiga på vagnen, och det var just, efter vad jag vid mognare år förnummit, dagen efter ett av hans mest prisade champagnekåserier på borgmästarens middag — jo, som sagt, när han stod på vår trappa och såg sig om på den lördagssopade gården, just en sådan där nätt snökorns dag, och fick lust att gå ner och se på kreaturen. Om sådant roade honom? Jo, sa han, nån gång, jag behöver liksom lukta kostall.

Nej, du skall inte locka mina kajor långt bort. De göra sina utflykter, men vid sockengränsen lämna de dig. Gå du ut i stora världen, men vi ha våra tusen stora ting där hemma, som endast vi förstå oss på.

Om jag kunde fundera ut för övrigt hur våra kajor hade det de åren kyrkan byggdes. Eller vad tid det var man fällde de stora almarna kring gamla kyrkogården och vi hängde och gungade bland grenarna. Samma år som kyrkan revs? Det stämmer inte. För den revs när det var fågelägg, men när

träden lågo där var det alltid klabbigt och vått, tycker jag. Kyrkan måtte börjat rivas nån gång i maj eller så. Det är just min sak att vittna om det. Det var då som storebror vaknade med ena örat vid att någon mycket tidigt på morgonen kom i dörren och sa, att de tog ner kyrkotaket. Han vaknade också tvärt med ögat, men innan han fått det riktigt upp, hade han redan byxorna på, och innan han hunnit med sin gäspning var han i väg. Och jag efter, som det hanns med.

Där kom jag alltså rusande och stod och tittade upp på dem som lågo på taket — det var nog inte så högt uppe — och revo upp blyet . . . bly hela taket, tycker jag mig ha hört. Där stod jag alltså — men var har hela den bilden tagit vägen? Icke ett spår av den i mitt minne. Där slutar det just för mig. Gamla kyrkan — där tycks gränsen vara för mig. Bortom den, hur såg där egentligen ut? Här komma de tågandes för mig, alla byamannarna, som jag tycker mig känna från början till slut, men hur de sågo ut och vad de gingo igenom under gamla tideräkningen, det vet jag således icke. Och gårdarna! När mina kameror togo plåt av dem, lågo de mycket nätt med trädgårdarna åt gatan och stallängan och gödselstaden åt något annat håll. Kanske var det förr tvärtom?

Säkerligen; först gödselstaden vid gatan och förbi den genom porten in på gården och stugelängan längst bakom. Kanske var det just det naturliga — liksom hästarna vända bakdelen mot vinden. Det var för övrigt inte så galet på den tiden att stå i stalldörren, med övre halvdörren öppen och armbågarna på nederdörren och så ha hela gatan framför sig.

Jag kommer således störtande ner till den gamla kyrkan, men där går minnets förlåt igen för mig, och jag kommer av alltsammans icke ihåg mer än fågeläggskransarna som vi hängde på våra bjälkar i stugan. Ty där gjordes naturligtvis en väldig fångst. Sen det blev hål på taket och vi fingo kliva omkring på valven därinne, så lågo äggen där tätt och tätt. Hur kajorna och sparvarna sen levde i förskingringen, det må jag just undra.

Den tid som nu kom, kan jag lämpligen kalla Interregnum. Det var varken gammal eller ny tid, eftersom ingen kyrka fanns. Där kommo de väl körandes och gåendes i långa rader om söndagarna, kan jag tänka, Bakvången och allihop, tvärs igenom byn och vidare till prostens egen kyrka invid hans prästgård. Och så fanns det ingen skolmästare, bara en mängd vikarier. Men för skolpojckarna var det historiens heroiska tid.

»Mäster!» ropade en och räckte två fingrar i höjden. »Mäster, får jag lov å gå ut?» Mäster satt vid södra sidan av kakelugnen och värmdes på Görän och draken. Mäster nickade — och den ut. Om en stund en ny på samma vis med två fingrar upp — nick och efter med honom. Så en tredje — nej; nu var det slut. Men nu kom en ny ansökan: »Mäster, får jag lov å dricka?» Det blev ja, och den törstige förbi mäster och kakelugnen och bort till hyllan, där vi hade våra matkorgar och drickesflaskor; drack — och försvann tyst genom dörren. Samma manöver en stund efter. Nu var det en sex, sju stycken ute. Mäster satt och stirrade framför sig och strök handen mot draken. Då bli de djärvare. En går tyst och stilla bort till hyllan och försvinner. Under tiden glider solen på skrå in genom fönstret, längre och längre in, och når nästan ända bort till mästers tofflor. Mäster sitter och tittar på solstrimman, alldeles som om han ville locka den ända hän till sig, så att han kunde värma sig på den också.

Men det förstås, innan skolan var rent tom, märkte han det, och då tog han till sin långa pilekäpp, så att vi minsta blevo förskräckta och rusade på dörren. Mäster lät det ske. Skolan blev tom, och då hade mäster ännu en lång skön stund rent för sig själv.

Stackars mäster! Han var fattig och tunnklädd, och mycket trött, det förstår jag nu. Och han kunde icke räkna längre än till 50:de tabellen.

Ute på kyrkogården bland bråte och grushögar, där blev det ett liv, så att mannarna kommo ut och tittade och skakade på huvudet. Och — mycket riktigt — det var då vi hängde och gungade i de fällda träden. Och, som sagt, i maj månad kunde det icke vara, ty vädret var icke på det viset. Kanske på efterhösten därefter. Omöjligt — på grund av en obetydlig omständighet. Vi togo bast från trädrotterna, långa, långa tumstjocka rep, och dessa flöto av saft, det måste alltså ha varit om våren. Eller kanske äro de så om efterhösten också. När allt kommer omkring har jag väl intet annat skäl att gissa på våren än att jag bestämt känner mars- eller april-luft i näsan, när jag sitter där och gungar, högt uppe i höjd med takåsarna. Jag tror för min del att det var om våren, och då troligen varken första eller andra våren utan den sista i hela interregnum, då man kunde ta itu med att snygga upp kyrkogården igen.

Det var för resten då som Per Andersson och Knut Andersson blevo sådana ovänner för livet, vilken ovänskap var så till vida behagligare för Per, som han blev den starke segraren, ty för det första fick

han fälla det träd han ville fälla och som Knut inte ville fälla, och för det andra blev Knut het på stämman och fick slaget, så att han blev obrukbar i vidare strid. I första ögonblicket, när de stodo där i sockenstugan och makade Knut bort på en långbänk, där han låg som död, var stämningen naturligtvis icke så gynnsam för Per, men han försökte helt försiktigt redan då sticka fram mellan de andras axlar med sitt »bara för ett träd, bara för ett träd», som blev hans stående yttrande sen när den saken kom på tal, och sedan Knut efter några veckor började repa sig igen, så kände sig Per absolverad. Och det trevliga faktum stod kvar, att han hade stått sig, och samlingen av dylika fakta var Pers största skatt här på jorden, vilken han med stor omsorg beskådade och vid tillfälle förökade.

Trädet som det gällde stod i nordvästra hörnan av kyrkogården, alldeles i vinkeln mellan kyrkomurarna, och var en högst anseelig ask, efter vad det sägs.

När nu kyrkogården skulle utvidgas blev det beslutat, att alla de gamla träden skulle bort och nya almar sättas runt omkring och hagtornshäck i stället för den medfarna muren — just vad alla mannar vid den tiden hade fått smak för. I enlighet härmed var

yxan så gott som satt till roten på den stora asken också, när Knut en vacker dag stod hemma vid sin gård, rätt långt från kyrkan, och började fundera över att den asken hade han sett på i alla sina dar, liksom hans far före honom hade gjort, och att den stod så ensam och högtidlig. Han in och tar en rock på sig med detsamma och omkring till andra. Många tyckte som han, men Per Andersson mente, att så blev det ju inte lika. Och så skulle visst gränsen flyttas en meter ut. »Då kan han ju stå innanför,» tyckte Knut. »Men då blir de inte i ra', då blir de ojämnt,» envisades Per. »Ja, men de andre vill, så då Knut, och de vill samlas om det så fort det hinns med.» »Det kan I jo,» var Pers saktmodiga svar. Men Per var kyrkovärd, och det var han som kommanderade yxan, och när mannarna samlades, så låg asken där ut över kyrkovallen, och det är mycket möjligt att jag gungat i den. Det hade Pers drängar under hans överinseende gjort klockan sex på morgonen. Och därinne blev det ju en retsam diskussion, och det var då som gamle Knut föll ihop. Men gubben var nu inemot sjutti år, så det kunde ju lätt hända även för en småsak.

Knut levde sen i fyra år och jag minns honom mycket väl som han satt hemma i sin länstol vid

kakelugnen. Han var inte sämre än att han också vändes ute. Men han fick passa sig, när han träffade samman med Per, så att inte blodet skulle börja gå för livligt inne i huvudet. Dock — han gjorde med åren så stora framsteg i jämnmod och mildhet, att när han kom till kyrkan och Per kom så kärvänligt emot honom och tog'en i hand, så tycktes han till slut verkligen inte mycket märka varken Per eller orden, utan gick med oföränderligt samlad blidhet sin väg uppför kyrkogolvet. Där hemma samlade man från de åren många förnuftiga yttranden och råd från den gamle, och jag vet den som nog bär på en hel del av de orden och har spåren av dem i sitt ansikte också — och det är just mor i Bakvången, ty han var så mycket som hennes morfar, och eftersom hennes både mor och far dött tidigt, var hon och syskonen gubbens nya familj. Både för denna släktskaps skull och för mycket annat var det väl som Bakvången på stämmorna var mycket obekvämt för Per Andersson och ofta lät denna känna ungefär vad en spindel torde känna, när en grov käpp köres rakt igenom ett sirligt spunnet nät. Emellertid vet man ju ända sen den där kungens tid, att spindeln till slut blir den som står sig.

Jag skulle egentligen nu återvända till mina

gungande grenar och till skolan, som jag ju rymde ur, men jag har inte lust mer för det i dag. Jag lämnar mäster i fred att värma sig den tid han har kakelugn, ty han vet nog att han inte har mer än några veckor på sig, tills man kan få någon som är längre kommen i tabellerna, och så skall han ut igen.

Om jag däremot visste alla mannarnas hundra äventyr och tvister och påhitt och gillesgnabb, det skulle just vara mig till nöje. Jag skulle vara man att finna dem trevliga allihop. Finns det då inga rackare eller åtminstone så kallade gökar i mina byar? Jo, var lugn. I ingenting skall min socken stå efter andra. Men de äro rätt umgängessamma sådana också, och jag har för resten kommit underfund med att man aldrig får riktigt korn på en man, förrän man ser på honom med hans hunds ögon. Här ha vi t. ex. — nej, vi ha inte alls! Jag trodde jag skulle hålla revy med mina mannar och se dem med deras hundars ögon, men de ha ju inga hundar med sig! Där träffade jag först på Per Knutsson i Flintgruvan, men aldrig har jag sett honom med en hund efter sig. Nog vet jag att hans hundar gläfsade glada när han kom hem, man han har tydligen ingen aning om att hundögon följa honom. De riktiga mannarna voro aldrig försedda med hund, då. Men alltid hade de

ju någon där hemma, som hade sin vördnad för dem. I alla fall, ser du någon som du inte ännu lyckats sentera, så se bara på hans hund, så skall du se hur han förvandlar sig i idel trevligheter och överlägsenheter och blir den ende och bäste. Det är denna förmåga att se som är så utvecklad hos flickorna, och därför är det sörjt för att lyckligtvis inte alla flickor i min socken skola giftas bort efter ditt tycke. Du skall tänka på vad en stor filosof sa, att en värld kan vara detsamma som en faslig mängd världar, lika många som det finns titthål att se den ifrån. Och varje öga är ett sådant titthål, du med ditt, jag med mitt. Vi äro såna där hundögon, och när du ser med ditt, så bli vissa människor trevliga, men när Per Andersson ser med sitt, så bli andra trevliga. Ser du nu på Knut med Per Anderssons ögon, så finner du att Knut var en ganska förarglig och inmarig människa, som gjorde Per en stor oförrätt när han parerade med ett slaganfall, och du förstår fullkomligt, att när Per på senare år tänkte sitt »bara ett träd», så var det inte längre som en ursäkt utan som ett uttryck för hans redliga förtrytelse och ringaktning.

Ty du tror väl inte att jag vill räkna Per Andersson med bland socknens gökar? Han var ingen gök, men om jag skall tro vad Per Knutsson i Flint-

gruvan redan efter första gillet med honom sa, så var han en mis. Men vad är en mis? Ja, säg det, jag fattade bara så mycket att det måtte vara ett uttryck för en ytterlig litenhet, så att säga ett knippe av litenheter. Tänk nu, att en person består av låt oss säga tio litenheter, och en sådan som Per Knutsson, som ohjälpligen får alla litenheterna i sitt öga på en gång och smakar dem på sin tunga allihop på en gång, skall säga hurudan han är — hur vill du att han skall göra? Han kan inte säga mes, ty då är det nio igen, och inte lisma och inte något annat, han har ingen annan utväg än att säga mis. Men därför kan ju Per Andersson vara lika gemytlig att laga toddy med som någon annan, och där finns ingen i världen som har något ont att säga om honom.

Han kunde för övrigt inte undvaras, ty det var han som sjöng »Den tappre landssoldat» på kommunalgillena; icke på bröllop eller julgillen förstås, utan på mannagillena, dit var och en kom med sin goda rätt, på grund av gammal hävd och sin i mantal satta jord. Men den tappre landssoldaten var icke den första visan, utan före den hade åtminstone Per Anderssons lika stillsamme granne sjungit ryska örnen. Landsoldaten kom väl sällan upp före midnatt, inte för att den inte skulle passat bra dessförinnan, men Per kom

inte i det humöret förr. Men då måste han. Nu är det din tur, Per Andersson, ljöd det från alla håll. Och det gjorde Per Andersson med samma omsorg och nätthet, som om han hållit ett av sina mest övertygande anföranden, och det hade väl blivit alltför nått om icke andra mannar skrubbat in, när det skulle vara kläm, och sen Per Andersson med lite tremulanser kommit över den högsta och mest övertygande tonen, så började det rulla vidare med rungande basar och smattrande hurra'n. Och Per Andersson förde sitt åtagande igenom till sista vers utan att en stavelse gick förlorad under hans utmärkta recitation.

Men ryska örnen övergick omedelbart till samfälld sång. Det var bara absolut nödvändigt, att Jöns Svensson i Hejdan tog upp den och sjöng före. Han var en lika så betänksam man som både du och jag, och satt hela kvällen med klokt snack och led smålek för sina bleka toddyar, men han hade nu den rollen — du tror väl inte att det finns blindpipor ibland oss? — och när det led framåt, så hjälpte det icke, då fick han kraftiga knyckar av Anders vid smedjan och började harkla sig. »Opp och stå, din muskovit!» kommenderade Anders. Och Jöns upp och började med mycken precision, i det han gav tecken till takten åt Anders, vilken sen markerade

den med kraftig arm: Om ryska örnen skulle komma hit, fallera . . . Och så vidare med moskovit som rim i en senare rad, sen minns jag inte mer.

Var och en hade en roll, ty som sagt, du tror väl inte det finns blindpipor här i världen? Den ene talar, den andre tiger, det är också en roll. Ingen ville man undvara. Det skulle alltid varit något borta, om inte vi haft den vännen som troget sov på sin stol sen klockan blev elva, uthållig till sista man och godmodigt nöjd vid varje väckning. Och därborta innerst i kroken i sommarstugan, där har du en riktigt rackare, om du äntligen vill. Men för tillfället ser han bara ut som en gök. Han tror själv att han ser ut som vänskapens ljuvlighet, så myser han mot hela världen, men så långt sträcker sig dock ej hans enkla skådespelarkonst, att han kan få göken också bort ur fysionomien.

»Se på Spissen,» säger Anders vid smedjan till sin granne, »se hur söd och slätt han ser ut. Ack, din . . .»

Och mycket riktigt, som han satt där vid fönstret mitt emot Bertel (han som sov), så stod igelkottskägget rakt framåt från hakan, bara som han log, och man kunde tro att han vakade som en god ängel över den store sovaren.

Nej — spela ängel gjorde han alltför grovt, så det lurade ingen, men när han tog till sitt riktiga ansikte, då var han natur ända ut i skäggspetsarna, så att det lyste och fräste omkring honom; bara senor och spänstighet hela den långa krokiga kroppen, antingen han nu hanterade jorden eller människorna. Man måste medge att han inte var ett spår hycklare, så fort han bara fick mollskinnsbyxor på sig, och han krusade aldrig för någon själ, varken hög eller låg. Här i laget var ingen rädd för honom, men därute i husraden, där han hade sin trelängegård, där rådde han över både kroppar och själar. Där lånte han ut pengar och pantade, sköt höns och hundar och slog på gevärskolven mot dem som opponerade sig. Och smilade mot somliga — då var han värst.

I de onda varelsernas hierarki ger jag honom rangen av sparvhök, icke mer, icke mindre.

»Ah, fy för i...» hördes det kraftigt från Anders, så att ett par av de närmare vände sig och undrade. Anders hade just förnummit, att Spissen — han hette annars Per Pettersson — lånat Bertel ett par tusen kronor med påföljd att Bertel aldrig var fri från honom där hemma. »Ack den...» fortsatte Anders, med åtskilliga ord som voro värre än både gök och rackare, »se hur mill han ä, där flyter honing av

han. Jag skulle kunna slå han på skallen med det samma.» Men med ett av sina plötsliga befriande infall gav han en strålande nick åt Spissen, som börjat titta på dem: »Per Pettersson,» ropade han, »du har nåt i skägget.» Per Pettersson, som var något döv, närmade sig med handen bak örat. »Där ä nåt i skägget på dig,» upprepade Anders. Och som där ofta var något, så torkade Spissen troskyldigt sina borst och sade »Tacker!» samt glodde fult och gick och satte sig. Men Anders brast ut i ett våldsamt skratt, så att hela församlingen beredde sig att vara med. »Ja, skål, Per Pettersson, skål allesammans!»

Spissen var lyckligtvis en inflytting — och jag vill inte ha honom med mer än nödigt. Men det är icke möjligt att slippa från sådana personer heller, ty om de också ligga utanför ett högre mänskligt intresse, så ha de dock ofta ett visst inflytande på våra bästa vänners öden.

För tillfället gick emellertid världen sin gång precis som den skulle gått utan Spissens närvaro, och Bertel sov sin goda sömn lika bra igen.

När klockan slog tolv, var det en av mannarna som, det visste man i förväg, ofelbart gjorde ett ryck och sade: nä, min liv, nu får vi gå hem, vilket alltid upprepades med vissa mellanrum utåt småtimmarna,

ständigt parerat med ett vida mera energiskt, »nä, min liv», från Anders vid smedjan. Och Anders hade traditionen för sig, och det en gammal helig sådan från Odins tid. Ty var det mårtensgillet, så skulle den nye åldermannen följas hem och övertaga byns låda och bjuda på morgonmat, och var det ett majgille, som det denna gången visst var, så skulle de se solen och sjunga »Maj du är välkommen». Nu förstås, under nya tideräkningen och den nya kommunalordningen var det egentligen redan lösare med formerna, och det kunde bero på lynne och beslut, om där blev något gille, eller om natten skulle hållas ut eller ej.

Denna gången skulle det emellertid hållas ut, ty ingen människa hade hunnit tänka på annat för allt tal och sång och munhuggning, och klockan tre, när det började ljusna utanför fönstren, hade gamle Åke råkat ut för talerätten bara av den oskyldiga orsaken att han rest sig upp för att säga godnatt. »Åke har ordet,» ropade Anders, och det hjälpte inte. »Tyst, därhänne, Åke ska säj nånting. Vi behöver höra ett förståndigt ord igen.»

»Ja,» sade Åke, »då ska jag minsann säja ett riktigt förståndigt ord osse, och det är det, att nu går verkelin jag hem. Och nu önskar jag alle bys manna och deras kvinnor och glyttar och krej en glädjelig

maj och bra säd på jorden. Och då kan jag säja det på samma gång, att nästa år så har nock jag satt mig på undantag, och så får min son ta opp det efter mig.»

Nu reste sig nämndemannen också under skålandet med Åke och mente, att då gick väl han med. Han såg alltid likadan ut, när han gick som när han kom, bred och fast och klädesklädd, icke olik Axel Oxenstjerna. Kunde gott säga ett drygt skämt så att det bar sig både bland herremän och bönder.

Nej, sade Anders, Åke skall först sjunga maj för oss. Maj, du är välkommen. Jöns Svensson hjälper dig, och jag ska tiga stilla.

Ja, säger I det, ändrar sig Åke. Ja, minsann, kanske det kan gå en gång ännu, fast en är gammel.

Kan du, så kan jag, säger nämndemannen. Gå du på, så ska vi väl visa pågarna att vi har mærg i benen.

Och så blev maj sjungen. Du vet, den gamla byvisan med sina underliga tongångar. De flesta kunde den icke längre, men allt emellan stötte de till, och när det kom till slutet, tog Anders om: »Våren är så ljuvlig för ungdom'men.»

Du kommer väl ihåg den? En mäktig, fruktans-

värd sång. Man vet inte om man skall bli glad av den eller känna sig beklämd. Där är allting blandat i den; dryckesvisa, kärleksvisa, vårpsalm, allt på en gång. En gammal offersång, har jag hört en tongill man gissa på. Det är klart, just det är den. Man har naturligtvis sjungit den på Odins tid. Därför dessa beklämmande tonfall, som människan lärde sig av själva naturen. Fråga mig icke om det är dur eller moll. Sådant är icke min sak. Eller i vilken ton mina mannar gå — helst ville jag nästan det skulle vara dur, och, om det roar dem, varför skulle de icke få säga i dur vad andra säga i moll? Du skall veta, jag är lite rädd för moll ända sen den tiden då kantor Lannérus med de blixtrande glasögonen skulle dunka mollklang i oss. »Nu hoppar du så här,» sade han, »räck hit armen, c, e, g, c», och så markerade han tonerna med stråken; c var ett rapp på fingrarna, e var ytterst på rockärmen, g var vid armbågen och c var på axeln. Och nu skulle vi hoppa moll. »Titta nu,» sa han, och så kom c-rappet som förr på fingrarna, men så kom mollrappet på handloven, om igen och om igen. »Ser du nu, inte ända opp utan här, här närmst intill, halvt steg, halvt steg...» Där fick jag nyckeln till naturens myckna moll: alltid närmst intill och halva steg.

Vinden suckar ju i moll och tjuter i moll, och havet och skogen likaså.

Såsom varande i frågan okunnig och oansvarig, påstår jag frankt — hur det så må bli med denna majvisans urnaturlighet — att alla urkänslor yttra sig i moll. Och då jag med gamle Platon antar att det finns tre själar i kroppen, så säger jag, att den själen som bor nedanför mellangärdet alltid tjöt och längtade i moll, och att den gamla människans ton än var som hundens tjut när han ängslas om kvällen av onda aningar, än var som vildgässens låt när de om natten drivas till ett osett mål, och kanske på många andra sätt; men att sen den själen som bor i bröstet höjde sig till klar dur och manliga mål; och att slutligen den själen som bor i huvudet ordnat det förfärligt fint för sig, så att den har all lust och längtan, ja, själva ångesten inövad till klara steg och välstämda mått och kan leka de båda tonsätten så in i varandra, att vi vanliga stundom icke veta om sorg är glädje eller glädje sorg.

Men ett vet jag, när jag nu sitter och tänker på hur under de tusen åren majsången burits i vårmorgonen ut kring tegarna och fram för stuglängorna: att de tusen åren stundom vilja förefalla mig som en lång valborgsnatt och en dröm om allt som i livet bullrar fräckt eller

längtar vackert, och att när solen går upp över sädesbrodd och fågelbon, så kommer den som en stor, fast och trygg ton, så att jag vaknar och ser mig om och tänker: var är den nya människan, att jag må ta henne i hand!

Du ungmö som hör sången komma över ängarna en majmorgon — du bävar; ty du känner din bebådelses timma, och den är i annalkande som skall äga dig, och du lyss för att höra vilka tonsteg han har och vilken själ som sitter i ögonfönstret. Möt honom du, hurudan han må vara, med ögats klara och lögande stråle!

Och du ungersven, som går över majängarna — må du passa dig själv.

Men skall jag in i det också — hur de blevo kära alla? Måste det ske, så måste det ske, om också icke nu på ögonblicket. Några har jag då redan gift bort, och det skulle varit mig en stor fröjd, om jag varit så tidigt med, att jag kunnat anstifta bröllop för mor i Bakvången. Slå an det tonparet när du vill, så skall du finna samklangens perfekt och ny-stämd, och skulle man tro Bakvångens ovan avgivna försäkran borde samma sköna förhållande äga rum med paret i 5:an. Dock vågar jag ännu icke för

egen del stå för den saken, ehuru jag har en ogemen tilltro till Bakvångens livsande och vad han ser i sitt fönster. Skulle något helt litet fattas, så kommer det väl alltid någon som tar ett tag i skruven och stramar upp kvinten lite, om det också skulle göra något ont, och då få vi se hur det låter.

Femman var icke med i den här byn, som du kanske märkte, inte heller Bakvången. De höra till en annan, fastän de ha samma kyrka och tide-räkning som vi. Hade vi varit på deras mannagille, så hade du fått klarare besked om, vilken tid allt detta försiggår i.

Men kom ihåg det, så att det inte blir oreda framdeles, att det här gillet och dessa mannar tillhöra den nya tidens gryning, medan rappningen ännu satt kvar på nya kyrkans elva spiror, och som sagt i 5:ans by skulle du fått höra »leve Karl 15:de!» ty där fanns de fyra mannarna som varit och sett på kungliga slottet och kungen, den avgudade som ville hjälpa danskarna sextifyra och som de mente hade deras eget gilleshumör, och där hade redan han som hette Mats, längre fram kallad Mats ungarl, skaffat sig sina smala gula byxor med de breda revärerna. Med ett ord, det var i den tiden, då Klipps son var kommen hem från Stockholm som utlärd snickare och

satte Carl XV på chiffonjéklaffarna; då de stora skarpskyttegevären med sina långa bajonetter stodo i var mans hus till armaprov för pojkarna, då mannarna började se sig om lite och gå med armarna på ryggen utmed sina nya rördiken, varav mycken lättja följde men förfärligt mycken glädje nere i jorden, där det kvaskiga vattnet började röra på sig och den ena droppen rusade på den andra och ropade undan för undan: här kommer jag; och in i tvåtumsrören och ut i den stora bäcken med ålarna; varav åter följde mycken god säd och pengar och stämplade kortlekar och hypotek, mörgring, mejerier, det ena sugande efter sig det andra i en munter cirkel av uppräckelser och malörer.

Jag tänker det var icke långt efter den tid, då Klipp stod och lade stack och far stod nedanför och samtalade med honom om fransmännens finurligt dolda fallgropar, i vilka väl en tio tusen anstormande tyskar skulle störta ner. Det var mycket folk på den tiden.

SJUNDE KAPITLET.

Det kan ju icke undvikas att jag då och då kan komma att nämna eller, ännu värre, förtiga saker på ett sådant sätt, att därav nyfikenhet skulle kunna förvållas. Då jag för ingen del önskar dig behärskad av denna känsla, vilken förtager allt intresse för kajor och tvåtumsrör och andra dylika ting, i vilka livets mening innesluter sig, så måste jag tidtals stanna och ge dig besked om allt sådant, så att vi åtminstone emellanåt ha all nyfikenhet undanblåst.

Sådana nu föreliggande punkter torde vara: soldaten Frisk och hans betydelse i världsstriden, Per i 5:ans kvintskruv och hans hustrus rätta grundton,

7. — *Hemmabyarna.*

Spissens verksamhet som vaktande ängel och, kanske, Per Anderssons lyckliga hustru. Detta ungefär.

Frisk, säger du, skulle jag inte ha talt om honom! Inte? Då är det sannerligen hög tid. Jag trodde jag hade honom med, när den stora asken föll, det var nämligen han som höll på att skrämma Per Andersson och hans drängar, när de skulle ta den. Och det var han som grävde rördikena efter mannarnas famnamått.

Till ett första och allmännaste bestämmande av hans väsen kan nämnas, att han hörde till den avdelningen av människor som höllo Per Andersson för en mis, ehuru han vid utsägandet av denna uppfattning undvek språkliga nybildningar, och, långt ifrån att vilja sammanfatta alla mis-litenheterna i ett ord, snarare hade ett behov att för så många litenheter som möjligt finna förlösande ord av gammal kraft.

Det var som sagt Frisk som grävde dikena, och när någon viktigare uppgift i den vägen förestod, efterskickades han, ehuru han bodde utanför vår sockengräns, dock icke längre därifrån, än att han, när han i söndagsärmar stod vid stickelbärsbuskarna utanför sitt fönster och fattade sina veckobeslut, så spottade han ledigt tobaksbussen över pilvallen in på vårt område, och då just på Spissens, vilket råkade

ligga närmst. Och sen han med slutsalva beseglat veckobesluten, voro de mera oryggliga än om de lästs upp i kyrkan. Då var världsordningen, för så vitt det gällde Frisken, fullt pålitlig för den avsedda tiden. Ingen åkomma vare sig i världen eller hans eget kött kunde då öka eller minska antalet föresatta famnar, inte ens på måndagen. Man skulle kunna anmärka, såsom också mången i hans riksdel gjort, att han för vidmakthållande av världsordningen mera åberopade den onda än den goda principen. Så mycket förstod jag ändå gott redan när jag var liten och slog hans kvartersflaska itu, att hans åkallande alldeles icke skedde i något smekande eller hjälpsökande syfte, utan tvärtom var utmaning och frånfräseri och en daglig träning för att hålla sig i form under striden med onskorna. Nej, skulle något anmärkas med avseende på hans ställning i världsstriden, så att säga hans kosmiska position, så vore det snarare det, att han tog saken i sin egen hand, som om han vore Vår Herre själv. Jag skall säga, att när han stod vid sina stickelbärsbuskar, så höll han dom över mannarna. Du skall nämligen icke tro, att han grävde efter vilket famnamått som helst. Ingalunda, varken för pengar eller goda ord. Han stod alltid tålig och orörlig i ansiktet och hörde på andragandet och lockelserna

ända till slut, mustascherna rätt ut långt förbi kinderna, blicken ispänd: han syntes mig fruktansvärd då. När så allt var rundligen slut, kom hans första nej. Men han bibehöll lika orörlig sin kampställning, endast strök den ena mustaschen, eller båda om han hade båda händerna fria; han ville vänta tills han, efter ett nytt vädjande, kunde avskjuta sin andra salva: och efter denna icke ett ord. Mer än en man var i hans oföränderliga rådslag förkastad och utspydd ur hans mun, utan att det egentligen kunde sägas något som graverade honom efter katekesen.

Och sådan blev Frisken på en gång, i ett bestämt ögonblick, alldeles som när skalder och andra få knäppen. Men det övernaturliga, som man gärna vill finna i varje knäpp, försvinner i någon mån däri-genom, att åtminstone en naturlig anledning förelåg, nämligen en örfil. Det var den sista Frisken i sitt liv mottog, och blev liksom riddarslaget för honom. Han var då sjutton år och stod i vagnen och skulle hjälpa störsträngen att få mjölsäcken på ryggen, vilket råkade ske så att både mjölsäcken och Frisken och drängen kommo att ligga om varandra på stebrom. Frisken — som han för resten inte då hette — fick sin örfil, såsom laglikmätigt var. Därtill svarade han ingenting; utan gick bort och makade ena ändan

av säcken upp på vagnsstången, reste så hela säcken, som var en lång tvåtunnesäck, hukade sig ner och fick den på ryggen samt rätade långsamt upp sig med sviktande men sega knän, fick den upp på vagnshäcken och tog bättre tag och bar den sen upp på loftet. Under allt detta sade störstörängen ingenting, bara såg intresserat på, och när Frisken kom ner igen, stod han där fortfarande vid vagnen i sällskap med vår gamle vän Klipp, som också hade sina sysslor på gården.

De va en fan du ä, sa då Per Ståstöräng.

Och Klippen tillade: du får ble dragon.

Jag kan gott gå själv, svarade Frisken kort på ren skolsvenska.

Därav sluter jag att han redan i detta ögonblick hade fått sin livsprincip klar för sig: att inte krusa någon och inte ta hjälp av någon, inte ens en häst. Om det var för att demonstrera detta sitt oberoende som han valde infanteriet, eller hur han resonerade, när han beslöt att ställa sin suveräna person under kronans kommando, det tors jag inte yttra mig om, men säkert är att från den dagen, då det blev uppenbart för honom att han hade en mans rygg, så inträdde han i en mans alla rättigheter, lade bort alla pojksvordomar och tog till de termer, som tillhörde störstörängens och halvkarlens rangklass, tog full sup

utan fnitter, och hade hus och familj i ordning så fort K. Maj:ts stadga det tillät. Sen nästa mickelsdag var över, tog han aldrig tjänst mer och arbetade aldrig i lag med någon, och i den mån hans mustascher växte och blevo tjocka, så att de kunde stå rätt ut som breda penslar, skapades kring denne man en maktsfär, som det icke föll någon in att inkräkta på.

Sådan var han och sådan såg han ut, när han stod på sin post och grävde ett väldigt dike för den nya kyrkogården och såg Per Andersson och hans drängar komma med yxor och trealnasåg för att kapa den stora asken.

Men mitt eget personliga intryck av honom från denna tid har jag icke från det tillfället utan från den dagen, då jag som sagt slog sönder kvartersbuteljen, den med brännvinet i.

Det bör märkas, att till ordnande av världens gång Frisken icke blott hade till ledning de ovan bemärkta veckobesluten utan därjämte mera konstanta en gång för alla fattade levnadsregler. I följd härav försiggick hans dikesgrävning vid nu ifrågavarande tillfälle på följande sätt. Han utmätte först ett visst antal famnar, icke med famnmått utan med benen, vilka på tummen visste hur lång en famn var, och som för övrigt vid uppgörelsen behöllo vitsord fram-

för famnmåttet, vars oföränderlighet Frisk ej någonsin erkänt. På den uppnådda punkten satte han matkorgen och kvartersflaskan, och meningen var att när han grävt det stycket, så skulle dessa användas, åtminstone den senare. Hur många famnar ett sådant stycke var, anser jag böra vara Friskens och min ensak, men att han aldrig bröt mot regeln för användandet, är ett allmänt känt förhållande.

Han hade nu först grävt det översta skiktet med tre spadtags bredd och vänt vid matkorgen, därefter det andra något smalare och möjligen ett till, det minns jag inte numera, och stod så med stickspaden i hand för att ta det sista smala taget, då det sade svabb för varje gång — och då började slutspurten! Då hände det att han vände sig bakåt mot den avlägsna flaskan med vänliga tilltal, förebådande hans ankomst, och då kunde det vara en sann förnöjelse för stort folk att träffa på Frisken, ty då flödade han av infall och livserfarenheter.

Mitt göra under tiden var att göra lerkulor, eller att, om det roade mig och Frisken så tillät, öva mig med rörskoffan eller vad jag skall kalla den som man gjorde botten klar med; detta på mellanstunderna, ty egentligast skulle jag, antingen det roade mig eller ej, lägga ut rör för det nya diket, allt eftersom dessa

avlastades ur en kärra. Utläggandet gick efter bys lag så till, att man tog ett fång rör i famnen och lade av ett i sänder försiktigt och på lagom avstånd, men en som var något större än jag hade för en stund satt den nya lag, att rören skulle kastas på långt håll, liksom man kastar till måls med käglor, och falla ner vart och ett på sin bestämda plats på hällan av den uppkastade jorden, och som varje missöde efteråt måste upptäckas och bli beivrat, vanns härigenom alltid något av den spänning, som ger livet innehåll.

Än sen? Resten är ju klar. Det var på det viset jag fick kvartersflaskan på mitt samvete. Men sådan var Friskens karaktärsstyrka och hans tilltro till personlighetens och ordets makt, att han icke rörde sig ur fläcken, blott vände sig bakåt vid smällen, men sände som Aeolus eller Jupiter, vem det var, en skur av ljud, hagel, storm efter mig, så att jag blåstes bort över trädan.

Lyckligtvis dröjde det den gången icke länge, förrän Friskens högra mustasch åter krökte sig något uppåt, vilket betydde så mycket som »land i sikte». Det fogade sig nämligen så, att man just nalkades med lillemiddan till drängarna, och Frisken fick då sin ersättning ur koppartumblaren och därtill »såkakor», ty det var händelsevis den dagen vi fingo tillsätt.

Dessa vårmornar och lillemiddagar! Vem kunde tro, att sådant skulle komma att skina så vackert för en, och vackrare ju längre en lever. Det kommer väl med avståndet? Eller vad tror du, min vän Sven vid Häcken? Jag skulle förfärligt gärna velat möta dig en gång ännu och lägga armbågarna på din arbetsfjädevagn och höra om det gamla. Men var det egentligen så vackert? Denna hästhovsblomma, som jag finner på trädan, vad brydde jag mig om den då? Och när jag red ut klockan sex om morgonen med mitt selade hästpar, innan tuppspiran ännu kunde vara timvisare på kyrkotaket, och drängarna som redo före undrade om det frusit i natt, och jag så kom bort till min pilehäck, där jag lämnade harven i går kväll, och fick järnlinorna från bogträna och lagda om hamlarna och solen började värma — inte tänkte jag väl på hur det gnoddes inne i pilekäpparna för att få saft ända ut i hängena, eller hur dunmjukt fågel-pipet hördes därinne i häcken, inte for min tanke då förtrollad längs med hela den häcken upp till nästa by och sen till häckarna där bakom, socknavitt, och till alla stickelbärsbuskar och stugelängor, så att hela världen blev ett enda gröende, som om det gällde livet...

Jag vet inte hur jag skall kalla det märkliga för-

hållandet, att det ibland kommenderas lystring och samling i naturen, så att allting står uppsträckt och i ställning, liksom under makten av någon taktpinne. Och märk nu därjämte, att också när en människa har sin stora stund, så slår det till lystring kring henne, så att hon står ensam under hela himmelen och allt annat blickar på henne. Någon människa är det emellertid icke fråga om i detta ögonblick, ty vem skulle jag nu ställa under himmelen? Det skulle vara den som kom med lillemiddan, eller den som var något större än jag, eller Frisken — men ingen av dem pretenderar revelj. Det är mycket sällan någon får den äran, och jag törs icke säga om den kan komma att vederfaras någon av mitt folk.

Men inte tänkte jag, som sagt, på sådant den tiden. I bästa poetiska fall kanske jag stod och undrade på, om jag utan risk av protester skulle kunna ta den där tjocka jämna grenen och göra mig en barklur av, eller om jag skulle kunna våga mig så långt ifrån krakarna, att jag kunde känna efter, om det var sparvbo innanför ett litet hål i pilestammen.

Och när jag så kört tvärs över stycket, första drätten, stod stenskvättan där vid lilla kyrkobron. Varifrån har jag fått min hjärtnupenhet för sten-

skvättorna? Bara att se en sådan hoppa på marken eller smutta in under sin bro. Det är bestämt för att de äro så bleka. Allt det blekkyliga hos våren bor i dem, ödsligheten över de nysådda markerna, frusenheten hos de finhyllta spädstråna. Det är den sprödaste ödslighet som finns, och jag är säker på att Sven vid Häcken är vida mer sensibel för den än för vipans och aprilnätternas mera kompakta.

Men Sven vid Häcken skulle för övrigt inte kunna säga mig ett ord om detta, om jag så stod vid hans fjädervagn en hel timme. Det är alltid folk han talar om, folk och gårdar.

Jag har gått med honom på vår kyrkogård och gått igenom gravstenarna och längderna. Där fick jag mycket att veta om gamla tidens mannar, och kvinnor också förstås. Men själva gamla kyrkan kunde han icke riktigt ge mig. Han har beskrivit den till längd och höjd, men hur hon såg ut under himmelen, det kan ju ingen människa säga den andra, och den minnesplåten som jag tappade bort, när jag stod och tittade efter blybitarna och fågeläggen, den får jag nog aldrig tillbaka.

Synd var det, att de gamla gravstenarna, härlarna som lågo platt på jorden, icke funnos där mer, bara några stycken. Men dem känner jag fullkomligt.

Så stod där på skrå mot kyrkoväggen några stycken dylika hållar, som blivit borttagna från gravarna, när kyrkan byggdes, och ännu ej blivit ånyo placerade nånstans, och den yttersta av dem stodo vi och stavade oss igenom efter Svens käpp. Där var en lång rad av barn på den, från den ena kanten till den andra, inhuggna i stenen, alla familjens efterlevande, somliga med byxor, andra med kjolar, allt mindre och mindre ända till ett lindebarn allra ytterst. Och under stod I. H. S. och A. H. D. och P. H. S., och alla initialerna kunde Sven tolka och tala om var dessa människor nu voro sittandes i livet eller var de nu lågo på kyrkogårdarna.

»Den som står där, det var Friskens farfar.» Och jag får veta att han var så mycket som bror till den och dens farfar och kusin till den . . . och det var en lång rad nästkusiner Frisken hade i gårdarna.

Men denne Friskens farfar, fick jag också veta, hade dragit österpå många mil, nästan ända till Ystad, och där blivit stamfader för åtskilliga familjer, alla i tämligen små villkor. Det tycktes över huvud inte ha varit någon olycka med dem. »Inte nånting mer än att de fick orimelit många barn allesammans, både den gamle och Friskens far och hans fars bröra. Och

du vet ju hur det går. Den äldste tar mest, och när de då är femton . . . »

Men Friskens mormor hade flyttat hit igen och haft den lille Frisken med sig, och hur många syskon och kusiner som Frisken lämnat efter sig i östern, vet jag knappt om han kunde redogöra för.

Jag skall säga, Frisken brydde sig mycket litet om kusiner, och likaså hans mormor, som var en förträffelig och munter gumma. Jag ville så gärna nu ställt Frisken under himlen och bett alla pilehäckar blicka ner på honom som den där skall göra't och som bar en släkts öde på sina skuldror. Men sanningen är, att Frisken icke bar så mycken ärelystnad på sina skuldror som man ens kan göra en fjärdingsman av. Du tror väl inte att han lägger upp pengar? Varken gör det eller tänker på det. Men hans barn . . . ja, det hör ju till en långt senare tid.

Nu är jag dig emellertid fortfarande skyldig historien om den stora asken, men sen jag redan pratat om så mycket rörande Frisken, så kan det just göra detsamma, om du får höra den eller ej. Det är nog, om du vet att det finns en historia om den saken, och jag har kunnat hela texten en gång. Men mintro, sen så många år ha gått, och många behandlat ämnet, var en efter sitt tycke, så vet man icke hur

mycket som är det ursprungliga och rena ordet, och måhända är ingenting numera riktigt säkert för en samvetsgrann berättare mer än det, att Frisken, som genast förstått situationen, satte sig dyrt i pant på att de inte skulle få nån yxa i det trädet, varefter han stillastående uthärdade Per Anderssons sega övertygelsekonst, ända tills denne försäkrade, att det skulle bli så bra, så bra så, och att Frisken kunde komma hem till honom en gång, så skulle där vanka kaffegök — då blev Frisken så kränkt att han tog kvartersflaskan och ville dänga den i huvudet på väl-talaren, men hejdade sig och slog den med berättmod i trädet! Själv stod han där något häpen med en bit av flaskhalsen i handen, och då han i dess spets fann en rest av det klara kvar, tömde han det med stort allvar och välbehag och lät saken ha sin gång, eftersom han ju icke hade någon fullmakt. Han avstod alltid från heroismens yttersta tag, men jag påstår i alla fall, att så länge det finns män mäktiga av dylika offer, skall världsträdets rot icke förtorka.

ÅTTONDE KAPITLET.

Vår väg går nu fram vid sockengränsen och den vallen där Friskens stuga låg, men denna gången är det icke vår utan den tid då rågen tas av, icke heller är det nu fråga om Frisken utan om den store so-varen, såsom utlovat var. Detta hindrar likväl icke, att Frisken står vid sina stickelbärsbuskar och i söndagsärmar.

Där kommer då på den smala vägen bakom vallen först Spissen vandrandes och stannar till. Frisken säger tills vidare ingenting, Spissen gör några klack-svängar som om han skulle sparka undan klas från vägen eller vad det nu var, alltsammans endast som

en inledning och för att finna rätta tonen. Den finner han då också och vänder sig till Frisken med det mildaste ansikte. Om Frisken har något för sig? Om Frisk skulle vilja komma bort till Bertel om en timmes tid?

»Bjuder du till gilles hos andra?» kommer det från Frisken.

Ånej, det var inte fråga om gille utan att bevittna namn.

»Ska du köpa hemman då?»

Ah i helsike, inte ville han köva hemman intel Men det gällde den jordbiten av Bertels som låg in-till Spissens. Han har rent för mien jord, mente Spissen. Kan rakt inte skötta den. Och så vidare i den stilen. Huvudsumman var att Frisken lovade komma, och Frisken fortsätter sina betraktelser, medan den andre går sin väg vidare.

Där går en liten stund på det viset. Så sticker det upp ett par mannar, som komma uppför backen på vägen.

»Se så, för tusan,» säger Anders vid smedjan, när han får se Frisken. »Goddag, Frisk — skyldra gevär! Hur står det till med humöret och glyttarna?»

Jo för all del, Frisk klagade inte. Vad de skulle uppe i denna ändan av socknen att göra?

Det befanns, att mannarna voro på väg till Bertel. De tyckte de ville se om honom en gång.

Frisk spottade till men höll sig inom sockengränsen:

»Där ska jag med dit.»

»Ja, inte mej imod,» sade Anders, »vi har skällt ut varandra förr.»

»Jag är bjuden.»

»Är du bjuden? Där är väl inte gille?»

»Spissen bjuder.»

»Spissen?»

»Han bjuder hos Bertel,» sade Frisken.

Men nu rår jag inte med att anföra alla de följande replikerna, medan Frisken, fast och harmonisk, satte mannarna in i hemmanshandeln, därvid det tycktes roa honom att behandla Anders vid smedjan som en sprallegubbe och låta hans jättkropp utföra en mängd oförmodliga rörelser, tills Frisken började bli rädd att han själv skulle få Anderses käpp i huvudet på sig.

Slutligen lät en hjärtans beskedlig röst förnimma sig: »Saken vilar på det,» kom det från den lille mannen som var med Anders, »saken vilar på det, att då går vi hän till Bertel och sier till han, att det

ska han la ble, och det ska han rakt inte befatta sig med . . . »

»Si till han, si till han . . . Nä du, Tröls, saken vilar i Spissens revers och hans pulpet, var du lugn för det.»

»Ah strunt i en revers. Den ska väl först va oppsagd.»

»Jo men,» sade Anders, »den ä nock oppsagd, Spissen vet allt hur han ska dra dom . . . Och så vill han passa på nu . . . och köpa med grödan på . . . Ack den som hade bara . . . Men jäklar i det, saken är, att jag har jagu tvåtusen kronor som ligger hemma i min chiffonjé . . . »

»Ge han dom,» sade Frisken.

»Ge han, ge han, din stolle, det går inte så till och ge bort. Jag har nock håll till dom, när tid kommer.»

»Det är bara det,» insköt Tröls, »att han har ju bra med hypotek allaredan, elles kunde han ju låna.»

»Vad tror du, Tröls, ä de värt å låna han nån penga?» undrade Anders.

»Ja, mintro,» sade Tröls och tog sig en pris, medan några fåror började strimma ut sig från yttre ögonvrån och läto förmoda att han inte var så en-

faldig som han såg ut till, »mintro, det beror på, vem som ska släppa till pengarna. Om du skulle låna han så tycker jag det kunne gå an, men om jag skulle låna han, så fick jag tänka mig om. Ville han bara sidda opp om mornarna — eller om han fick en kvinna...»

»Ah, han sidder nock opp likså bra som du, för det mesta åtminstone.»

»Nägu, sier di att han kan ligga länge.»

»Ja, la han ligga då, men han slider ju för två, när han ska. Sätt den till å lägga ett stengärde, eller sticka på lass eller vad som helst, det är väl knappt att Frisk står sig med han.»

Frisken strök sina mustascher utan att låta förstå, om han därmed avsåg en honnör för Bertel eller för sig själv.

»Nej du sa nåt, Tröls, fick han bara en redig kvinna så...»

»Då får I skaffa han en,» sade Frisk, »för han gitter inte själv å kortisera. Ta en änka, en som ä rik.»

»Vi ska väl inte ge han ett humpenskudd heller. Nej gu, behöver hon varken vara änka eller farligt rik eller kortiseras heller. Jag vet så precis vem det skulle va så...»

»Kistena,» sade Frisken lakoniskt.

»Ja, justament, hur har du fått fatt om det? Jo, ser du, Tröls, saken vilar på det, att där sitter hon just oppe i den gården, vid Kritgruvan. Det är en flicka som duger. Om hon vill ha han? Hon är så kär i han så hon... Jo men. Hon kommer ju där hemma ibland, så det har Bertha reda på.»

»Varför friar hon inte till han då?» säger Frisken.

»Hon skulle kanske skicka dig, tycker du, och ge dig en tunna säd för det. Nej, friar själv tror jag inte hon gör.»

»Men,» fortsatte Anders och började åter bli sprallegubbe, »det gör detsamma, det gör detsamma. Där blir väl nån råd sen, en får ju säd å sälja. Jag går hem efter mina två tusen, jagu gör jag så. Vad säger du, Tröls? Det var väl fan osse, om en skulle så si» — ty det var det märkvärdiga med Anders, att när han svor en högtidlig och välbefogad ed, så sa han alltid om en skulle så si, men annars i oträngda mål låtsade han inte alls om såna småsaker — »det var då fan,» sa han, »om en ska la människor ställa till på det viset.»

»Hör du Frisk,» fortsatte han, »nu får du gå hem till mitt i stället för mej och snacka med mor och säja om hon vill gå i chiffonjén. Här har du den nyckelen,

den är till den klaffen som Karl den femtonde sidder på, och där ligger pengarna.»

»Vad sier kvinnan?» anmärkte Frisken.

Det blev en paus.

»Saken vilar på det . . .» började Tröls, och begynte strimmas rätt inmarigt kring ögonen.

»Jagu vilar han,» skrattade Anders, »jag står nock och tänker på det . . . Det gör detsamma, gå du, Frisk, och det rappt, du kan väl knappt va här igen förrän på en timmes tid, och säj för mor, vad det ska vara till, precis som det är, och att det är fråga om brått. Och — ropade han tillbaka, sen de redan voro på väg — säg att jag kanske ställer till en förlovning! Det är gu hög tid,» tillade han sen till Tröls, »att vi två kommer därhän, för nu sidder Spissen där och smiskar, och kanske di sidder och gör köpet klart så länge.»

Så skredo då mannarna framåt markvägen — eller kanske var det en så kallad uttagen väg, som gick till dessa par tre småställen jämte Bertels, som var ett hemman på två par hästar, kanske två och ett halvt.

Han hade en dräng och en tjänstepojke. Inne hade han en gammal hushållerska, mor Malena, och en tjänstepiga. Men det märkvärdiga med Bertels

gård var, att den ej syntes till. Lite längre borta lågo några hus och tvålängeställen, vilka nu skeno vita i eftermiddagssolen. Dem låta vi vara för denna gången. Spissens trelängegård låg inte i den klungan utan i närheten av den landsväg som mannarna kommit ifrån, innan de veko in på markvägen; hans jord sträckte sig mot Bertels till, så att det blev ett stycke gräns gemensam, och där låg alltså den lott med tvåradigt korn som Spissen ville åt.

Bertels gård låg så djupt nere i en håla, att mannarna icke kunde se mer än skorstensröken av den, förr än de voro inpå. Också var det väl bekant för oss pojkar, att den gården var den mest insnöade om vintrarna, och när Bertel kom till kyrkan i de tider, då snödrivorna hade hopats, välkomnades han med vänliga förfrågningar, hur han sluppit ut. Sista gången jag hörde talas om det, var den stora snö-vintern, som kom i mars månad åttiåtta. Då gick man rakt från backen över Bertels västra länga som på jämna marken, och nere i gården voro gångar grävda genom snön till stalldörren och drängkammaren. Den våren hade Kistena redan en flicka som konfirmerades — och den våren blev också hennes sista, ty i maj dog hon i lunginflammation. Lika vacker och glad hade hon varit alla de gångna åren som

hon var den dagen, då Anders vid smedjan friade för henne, eller vad man skall kalla det.

Men låt mig nu se, att du inte låter Anderses glada företag på denna eftermiddag fördystras, därför att kärt folk går bort. Så är tidens gång, och vad det beträffar är Anders vid smedjan också för länge sen färdig med oss och Tröls likaså. Men hos mig skola de sannerligen leva lite ännu, och det obekymrat. Tänk för övrigt på att det här, som denna eftermiddag förhaves, skedde för rysligt länge sen, och att tillbörligt är att det bytts om folk i gårdarna. Kistena hade sin tid, och nu är det hennes dotters tid, ja mer än så. Du skall räkna efter att dottern alltså nu är en fyrti år och mer, och hon har sina barn. Henne får jag också ha rum för, om tid blir. När jag kommer till kyrkogården om sommaren, tycker jag alltjämt det passar så bra, att Kistena har fått sin grav höljd i den där silverljusa sedumväxten, som för resten en tid nästan sken från hela kyrkogården och som någon, jag väl kunde nämna, först skaffat dit, en orimligt vacker sommardag och på vägar som jag ledigt skulle kunna redogöra för. Mor Kistena var en av de första som bad att få ta därav och sätta på sina egna gravar, det vill säga på Bertels föräldrars gravar och sin egen första flickas, som dog spä.

Ja tänk, Kistena fick leva en sexton, sjutton år med sin Bertel. Det är vackert så. Och hela tiden till hans och hennes egen och alla människors stora förnöjelse. Hon var rant i kroppen och frimodig i ansiktet. Var det något som kunde kallas vekt hos henne, så skulle det väl inte vara annat än det sätt varpå hon bar upp sin stora bruna hårmassa, ty halsen gjorde nog en helt liten svikt, som om hon ville säga att det vägde rätt skönt, det hon hade på huvudet, vare sig hon nu mente håret eller lyckan.

Men nu gå vi tillbaka och låta solen skina på sitt bästa sätt över den där söndagseftermiddagen. Nu stå Anders och Tröls ända framme vid backens stup, några famnar från den nordvästra hörnans takås.

Anders stod och tittade ner i den smala gången mellan västra längan och backstupet. Där var så man kunde köra nätt och jämnt. Men längst nere i söder tog backen slut, så att solen kom åt plommonträden i kanten av trädgården.

»Som di kan lägga en gård!» sade Anders »Kan en ble annat än sömnig om en ska bo så? — Hoj!» ropade han i detsamma, ty det slamrade i en dörr på norra sidan och man såg en ovandörr öppnas men strax stängas igen. Vid den sidan drog sig backen

så långt bort att där blev plats till ett par kärror och en halmstack.

Där de stodo, kunde de se över taket ner i syd-östra hörnet av gården med pumpen och köksdörren och inkörporten i östra längan. Inne i denna stod enspännarevagnen klämd intill väggen, och ett litet hål nere vid marken antydde att bandhunden bodde innanför.

Nu gick pumpen, och det var tydligen mor Malena som pumpade vatten i en kaffekittel.

»Kukeliku,» gol Anders till med väl bevarad pojkfärdighet, så det skallade i hela gården, och därefter ett väldigt skratt, så mor Malena spratt till och hunden for ut.

»Goddag, Malena! Här kommer vi.»

»Goddag. I skrämmer jo folk,» sa Malena. »Kommer och går in.»

»Si till drängarna,» ropade Anders, »att di öppnar portarna, så vi kan gå i bredd!»

Därefter återgingo de till vägen som strök omkring gården på norra och östra sidan och anlände till porten och togo sig fram förbi enspännarevagnen och hunden.

Men nu bjuder mig mitt hjärta att ta den senaste halvtimmen av tidsserien om igen för att följa även

Spissen från minut till minut under denna hans kanske bästa stund i livet, då han icke blott var mera förnöjd än på mången god dag utan också i sitt hjärta varmare och människovänligare än som annars var honom förunnat.

För en halvtimme sen tog han sig alltså fram genom porten liksom mannarna nu. Han gjorde sig icke bråttom, strök med sin hand på enspännarevagnen, makade lite på sittdynan, tog ett tag i framhjulet och skakade på det — och for med en svordom i ett högt hopp mot väggen. Det var hunden, som, när han såg vem det var, genast dragit sina glimmande ögon in i mörkret för att bida rätta ögonblicket. Han lyckades också bättre i dag än annars, tack vare Spissens försjunkande i goda tankar, och hade inte Spissen haft sina byxor instuckna i stövelskaften — såna där låga, du vet — så hade han fått förgelse.

Han var nu emellertid innanför portgången, fortfarande utan brådska, lät sina ögon snusa omkring i alla vrår av gården, gjorde en sväng åt höger och tittade in genom en öppen ovandörr och överfor med ögonen och näsan allt som fanns i torvhuset, och så vidare till nästa dörr, alldeles som en råtta, när hon får en liten lycklig stund ensam i ett rum. Hon vill

ha somt av det hon snusar på, aldeles otvivelaktigt vill hon det, men det mesta vill hon bara titta på, av ren vänlighet och en obestämd tanke att allting kanske ändå kan ätas. Inte tänkte Spissen på att ha alla dessa ting, men han kände en ren och omotiverad kärlek till allting i dag och stod helt säkert närmare än någonsin den unio mystica som endast några av andens frommaste utforskare blivit fullt delaktiga av.

Han följde stenbron runt omkring den tomma gårdsplanen, hade sin hand på staldörren men avstod — allt därinne kunde han för bra utantill redan, men gled för ett ögonblick ur den mystiska kärleken in i beräkningar över de kor, Bertel lämpligen borde sälja till honom som proportionell kontingent till tvårakorns-lotten.

I kroken mellan västra längan och stugulängan slutade rondan vid den sten som bildade trappsteget till drängkammaren. Spissen steg upp och lade sina armbågar på nederdörren. Drängen satt på sängkanten och gjorde i ordning sin liebygel.

»Ja, de va gu rätt,» Petter, sade Spissen med honungsmun, »att du gör ve ditt böle i tid.»

Petter lät vid det sagda bero och skötte sitt.

»Men en ting kan jag gärna si dig,» fortsatte

Spissen, »som du kan glä dig over, och det är att tvårakornslotten slipper du å hugga i år...»

Fortfarande intet inlägg från Petter.

»För den ska jag köva,» meddelade Spissen.

Tjänstepojken, som låg i sängen bakom Petter och drog sig, reste sig kvickt upp och glodde stort:

»Va ska I?» pep han till med sin gälla målbrottsröst.

»Det ska skrives i dag,» meddelade ytterligare Spissen, »och jag hade tänkt, att du, Petter, kunde bevittna, och så kommer Frisk osse hid.»

»A i hundan!» ropade pojken ytterst upplivad, och klev ner på golvet. Men Petter sa varken det ena eller det andra, och Spissens armbågar hade redan avlägsnat sig, när målbrottsrösten åter hördes och slungade efter honom en kvickhet.

Gud vet om Spissen blev klok på vad han sa, det är inte mycket troligt, ty när han ett ögonblick efter trädde in i stugan, var han i sitt allra blidaste humör. Där fanns ingen människa, men Spissen hade i dag blivit mogen för mediterandets trevnad och satte sig i god ro på bänken vid långbordet. Katten hoppade upp på bordet och gjorde sig vänlig och Spissen smekte honom med många mysande ord, och satt ett par minuter stilla i den knäppande tystnaden. Borta

i fönstret mitt emot, alltså åt trädgårdssidan, satte sig en sparv på fönsterblecket och frågade, om Spissen hade allkänsla för honom också, men så långt sträckte sig icke dennes uppmärksamhet. Han tog upp sitt papper ur fickan och försjönk i det. Katten blev svartsjuk och smekte honom med svansen under näsan; han fick sig en knuff, så att han dunsade ner i golvet. Då vaknade allhetskänslan ånyo hos Spissen och han gjorde sig så mycket besvär att han, i det han makade enriset på golvet i ordning igen, gick bort och skulle fånga fram katten under stolen som stod mellan köksdörren och kakelugnen, men misslyckades i sina ömheter, så att katten spände till honom. Nu började Spissen längta efter folk, öppnade dörren till köket och tittade ut i den breda gången som ledde dit — ty längan var för smal för att rymma både kammaren och köket i bredd — tog en klunk ur drickeskruset som stod på bordet och vände sig raskt mot kammardörren på andra sidan om kakelugnen, tittade in, mötte Bertels ögon fullt vakna från soffan därinne, och sade med största försynthet:

»Ligg du, ligg du, jag skulle bara se mig om efter en tobakspiva.»

»Där står en i fönstret,» sade Bertel och blev där han var. Där stod mycket riktigt en, men det

var blott en s. k. kommunalpipa, inte alls dum för resten, alnslång med trähuvud och träskaft och ett böjt hornmunstycke. Många av mannarna hade ett dussin sådana, kanske två, och vid mannagillen låntes andra dussin av naboarna. De kallades emellertid kommunalpipor, och man fick dem hos snickaren, så många man ville ha.

Men Spissen hade i dag fått för sig, att han skulle njuta själva stora sjöskumspipan, och hur han snokade, så fick han tag i den och började smaska torrt.

»Jag ligger litt till», sade Bertel, »du kan ju sidda ner därinne och ta dig en rök, till vittnena kommer.»

»Just så, just så, ligg du.»

Och Spissen drog sig in i stugan med tobakschatullet.

Där stod nu mor Malena. Det blev goddag, goddag. Malena gick bort och stängde kammardörren ordentligt till.

Spissen satt på långbänken bakom långbordet, vid ett av gårdsfönstren. Malena satt på stolen vid köksdörren och strök med sina gamla fingrar bort eventuella dammkorn från Simson och lejonet på kakelugnen.

»Jo», sa Spissen och lutade sig så långt han kunde in över bordet, »jo, nu ska det ble så bra rätt-
rerat me allting, Malena. Nu får han fredd för den
skulden, och så får han ändå litt over. Och det be-
höver han minsjant. Här mankerer både det ena och
det andra. Det norra taket, det är gu dåligt, en kan
sticka näven igenom hår en vill nästan, och han
har ju inte mer än en rektig järnplog, och han skulle
ha en järntrumla, va duer det, köra med trätrumlan
på di klasana som här är... Men det gör detsamma,
vill han låna nåna hundra riksdaler av mig på nytt,
om det så ska vara i marn dag, så ska jag inte va
småaktig... nämen, nämen...»

Malena teg och hörde på, men nu stack hon in

»I vill kanske köva hela hemmanet av han?»

»Hemman, hemman, ah I ä galen, Malena.»

»I kanske har många penga mer än disse?»

»Penga, penga, hm...» och Spissen hummade
med sin pipa en lång stund. »Nej minsjant, ble det
för stort för mig. Litt för stort, litt för stort... Men
en kunne ju bytta... Va, va? Kunne han ha det
bättre än sidda där hånne ve väjen, ha ett nätt ställe
som han kunne hinna me... bo här i en hulla...
Når en arbejer, ska ja säj, som jag gör... för jag
har slidded i min da... men därför har en osse litt

mer kanske än folk tror en om...» Och därmed handen i bordet, så han själv hajade till.

»I ska väl dricka en kopp, kan jag tänka,» sa Malena och gick ut i köket. Bertel hördes också röra på sig inne i kammaren.

Ett ögonblick efter var det som pumpen gick, och även Spissen märkte, att där var något som stod på, och tittade ut på gården. Han öppnade köksdörren och frågade Malena, som nu kom in från pumpen med kaffekitteln i hand: »Ä där nån?» Fick så veta, vem som kom, blåste till och skakade hela mystiken av sig och in till Bertel med nyheten.

»Vi behöver jo inte blanda dom in i det, vi har för oss,» sade Spissen försiktigt.

»Va gör det?» sade Bertel.

»Nä... men... och det är ju söndag. Här är papperet såddant som du så det i går. Skriv du på nu, så kan vi sien gå så nått ud i sommerstuen, när Frisk kommer och få det bevittnat.»

Men Bertel gick utan vidare förbi honom och ut för att ta mot de främmande.

Anders kom först in, medan Bertel och Tröls ännu stodo och ackorderade i farstun.

»Sickenin nämndeman här sidder,» sa han och stannade framför sjöskumspipan. Men Spissen slapp

ifrån konversationsarbetet genom att de andra kommo in och mera allmänt samtal uppstod.

Vi gå förbi det vanliga. Det är klart att det pratades om likt och olikt under en stund, att Malena blev färdig med kaffet, som hon ställt fram inne i kammaren, vartill särskild dörr ledde från köksgången; så att ej de som voro i stugan nödvändigt måste se allt gott som gick den vägen. Det är klart också, att det först blev kakor och så romgök, och att Spissen gjorde sig ärende ut någon gång för att se efter den uteblivne Frisken och att humörerna alltid stego någon liten grad redan av första göken.

Anders var rädd att röra vid någonting, förrän han fick höra vad bud Frisken kunde medföra, men rätt som det var, när Spissen åter hade varit ute och kom och viskade något i örat på Bertel, kunde Anders inte låta bli att snära till:

»Här springer du och är så klämd. Har du nåt för dig?»

Spissen hade viskat att han visst fick gå hem och hämta Frisk och få honom in i sommarstugan. Han hade en obetvinglig längtan att få sitt papper i ordning och en obehaglig förkänsla av att något kunde komma emellan.

Men Bertel sade högt. »Det är ju bäst vi skötter

omkring med det nu. Här är ju vittnen. Det är så . . . »

»Nej, nej . . . » försökte Spissen.

»Det är så, » fortsatte Bertel, »att jag ska sälja litt jord till Pettersson, och då kan I bevittna det.»

»Så gu, » sa Anders, »så du ska köpa jord. Det var inte så dåligt det på en söndag.»

»Ahja, Ahja, » försökte Spissen mycket vänligt, »se jag kan så gott skötta en bid till med mina två hästar, och Bertel har litt för mied för två par, och det är bara en liden . . . »

»En liden . . . » En liden spiss, höll Anders på att säga, men höll inne, emedan han var för arg för att ge sådana gliringar.

Bertel hade under tiden tagit fram bläck ur sin pulpet och ställt på stugubordet med en tidning som underlägg.

»Det är bäst vi går här in, » sa han, »så har vi litt bättre plats.»

Anders satte sig så, att han kunde se ut i gården. Han väntade med spänning på Frisken.

Kontraktet kom fram, och Spissen började utlägga dess villkor, men Anders ryckte till sig det och började läsa. Sen kom där åtskillig fackdiskussion, som jag icke får återge alltför detaljerat, om jag vill

undgå kritik. Ty om jag nu nämnde det verkliga priset på tvårakorn det året, så skulle ändå lätt dispyt uppstå. Det är nog att veta, att där gjordes en del multiplikationer, vilka isynnerhet för Spissen voro mödosamma, så att han för var och en kom i ny svettning, och Bertel nästan likaså, och alla måste lätta sig genom att ta till ordet och gå in efter sina gökar och resa på sig och sätta sig. Det var just ett ögonblick för Tröls, det. Det var i sådana stunder han fick sin talegåva. Tro inte han begärde ordet, när alla sutto tysta, men när talet gick i stormiga vågor, då fick han en obetvinglig lust att få lugn och tystnad och få utrett vad saken vilade på.

Nu vilade den tydligen på tvårakornet, och knuten var om det i sin tur vilade på jorden eller på arbetet som var gjort. Han fick inte riktigt tyst förrän han kom att nämna prostens. Då stoppade Anders och man skulle höra på Tröls: »Tyst under predikan!»

»Jo,» säger Tröls, »saken vilar på det, som prostens sa i kyrkan i dag, och den som har sått tvårakornet och harrad och gjort allt arbetet, han skall även skörda det, för annars är det en synd...»

»Ah,» avbröt Anders, »inte talte prostens om tvårakorn.»

Men Tröls visste vad han sade:

»Jo, säkert gjorde han det, du Anders, men du hörde nock inte på det. Både om tvårakorn och sexrakorn och allt annat som växer, för han sa just det ordet, sa han, att vad människan sår, det skall hon ock uppskåra...»

»Vad sier han?» frågade Spissen och makade sig bort till Tröls med handen bak örat.

»Saken vilar på det, att man skall låta var och en hava sin svett och möda...»

»Jagu, gärna för mig,» inföll Anders.

»— — — skall låta en och var ha för sin svett och möda och sin mödas lön...»

»Har jag då inte haft min svett och möda för mina två tusen, va?» invände Spissen.

»Där är ju ingen heller som vill ta dina två tusen. Behåll du din svett och möda, så mied du vill,» sade Anders.

Bertel hade gått och satt sig för bordändan med pennan i hand och sade lugnt och högt: »Ja, nu får detta ble som det är överenskommet. Nu vill jag va av med den skulden, och låt oss nu få det i ordning, så talar vi om annat. Och du,» vände han sig till Spissen, »har kanske inte tid längre.»

»Vänta,» ropade Anders, »det säjer jag dig, att skriver du under det, så jagu slår jag pennan av

näven på dig. Du ska bara ge dig ro — vi kan väl få snacka lite om det först.»

I detsamma ser han Frisk komma förbi fönstren. Han ut och mötte honom i farstun: »Har du nånting med dig?»

Friskan slog sig för bröstet: »Här ä di.»

»Kom bara in. Låss om ingenting så länge!»

Men under tiden skrev Bertel på köpekontraktet.

»Hej,» ropade Anders i det han förde in Friskan, »här kommer krigsmakten. Det är väl här ä nån som kan hålla styr på voss.»

Frisk gick runt och hälsade på.

»Jo,» sa Anders, »nu ska jag säja dig, Bertel, varför ja inte ville du skulle skriva på...»

»Han har skreved, här är det,» kom Spissen och räckte fram papperet.

»Jagu, jagu...» Anders föll rent ihop.

»Och nu går det an å bevittna,» fortsatte Spissen.

»Aldrig i mitt liv, jag sätter aldrig mitt namn på ett sådant papper.»

»Jaså är här nock andra som kan,» mente Spissen.

»La mej göra det, jag kan nock,» sa Tröls och makade sig fram. Men det var mycket bläck i det karet — Tröls hade fått pennan så full att det blev en stor plump på tunnlanden. För att göra

det bra, tog han bläckhornet i handen och strök av pennan, men hur han fuamlade med det, fick han bläckhornet omkull mitt på kontraktet. Stor uppståndelse! Anders upp och tar papperet i hörnen och bort till till kakelugnen, där bläcket får rinna av i spottbackens enris. Men nu såg kontraktet mest ut som en karta över hednaländer. »Ta det, Malena,» ropade Anders och skrynklade ihop det, »ta det och lägg det under grytan!»

Han var så i tagen, så han inte märkte hur Spissen rasade mot honom och påstod att man ville stjäla, man ville stjäla hans kontrakt. »Det ska stå jer dyrt, det ska stå jer dyrt!» gick han på.

»Stjäla din kontrakt,» sade Anders, »du kan ju skriva en ny kontrakt. Du kan väl inte komma för rätten med ett sådant plakat. Sätt du dig och skriv så mied du vill, du hör ju att Bertel inte nekar å ge dig ett nytt. Men nu ska jag säja dig nåt annat, du. Och nu kan det vara slut med det här ackorderandet. Fram med planebogen, Frisk. Hör nu på, Bertel, för nu är det rena allvaret.»

Han lade plånboken på bordet.

»Här ska vara två tusen riksdaler i den. Nu ska vi först räkna dom.»

Han fick god ro att räkna, ty åsynen av sedlarna hade åstadkommit allmän andakt och tystnad.

»Där ä två tusen. Tack ska du ha, Frisk, ha, ha, vad sa mor? Hör nu på, Bertel. Nu lånar du dom av mig, och det skriver vi i dag, och så vill jag ha inteckning. Och så pass känner jag till din ställning, så jag tänker där är plass för en inteckning till. Och kan du skaffa pengar från annat håll länger fram, så inte mig imod, för jag är rädd jag gott kan behöva dom. Är du med om det, Bertel?»

»Jagu är jag så. Och tackar till.»

»Och nu får du fram med reversen, du, vad du hedder. Där ligger pengarna,» sade Anders.

»Kältringar, kältringar,» tuggade Spissen för sig själv mellan tänderna, medan han letade efter reversen, och medan han höll på med det, blev han så desperat, att han slog handen i bordet, så kaffeskedarna dansade. »Jag ser nock rövastregerna, hela komplutten. Och du med, Bertel, du går där och låss du är så godtroen. I ska inte göra narr av mig. I ska så inte. Va har I gåd igenom? Imod som en ann. Där går I och har era goa dar, du och Tröls. Du, din tjocke bäll,» vände han sig till Anders. . . »Vem jag duar? Jag duar dig, så mied jag vill, kom det ihåg. Jag är lika god som nån av er, fast jag inte kan gå

omkring med növana på lännen och titta på som en patron. Och du med, Tröls! Så du skulle osse vara med om det hära spektakled? Va, va sier I... att Tröls inte ä tjock? Nej, men gör han mer för det? Arbejer di tre dana kanske i veckan, mer bler det väl inte. Går omkring och snacker och gestelerer med findrana. Nej, det är nock såna som du och jag, Frisk, som får slida.»

»Slit du för dig, så sliter jag för mig,» förklarade Frisk.

»Jag är lia god och ärlig som nån av er. Va? Kan nån si mig nån orätt på, nån olaglighet?»

»Du vill göra alla människor utfattiga, om du kan, kallar du det för lagligt?» — det var Frisk, som parerade.

»Vär en får passa sig, så får jag. Va vidd I hår en ann har hatte't? Där ligger min kvinja hemma. Ni år har hon led i sin säng och kan inte flytta sig säl, i ni år och kanske i många år inu. Och hår ä mina glytta? Jo, ude och tjener andra, di stosste. De känner I inte till. Pisk och slid så länge en lever, både når en va hemma och når en tjente. Va, va ä de du sier, Malena?»

»Når en förtär sitt bröd med avund i hjärtat, så ger inte Herran sin välsignelse, och då får en aldrig

nån glädje,» sade Malena och drog sig tillbaka mot köksdörren.

»Jomen, ska jag nock visa där ska ble välsignelse, var I lugna för det, och det kan komma den dag, du Anders, når jag köper mig en gård mitt för nesan på dig.»

»Ja, köp du, men ge mig reversen, där ligger pengarna.»

Spissen hade nästan glömt papperet som han stod och höll i hand. Han stirrade från det till sedlarna:

»Pengarna ja, där ligger di, där ligger två tusen, ja, men vad står här? Jo, här står dock två tusen jämte ränta. Har I det osse? Det är ett års ränta för det första och så ä de ett halvt år till ungefär. Det är etthundrasjuttifem riksdaler — och dom haver I dock icke på jer? Nä? Och då kan I inte heller få nån revers. Så du ble inte fri för mig den gången, Bertel, det kan kanske ble utmätning inu.»

»Nej, vänta litt,» ropade Anders, »hålt han, Frisk. Du ska inte tro du kommer nån väg med den reversen, alldenstund du har blitt erbjuden kapitalet i vittnens närvaro, och när pengarna finns. Men har vi nu fått et så långt, så jädlar i mig du slipper ut, förrän vi har den reversen, det var dyrt jag svor.

Om jag så ska ut med desamma och låna pengar hos nån.»

Men nu var äntligen slutet kommet, ty Bertel själv kom inne från sin pulpet med sedlar i handen:

»Är det nu inte mer än det som står oss imellom, så har jag då själv så mied. Jag sålde min tjur i går.»

»Hurra!» ropade Anders och slog i bordet av glädje. »Och så ut med knekten och efter med kistan!»

»Ahja,» vände sig Spissen om i dörren, »det kanske inte drar så många dar om, förrän Bertel behöver låna igen.»

»Han behöver varken låna av dig eller mig, för han ska gifta sig...»

»Jaså, med Nils Anders Kistena kanske?»

»Just det, kanske — men det har du inte att göra med för resten.»

»Ja, lycka till då! Så de ble bara en trelängetös!» smilade han och försvann.

Detta om trelängetösen sade nu Spissen i sin dumhet, ty att Nils Andersson inte hade fyra längor, berodde bara på att han var lite före sin tid och att han hade en så praktisk dotter. Enligt några var det nämligen lika mycket Kistena som hittade på allt möjligt både ut- och invändigt. Och därför hände

det, att när Nils Andersson härom året rev två av sina gamla längor, och både Spissen och andra trodde att där nu skulle bli värre längor än någonsin, så blev där aldrig byggt mer än en långa, låt vara en mycket bred sådan, och i stället blev där en vidsträckt utsikt, vilket förmodligen Nils Andersson och hans många döttrar och pojkar roade sig av utan att ana sin degradation. Men i andras ögon voro Nils Anderssons döttrar lika kringbyggda för det, och Anders visste gott att där åtminstone skulle bli till både tak och järntrumlor för den som fick Kistena.

Emellertid hade över Anderses ansikte en viss förlägenhet utbrett sig, vilken ingalunda blev mindre synlig, när Frisken höjde sin högra mustasch och sade: »Ja, nu får vi väl skicka en taleman, om inte Bertel har frieriet klart.»

Ty Bertel såg ingalunda ut som om så var förhållandet.

»Saken vilar på det,» sade Tröls och strimmades ganska mycket kring ögonen, »att nu kan en säja, de står i tidningen, sen Spissen har fått fatt om et, så nu gratulerar vi i dag, och fler kommer där i marn.»

»Ja, du får gu förlåta mig, Bertel, det var ju rent galet sagt, men det flö av mig, innan jag hant å

tänka mig om. Jag visste att där var ingenting som kunde förarga Spissen så dant som det.»

»Vi skickar Frisken, han kan nock framförat,» roade sig Tröls med att säga.

»Ja,» sa Anders, »för skulle du göra det, så kom du nock aldrig till slutet.»

Nu reste sig Bertel:

»I får ble här tills jag kommer igen. Det är bäst å få sin dom med detsamma. Och jag skulle väl gått den vägen en gång ändå.»

Han fick sin långa käpp i farstun.

»Jagu,» jublade Anders, »gu tror jag icke han ger sig i väg.»

Och mycket riktigt, Bertel gav sig visst i väg, förbi fönstren och genom porten, medtagande hundens välsignelser.

Bertel skulle naturligtvis inte nu in på vägen, utan skulle över en liten uttorkad bäck, som flöt strax öster om gården, och sen på en gångstig som ledde upp mot Nils Anderssons. Han stannade och tog en överblick över situationen och operationsfältet.

På samma plätt hade han förut i dag, på förmiddagen, skilts från Kistena och ett par från hennes hus. De hade varit i vår kyrka, dit de ibland gingo,

fastän de hörde till en annan präst. Bertel och Kistena hade därvid kommit att gå i följe lite före de andra, och hur det var, så syntes det väl på Bertel, att han hade något extra att bära den dagen. Det blev liksom lite allvarsammare vad de än kommo att tala om, hur säden växte och det ena med det andra, så att Bertel visste inte ordet av förrän han hade en märkvärdig känsla av att de voro två om att bära och han var på vippen att flytta över sina bekymmer på huvudet med det stora håret, men så hajade han till och stannade just på den här fläcken. Hade han bara märkt då, hur blygt det stackars huvudet hängde som om det icke visste vart det skulle luta sig, så hade det varit kvickt gjort vad han nu med stor bävan gick att utföra.

Han drev framåt på stigen.

Det hördes hur en klubba eller kölla, som vi kallar det, slog ner en tjuderstake, och när Bertel skuggade för ögonen såg han att där var ett fruntimmer som flyttade fåren. Hon stod i skuggan nedanför hällan, ty häruppe var en likadan hälla som vid Bertels gård, och det var just nära den som man hade kritan. Men på hällan var naturligtvis gräs och nedanför var den så kallade bäcken, nu utan vatten, på detta stället också utan fördjupning. Kvinnan i fråga kastade

köllan ifrån sig samt klev upp och satte sig på översta kanten, där hon för Bertels ögon satt rakt i solen som en silhuett. Det var omöjligt att se något ansikte, men nacklinjen var ju alltid att se, för den som därav kunde ha någon rättelse.

Bertel styrde dit över klöverbullen. Han gjorde sig mödan att vid övergången av bäcken trampa på de stora plattorna, varvid hans öga noga övervakade varje steg, alldeles som hade han gått över vatten.

»Ska du inte komma ner?» sade han, sen han stannat.

»Jo,» sade hon och tog sig mycken tid, »jo, jag ska ju ändå hem.»

Där var så pass brant, att man stadigast borde gå på sida, men när hon praktiserat sig ner ett par steg på det sättet, vände hon sig och stod så rak hon var och tittade på honom.

»Du får flytta dig, för jag är tvungen å springa.»

»Kom du,» sade han, »jag ska ta imod dig.»

Och så skedde.

Dock hade hon sinne att i sista stund kasta sig åt sidan, ett par alnar skulle jag tro, men han var lika kvick, och hon kom emot honom med stor fart, så att det sade duns i hans breda bröst.

»Nu får du väl ble där — för framtiden,» sade han, sen de hunnit hämta sig.

»Jag får väl det,» sade hon.

Och därmed voro de färdiga att gå upp emot hennes till.

Vid detta laget stod Anders utanför Bertels gård och skuggade även han för ögonen för att överblicka terrängen, och när han såg två människor gå samman upp mot Nils Anderssons, var detta grund nog för honom att störta med andan i halsen in och ropa i köksdörren till Malena:

»Nu, Malena, nu får I snart flytta in i ert hus, för nu kommer här kvinna i gården.»

»Ja, Gud give,» svarade Malena. »Jag har väl ingen större önskan i mitt liv.»

»Vad har du sett då?» frågade Tröls, avbrytande sitt samtal med Frisk om kommunarderna i Paris, vilkas lönesystem Frisken ej ville godkänna.

»Sett — jag har ju sett dom gå sammen.»

»Det va inte mied å se,» mente Tröls.

Men Frisk höjde på mustaschen: »Det är nock bra med den saken.»

»Hur ska vi nu göra,» undrade Anders, »det är kanske bäst vi går vår väg?»

Nej, minsann, det ville inte Malena. Hon hade

tagit ett par höns för kvällen, och nu föreslog hon nytt toddyvatten.

Och de stannade, och åto hönsfrikassé med Bertel och Kistena och hennes far. Och Kistena fick tillfälle säga till Anders, att hon ju hade reda på, hur alltsammans gått till den dagen. »Men det gör det samma, det var bra som skedde, och hälsa Bertha.» Jag minns inte om det var den gången Tröls höll sitt stora tal om äktenskapet, men att han var i tagen är säkert och jag vet, att när Anders och han skulle skiljas på korsvägen vid kyrkan, föreläste Tröls om de första kristna och hur de fördelade vad som blev på tunnelanden.

NIONDE KAPITLET.

Så långt äro vi nu komna. Men vad var det annars allt som jag lovade tillfredsställa din nyfikenhet om? Jag tror det andra får vara, vet du. Per Anderssons lyckliga hustru? Åja, kanske en annan gång, beroende på om vi komma åt det hållet. Och vad Per i 5:an och hans hustru beträffar skall jag bara tills vidare säga några ord för att lugna dig. När du hör alla människor säga om en kvinna, att hon skall vara så vacker, ger du henne genast drömmar och tankar efter det måttet och tror att ingen är god nog åt henne. Nu var verkligen mor i 5:an en ängel, men vår Herre har sådana av mycket olika rang, och medan

några helt och hållet höra till högsta himmelen, den sjunde eller vilken det är, så ha andra inte alls något nöje bland dem som där äro, utan skynda sig alltid att komma ner igen till folket i andra eller tredje himmelen eller var de nu kunna finna sig rättast hemma. Jag vet inte om jag har någon bland mina som går upp i den högsta serafiska kammaren, kanske då någon skomakare, men icke tror jag att t. ex. Prosten går ända dit, fast han naturligtvis har lov, utan han stannar nog hellre till hos de mannar som hålla sig en eller annan kammare lägre och för vilka minnet av en pris snus i kyrkobänken icke är alldeles utplånat även i himmelriket. Men du kan vara lugn för att mor i 5:an, Kristina, inte alls tränger sig högt, utan går väl upp och ser sig om någon gång och väcker glädje var hon kommer, men sen kommer hon med sitt lyckligaste vardagsleende, alldeles som hon går och sysslar där hemma, ända ner till andra och första himmelen, vilken är nästan detsamma som en söndag på jorden.

Därför hade hon heller icke haft giftermålsplaner på några prinsar, utan tog sin Per med det mått han hade och det med sitt fulla beslut.

Men detta hindrar ju icke, att Per någon gång kan ha kommit i tankar, vilket han mycket litet hade

tid till, och fått för sig att Kristina kanske var serafisk, och drömt att han stod där nere medan hon klev på himlastegen. Och lika gott om så varit, det skadar aldrig att en människa får sträcka på sig, bara hon får bli i sitt eget skinn.

Hur kom det sig t. ex. att Bakvången, den kvällen de körde från sommarbröllopet, måste säga till Per: »Du ä så tyss i kväll, Per.» Och varför blev Per, efter vad jag kunnat förstå, alldeles stillsam och ordläns när pastorspojken stod och ordade om den kvinnliga skapelsens skönhet eller vad det var? Inte vet jag, men jag har fått för mig, att Per i 5:an då och då fick en ton från de serafiska kamrarna i örat, vilken då gjorde honom konfys och stillastående — ty när han var som han skulle vara och redig och klar, då gick han på med händer och mun utan vila, men när han nån gång bragtes att stå stilla, så ville det säga, att han var rent bortkommen och vilse.

Och i en sådan stillhet har 5:an en tid befunnit sig, det är jag säker på. Det var icke blott den kvällen, när de körde hem från sommarbröllopet, utan räckte längre. Jag har sett honom vid de blåblommiga kopparna under den tiden, det kan jag icke ta fel på; han satt lika stilla på sin stol som någon annan och hade längre mellan orden än själve Bakvången.

Ovan antydde jag en gång att Per Knutsson i Flintgruvan just vid den tiden haft något äventyr med 5:ans port och hans predikanter. Jag kan nog inte förbigå den saken, men vill hålla mig till det allra nödvändigaste och ej ta med annat än det som har samband med 5:ans själshistoria. På det sättet kan jag också lättast utan ogrannligheten utesluta ett och annat ur Per Knutssons egen relation av saken. Ty den tål måhända att något dämpas.

Vad nu först själva portäventyret angår, så berodde det nog mest på, att Per Knutsson för ovanlighetens skull icke hade ögonen med sig när han körde. Där kommer han med de stora svarta och sin kolosala arbetsfjädevagn — ty han var den dagen alls icke i stass, utan var ute för att köpa grisar och förde för den skull en bur med sig bak i vagnen — där kommer han och tänker inte på dimensionerna av 5:ans port, förrän det var för sent. Porten var smal, därom är ingen fråga, och ännu mera låg, men där kom sällan någon annan än 5:an själv igenom den, och för honom var den stor nog, och där var till och med plats för en stege att hänga på väggen, och så för portarna, som öppnades inåt.

Per Knutsson har inte väl sett de svartas öron inne i porten förrän han märker faran, och när han

så stryker de svarta tillbaka, slå de nackarna emot och ta en väldig sats. Jag är inte nog fackman för att kunna göra nöjaktigt reda för vad som nu följde. Såsom säkert måste antagas att 5:ans port under ett ögonblick var platsen för ett högt potenserat liv, men jag tycker ändå inte det fanns fog för hans tillrop till 5:an, när denne kom till synes: »Undan, Per, för nu kommer jag med längan.» Och att han skulle ha flyttat denna en halv aln längre in på gården, är en överdrift.

Emellertid är han då så att säga lyckligen kommen in på gården. Per vill äntligen gå ut och hugga lite grönfoder och lägga för hästarna, och Per Knutsson går in i stugan, medan pojken, som han haft med sig i sätet, stannar vid vagnen. Kristina hade han hälsat på redan ute på gården efter kalabaliken.

Därinne finner han en karl sittandes vid bordet. Han kände honom väl. Det var predikanten Jordensson. En stor baddare var han nu bliven, med nytt namn, runda mjuka axlar och ett ungdomligt fjunigt helskägg, så att Per Knutsson ovillkorligen kom att tänka på den dag han hade den här govännen i kragen. Mannen var nämligen son till Per Knutssons gamle ryktare och för några år sen hans tjänstepojke, men senast hade han varit några år i skräddarlära inne i staden,

tills han för kort tid sedan dykt opp som omvändare nere på fiskläget. Per Knutsson blev sittande på en stol närmare dörren, medan det växlades enstaka ord. Han behövde se på den här mannen en stund. Man kunde ju icke veta, om han kanske var bliven en stor gudsman på de här åren, och Per Knutsson var icke den som ville göra en sådan för när. Men då och då kom en glimt i ögat. Predikanten svettades under sin värdighet och syntes störd i sitt ätande. Per Knutsson prövade på helt försiktigt.

»Jag har hört att du predikar Guds ord nu för tiden?»

»Herren har sökt mig,» sade predikanten med undvikande ögon.

Paus.

»Hur gick det till? Ble du sjuk? Eller hade du ont om pengar?»

»Nej. Jag hörde Herrens röst.»

Paus.

»Så. Så det räckte med det?» sade Per Knutsson med en begrundande uppsyn.

Mor Kristina kom in en gång och satte något på bordet, och det syntes göra Per Knutsson åtskillig glädje att därunder följa gudsmannens blickar, vilka följde Kristina. Per Knutsson tog sig en pris, och i

detsamma Kristina slöt dörren efter sig, for en glad glimt över hela hans ansikte.

»Nå,» sade han, »och nu är du också ute och söker — vem du uppsluka må?»

Men härmed var det slut med Per Knutssons övertag. Predikanten lade händerna samman efter maten, och sen han nu var ledig från det världsliga, lyckades det honom bättre med den andliga värdigheten. Det var slut med den förlägne tjänstepojken. Han blev fräck, och Per Knutsson blev röd i synen. När Kristina kom in igen, steg predikanten upp och tackade och salvade in hennes hand mellan sina och klappade och välsignade, så att Per Knutsson reste sig och rörde på mustascherna.

»Har I många såna å fö?» vände han sig till Kristina, när hon gick ut igen. Den stackars Kristina stod där förlägen, men hon fick tillfälle göra en min som tydligt nog sade att hon gärna ville bli av med honom.

Ett ögonblick efter, när 5:an kom och skulle gå in, hade händelsen utvecklats sig därhän, att han mötte de båda herrarna i dörren, Per Knutsson hållande den andre i kragen.

»Va står på, va står på?»

»Ah, det ä bara den här pastorn, han vill nöd-

vändigt klappa Kristina till farväl en gång till, och det tycker jag inte han hade tid till.»

»Va, va, va!», man vet ju hur 5:an är, när han börjar hoppa.

»Ja, ja, bara på handen, på handen, din tosing,» lugnade Per Knutsson.

Emellertid ansåg väl pastorn situationen skämd, men innan han försvann, fick han tillfälle säga några ord, som endast Per Knutsson tycktes uppfatta, och vilka föranledde denne att gapa till och skicka efter honom dessa ord: »I är nåt förbannat yngel, allesammans där nere.» Och till 5:an: »Jag förstår inte, varför du ska befatta dig med sådant patrisk. Du kan ju gå i ditt missionshus och därmed väl. Här kommer du körandes med dom, hit och dit, å mad å kaffe...»

Den här andra kalabaliken hade emellertid tagit så på 5:an att han om natten fick onda drömmar och tyckte sig vara i strid med en myllrande mängd av sina predikanter. Men en av dem var en orm och bet 5:an i hans häl så att han vaknade, och i det samma stod det klart för honom vad denne här hade sagt till Per Knutsson och som 5:an då ej tydligt uppfattat. Han hade sagt: »Aja, så kommer väl Blinkedal snart i stället.» Per i 5:an satte sig rakt

upp i sängen och blev varm över hela kroppen. Denne Blinkedall Och nu började han minnas. Och så började han också lugna sig. Han mindes, när denne varit där sist och hur konstig Kristina då var. Det var omöjligt att få ett ord av henne eller få henne att vara med om samtalet. Hon höll sig ute, men var hon inne, hade hon ej ens svarat, icke ett ord.

Per började förlora sig i tankar över det draget hos henne. Hade inte det varit, hade hon väl aldrig blivit hans hustru. Hon hade först varit förlovad med en vacker ung pojke, men när hon märkte att han tog sig ett rus, eller vad annat det kan ha varit med, så gjorde hon rent slut. Många förundrade sig då över denna vilja, som icke visste av någon tvekan. Den unge mannen grät och skrämde med att ta livet av sig, men hon var alldeles obeveklig. Pers tankar gingo ännu längre tillbaka. Medan hon var flicka hade hon växt upp i ett främmande hus — hennes far hade i livstiden haft ett litet ställe med ett par hästar — inte riktigt som tjänsteflicka, men inte heller riktigt som fosterdotter. Hon hade varit mycket avhållen. Ingen var så oavlåtigen snäll och godmodig. Men hon hade en liten svaghet: det var mycket svårt att få liv i henne om morgnarna. Man var så överseende med henne i det fallet som omständigheterna

tillåto och det togs mest från den älskvärda sidan. Så blev en gång störstpigan sjuk, och Kristina fick överta ansvaret. Men från första dagen till den sista var hon som ett urverk, och var hon gjort av sin morgonsömnighet förstod ingen.

Per satt där och undrade över denna förborgade vilja, och för första gången tog han en samlad översikt över sitt liv och sin vandring samman med Kristina. Han kastade en blick bort till hennes säng. Han tyckte han hade fått en hel mängd att reda ut, men kom icke längre än att han kände en stor trygghet och sömnhet komma över sig och lade sig ner igen med en tanke på morgonen.

Efter den dagen, om jag icke gissat fel, var det som 5:an en tid liksom gått i tankar, och det är möjligt att hans strängar då hade en känning av skruven, men ingen vet ju sådant. I religionsangelägenheterna följde han det råd, som Per Knutsson givit honom.

Detta sagt lämna vi nu paret i 5:an så länge. Och vi ställa dem under framtiden. Ty saken är, att jag långt ifrån är så säker på den här himlaordningen som jag nu gjort mig. Man vet sannerligen aldrig riktigt, till vilken kammare någon hör, utan rätt vad det är inträffa oförmodligheter, och min säkerhet kom

helt enkelt därav att jag en gång fick himlastegen i en dröm. Men den drömmen gällde egentligen mor i Bakvången och hör till ett tillfälle som ingen anledning finns att nu berätta om. Så mycket låta vi dock vara säkert, att mor i 5:an är ganska nöjd med det rike hon har.

TIONDE KAPITLET.

Mugiunt vaccæ . . .

Undrar just vad korna kunna tänka, när de se en liten en på en tio, elva år eller så komma in från häststallen och stå på trappstenen ner till kostalls-golvet. De vända förtroendefullt på huvudet, som de göra när den vanlige ryktaren kommer, och giva lojalt till känna att han kommer på klockslaget — och så står där i stället för ryktaren en sådan där liten en. Gamla breda Själla, som står främst mittför ingången, ser stadigt på en och det förefaller mig nu att hon måtte ha blickat ungefär så som storemor, gör detsamma vilken, såg på, när lilla syster, gör

också detsamma vems, första gången med bävande hjärta skulle skära spettkakan inför de femtio kvinnornas ögon: kritisk men fullt behärskad förväntan. De andra i raderna taga sig ingen ton men tänka förmodligen detsamma, endast den kvicka Spättan ger nu som annars all ton en god dag, stampar och går på, som ville hon säga: ge bara mej ett bra stycke; men tjuren längst borta glor med tunga ögon utan att ännu besvåra sig med några suppositioner.

Lugna du dig, Själlan, efter mig kommer den som större är, inte Per Ryktare, ty han togs ut i morse för att köra skoglass, men däremot storebror, som är inne och ryktar tvåårsföljan. Och över oss finns ingen, ty drängarna äro borta, och mäster ha vi lov ifrån.

I dag kommer inte så mycket som ett snökorn in, när jag öppnar ovandörren utåt fägården. Det finns ingen snö, så långt man vill se, och får ingen synas på denna dan, om icke Per Ståstdräng skall ha dyrt försvurit sig, ty därpå svor han tio gånger i morse, en gång för vart par hästar och två gånger för Nils Nilsson på 7:an, som själv körde för sitt rusthåll. Han, Nils Nilsson, brukade så, sen den tiden när far var med. »Det ska jäklarna,» brukade han säga, »släppa ut sina drängar till det, för det ä det

roligaste jag har så ä de när jag får köra och skoga.» Dessutom tror jag nästan att mor stött på honom att vara med. Därför kom han också i dag, och Per hade ingenting emot det, sen han sett, att Nils Nilsson inte gjorde anspråk på något kommando utan blott tog sig det företrädet framför halv karen, tredningen och ryktaren att köra näst efter Pers egen vagn.

»Vad tror du, Per?» frågade han som alla de andra i tur och ordning frågat, när de kommit, »tror du det håller helt?»

»Jagu gör jag så!» förklarade Per.

»Vi får ju se,» mente Nils Nilsson. »Dit går de nock bra, men hur de går hem i kväll, det ger sig. Jamen höll jag på å ta kälkarna i vagnen.»

Men då drog Per till med det kraftigaste han hade.

Nej, snö blir det naturligtvis inte i dag, men det var hemskt vad det står tjockt nere vid himlaranden, och kallt, ganska kallt — så bäst att slå dörren igen och haspa till för säkerhets skull. Då blir det just så lagom mörker och så skön värme härinne, och det vore en värdig uppgift för klassisk poesi att i hexametrisk eller sapphisk form besjunga kornas trevnadsfulla fnysande och snusande i krubban och huvudenas

försänkande i halmen, så att endast ögonen ligga ovanpå, ägnande sig åt lugn betraktelse — som änglarna på räcket under sextinska madonnan. *Mugiunt vaccæ*, säger Horatius, eller någon annan. Men det kanske icke hör till min situation? Vad betyder *mugio*? Är det bara att råma högt som Själlan, när det icke serveras i rätt tid? Eller månne icke även de mjuka, djupa orgeltoner, vilka komma av sig själva i meditationens stund, spontana uttryck för någon tanke som bubblar upp ur djupet, eller omedvetna gensvar att likna vid trädens rörelser för en lugn vind.

Men det är inte min sak att med horatiansk visdom och oberördhet betrakta creaturen. Jag vill vara ett med skapelserna, även de levande. Du naturdyrkare, som är en sådan kännare, när det gäller skogens drömmar och bäckarnas pjoller, kom ihåg, att Per Ryktare och jag och några till därjämte köpt oss in i djurens funderingar och blivit förmögna av en stillhet och undran och dröm, som icke hör hemma riktigt varken hos människan eller naturen. Vår hemlighet är, att vi tänka med levern. Det är både bra och illa, men så är det i alla fall, och jag har hört att en filosof för ett par tusen år sedan skall ha yttrat sig om dylika själar. Han menade att gudarna,

med tanke på att icke alla själar förmå uppfatta förnuftets röst, hade gjort levern tät, glatt och glänsande, för att den skulle bli som en spegel över vilken gudarna kunde låta bilder framfara, genom vilka de kunde framkalla än fruktan, än glädje och genom dessa bilder styra våra sinnen. När det är som bäst, kan den från förnuftet utgående kraften giva den omkring levern förlagda delen av själen en stilla fröjd och glada dagar och om natten ett passande levnadssätt, genom att låta denna del av själen under sömnen öva siarekonst. Just så, jag är fullkomligt av samma tanke.

Nu kan du bättre förstå, hur vi ha det, och att när vi som stå och ha huvudena utåt norra fönstren, se något svartblått på himlen, så går en skugga också över levern och sätter hela själen i väntan, och efter den kommer en bild av den svartblå skogen som vi icke se, och allt annat som vi icke se. Inte vet Ung-Stjärna, att ängen nu ligger frusen och att bäcken rasslar fram mellan iskanter, men när just nu en lätt sky av snö snuddade vid fönstret, så jagade bilderna varandra över levern, och det korta drön, hon lät höra, förnimmer jag som hela naturens vintersuck, i samma nu frambrytande ur bäckar och strån och skogar — tills den stöter på en eller annan människo-

själ, som icke nöjer sig med att vara blott en sträng i eolsharpan utan likt Per Ståstdräng i denna stund ger tusan leverbilderna och bryter sig ut ur allkänslan för att vara människa och egenvilja, och vars suck — jag menar Per Ståstdrängs, där han nu står uppe i skogen och skall ha sin knubb i vagnen — tar denna form: Ah skräp, Nels Nelsen, där bler ingen snö av förrän kväll.

Men både människor och djur förhålla sig mycket olika till den här levern. Själlan t. ex. drömmer inte mycket. Jag tror hon ger ganska litet akt på sina bilder. Hon har nog att göra med sina anspråk. I det hela har jag därför, från min ensidiga synpunkt, haft mindre lätt att hos henne erkänna den djupa personligheten, ehuru jag alltid erkänt hennes överlägsenhet såsom socialt ledande och fullkomligt förstått det naturliga i att just hon går i spetsen för hela skocken, när vi vakta dem på efterhösten. Därför är det ock väl fogat av slumpen, att hon blivit ställd med fönstren och naturen bakom sig och endast har häststallsväggen att se på, och den breda gången mellan den och krubban, och dörren som vi alla måste passera, och Per Ryktares säng längst bort i ändan av gången. Där har hon att sysselsätta sig med, och vore Per Ryktare icke så okänslig för socialt

ledande ögon, så skulle han sannolikt känna sig besvärad av denna oavlåtliga kritiska observation. Mest kanske när han sätter flaskan till munnen. Ty Per Ryktare super. Icke ofta, ytterst sällan, men mycket! Annars skulle han aldrig i sitt liv kommit att kallas Per Ryktare utan helst Per Knekt, som han en gång hette, och varit hemmabyarnas snyggaste dragon. Ty du tror väl inte att ryktare den tiden var något förnämt och en rangplats, såsom nu är förhållandet? *Longe alia omnia.* Han satt icke blott nedanför treddingen utan även nedanför tjänstepojken — som i dag är och läser för prästen — endast ett par alnar från tiggemansändan av långbänken.

Per Ryktare hörde till den sortens supare som bli godare i ögonen, klarare i anletet, sen perioden är över. Därmed nog om honom, åtminstone för denna gången. När han har en stund över, står han ofta vid det enda fönster som kostallen har utåt gården, längst inne i gårdens nordvästra hörna.

Se nu hur vinden blåser snö! Börjar häruppe i mitt och Per Ryktares hörn, för en liten lätt snösky framför sig, alldeles som när man blåser på kaffe, vidgar den så att den räcker över halva gården, och när han så fört den väl samlad upp mot stugulängan till, rusar han på som en självsvaldig hund efter en

fårskock och jagar mitten av den i våldsamt fart upp mot pumphörnan, medan det andra skingras åt sidorna och sopar småsyskonens skor uppe på trappan. Och detsamma omigen. Och för var gång stenbron barblåst, så att det icke finns ett snökorn. Men det faller tydligen ny snö alltjämt, fast så smått att ingen kan se det.

Och nu kommer Mante ut ur sitt bo och glömmmer att, som han annars gör, skaka sin svarta lurviga kropp, gör ett par oroliga vändningar, sätter nosen halvt uppåt som om han skulle se över taken och tjuter, tjuter, långt och dämpat... Han ser, han. Hans lever visade honom svarta massor som började sitt uppbrott och han undrar hur det går med Per Ståsträng.

Men det blir slut med stillsamheten, ty storebror ropar från staldörren att vi måste skynda oss att bära betor in, och sen skall korna ut och vattnas. Ty, väl att märka, vi befinna oss ännu före den tid, då storebror blev stor och lade foderbordet i mitten, så att korna fingo stå och se varandra i synen och dricka vatten ur cementkrubbor. När den tiden kom, var Själlan icke mer, och hon hade för övrigt nog funnit sig i nyheten, men Ung-Stjärna, som då var gammal, såg sig om efter sin vägg och sitt smala

fönster, och tyckte, att nu hade det blivit så ljusst överallt, att ingenting var att titta efter eller undra på mer — och, mintro, på just densamma tiden gick mer än en mor inne i kamrarna och tittade efter sin gamla vrå och sina takbjälkar, fastän hon var glad, att hon fått det som hon ville, men Storemor provade sin persiska sjal framför spegeln och var innerligt glad för allt gammalt som hon slapp att se mer.

Nu tror du kanske att det skall hända något för att avbryta denna hemmadags stillsamhet. Vänta inte det. Och det känns ibland också skönt att ingenting händer. Jag är för övrigt icke alltid säker på vad som för så länge sen hänt ena dagen eller andra. Det händer ju så mycket på landet, alltid varje dag något, tillräckligt för pojkar att göra alla dagar fyllda och spännande. Kanske var det den dagen storebror nödvändigt skulle rida tvåårsföljan, med endast gramma på, de femti stegen ut till fägårdspumpen och fick sig en ofrivillig cirkuskarriär runt om på stenbron utmed stengårdsgården, tills han äntligen skrapades av i staldörren. Kanske var det då, och det tror jag nästan det var, som vi inrättat oss så skönt ute i bethögen — du vet, dessa sköna långa högar, som man schaktar sig in i dag för dag, medan man låter det frusna jordvalvet stå kvar, så länge de med

större ben utrustade kunna avhålla sig från att sparka ner det.

Det blir en högtid vid middagen att vara så få. Storebror intar bordändan och tillägnar sig brödskårar-ämbetet, så att det även i dag får stanna på manssidan. Överst i bänken sätter sig den från prästen hemkomne tjänstepojken, det förstås, det förstås. Därefter jag; därefter nästebror, som kommit hem från skolan på middagslov. Mor kommer väl efter om en stund och sätter sig nederst på fruntimmerssidan med minstebror. För ögonblicket ser jag henne genom kammardörren stå och se ut genom det fönster som man kan se sjön ifrån. Du känner det ju redan från den dagen när Bakvången m. fl. drucko ur de blå kopparna, jag kallar det för sjöfönstret. Det har burit sig så, att just utanför det var en lucka mellan päronträden, och nere vid hagtornshäcken var likaledes en öppning mellan granarna, och nere vid gatan yttermera en lucka mellan husen, vilket alltsammans var en stor tur och hade det med sig att vi var dag visste hur sjön såg ut. Och i dag kan jag antaga att den såg mäktigt mörk ut. Sen var det icke många ställen till att se sjön från. Jag minns inte mer än ett ställe under en pil på vår ena pilvall — och så, långt uppåt landet, från Friskens stickelbärs-

buskar; där, framför Frisken, låg den riktigt bred och storblå.

Emellertid skall ingenting hända på denna vinter-skumma eftermiddag, ingenting annat än att korna skola få sina betor och sitt klöverfoder och sin kvällshalm, och när allt det är i ordning, utom nattfodret förstås, så skola vagnarna komma rullandes på den frusna vägen, och nästebror skall skickas ut inifrån för att höra om de komma, och storebror och jag skola öppna staldörrarna för att lyss, och till sist rapporteras i köksdörren, att nu kommer di! Detta betyder att storebror hört hur det rungar ända från nästa by, och springa vi nu det bästa vi kunna så möta vi dem ovanför backen, först Per Ståsträng med en meterknubb, som man nu säger, underst i vagnen och lite smått ovanpå, sen Nils Nilsson med en likadan knubb ungefär, så de andra hur det kan bära sig, högt uppe på rislasset, så att vi just undra om någon av dem skall bli fast i porten. Och gården skall stå full av vagnar, och ållon skola samlas i våra fickor. Och när fisken och gröten äro ätna, skall det stora snövädret komma, sådant som Per Ståsträng i många år svor på att det var, det värsta i mannaminne och precis vid det klockeslag som han förutsagt.

Den natten fick Mante gå lös, det hade Per Ståsträng ställt om, innan han gick och lade sig. Ty de två förstodo varandra och visste båda att det skulle bli något högtidligt av.

ELFTE KAPITLET.

Då jag nyss kom att nämna Storemor i den persiska sjalen, begagnade jag mig givetvis av ett intryck från något senare tider, ty vid det tillfälle då jag såg henne mönstra spettkaksskärningen var jag själv värdig att sitta till bords med de stora. Men följaktligen bör hon ha varit ung just vid den tid, då kyrkan var ny och Mante var i sin krafts dagar, och i själva verket hörde hon till samma generation av giftasvuxna som Kistena och mor i Bakvången, kanske dock av en något äldre årgång, så mycket äldre, nu minns jag det, att hon åkte i sin egen mans vagn redan den dagen då prostarna invigde kyrkan, alltså

ett par år före Bakvångens bröllop och väl tre år innan Bertel friade.

Men på den tiden var hon också ganska ung — och vacker! Och blyg. Till och med jag, som väl knappast kan ha gett akt på henne som ungmö, tycker mig ha sett den jungfruliga försyntheten under hennes hårfäste, alltså låg den väl kvar där ännu några år sen hon blivit gift. Jag säger hårfästet, ty det lokaliserar sig där. Annars låg det väl i ögonen. Hon vek undan med dem, men icke på något otrevligt sätt, och när någon talade med henne, tog hon ibland åt pannan som när man vill stryka bort ett hår eller en rodnad. Det tog sig mycket älskligt ut, isynnerhet som håret låg bra rikt över pannan, så att man just kunde få den tanken, ehuru det låg mycket ordningsfullt, att det kunde behöva hållas inom sina gränser. Hennes huvud var bestämt just vad man kallar junoniskt — blott övergjutet av denna försynthet som gjorde henne mycket kvinnligare än den rätta Juno var. Gestalten var väl också mera smärt än junonisk — då; det blev i sanning annorlunda. Med ett ord, hon var en farlighet av första ordningen. Hon var som liljorna på marken, yttrade en lantbrukselev, som var med Per Knutsson i Flintgruvan hemma på julkalas. Det yttrandet hörde jag en gång i en senare

tid Per Knutsson omtala, och Bakvången fann sig då böra tillägga: ja, och lia bra klädd ä hon osse, som en av dem. Men Bakvången och Storemor, som bodde i samma kant av socknen, sympatiserade icke med varandra.

Nu uppstår frågan: fanns denna liljesjäl i verkligheten, eller får man tänka sig alstringens lagar så lösliga, att själen icke alls är med och bygger ansiktet, och att själva ögonen kunna skötas medelst en rent kroppslig mekanism, som själen icke befattar sig med. Den enklaste förklaringen vore utan tvivel den, att vi allesamman voro dåliga iakttagare. Kanske kom denna liljevekhhet och blyghet inte av annat än just känslan av omotsvarighet mellan det som syntes och det som fanns innanför. Även Storemors själ var dock en gång flicksjäl och kunde icke i ett tag komma underfund med hela sin säkerhet, och när hon mötte alla dessa dumma ängladyrkande ögon och märkte att själva prosten trodde hon var ett änglabarn, så kände hon instinktivt, att hon icke var av deras värld, och det gjorde henne ändå lite brydd, ända tills hon mognade och förstod, att det var hon som var den överlägsna och att hon alls icke behövde dessa andra och deras många känslor. Vilken befrielse och makt måste det inte ligga i en sådan upptäckt! Och detta

övertag hade hennes friare sannolikt ingen aning om utan gjorde sitt bästa inför de sänkta ögonen och, som de trodde, det bävande hjärtat.

Må man förlåta mig utvikningen, men jag har en gång hört en tredring påstå att han inte kunde lukta, varken vid det tillfället eller annars, och det var han så stolt och själaglad över, att tjänstepojken och vi andra under några dagar gingo och tänkte på det som ett stort privilegium, som alltid i någon mån kunde ha sin betydelse för ett heroiskt liv. Det kan se ut som om jag vore småaktigt angelägen att komma Storemor till livs — men det är just vad jag vill. Jag har sett mig så förargad på både henne och Själla många gånger, så jag tänker inte försumma något tillfälle till kritik, och en av Storemors skräpigheter tycker jag just är den, att bestämt alla människor lukta lika för henne. Där kommer till exempel vår präktiga mor Pernilla, smal, senig, lättför kvinna, fyrtifem år gammal, flink i psalmboken liksom i allt världsligt — kommer gåendes på vägen med sin stickestrumpa och med nystanet inklämt under armen, på väg till Storemor naturligtvis, ty annars hade vi ju icke med henne att göra i denna stunden; går och tänker riktigt noga efter, om hon har något nytt att tala om för Storemor, sådant lovligt nytt som en

strängt rättrådig tunga har lov att tala om, och går riktigt och läser över, hur hon skall lägga sina ord, så att hon icke förräder mer än hon vill om vad de andra mororna göra och icke göra i sina hus. Det är icke så lätt att hålla stånd mot Storemors stränga ögon och kloka frågor, och jag vet den gång då Pernilla varit så ängslig för det, att hon läst psalmen om tungans rätta bruk, innan hon gick hemifrån. Nå, hon kommer nu äntligen fram efter den långa vägen och får sitta ner och får stiga på och dricker kaffe i kammaren och får garnet till de tre par vantarna som hon skall sticka åt Storemors barn, och det är alltsammans mycket bra och rejält, men det är bara det, att en annan dag kommer Kake-Marnan med sina korgar och blir lika fint mottagen och mer till. Ty hon har nyheter, så att hon mumsar på dem långt innan hon är framme. Och att hon också skall in i Storemors kammare, det tycker inte Pernilla om, fastän hon borde kunna räkna ut, att Marnas nyheter mycket mer behöva kammaren än hennes egna. Men Pernilla vet gott själv, att hon icke alltid kan hålla sitt sinne så kristligt, som hon skulle, hon är nämligen lika kvick i humörerna som hon är i sina rörelser. Det hade hon ofta grämlse av, men värst var det den gången hon i sista stund märkte, att hon skulle komma

att ligga bredvid Marna vid altaret och av fruktan för att icke kunna hålla sig i det rätta sinnelaget makade sig undan och gick hem, för att spåka sig hela veckan med betraktelser över andligt högmod.

Men nu återgår jag till de friare, jag höll på att nämna. Kan väl hända, att de också alla luktade henne lika, men det är annars just frågan.

Jag känner åtminstone två sådana. Den ene är det icke så brått med, ty honom kunna vi alltid anträffa i Storemors närhet. Han bodde i hela sitt liv i gården intill hennes, det vill säga, den som blev hennes genom giftermål, och jag tror aldrig han såg någon förvandling, utan för honom var Storemor bestämt den troskyldiga liljan i all sin dag.

Den andre friaren jag vet om var Mats, han med byxorna, och hade han då haft bakom sig sin Stockholmsresa och den världsvana och ekipering som han därunder tillägnade sig, så tror jag för min del att han avgått med segern. En viss Karl 15:skäckhet hade han visserligen redan, så gott med ledning av hörsägner ske kunde, hunnit utbilda, så att dristigheten fattades icke. Han gick rakt på saken mer än en gång, både på baler och sittande i städad friareposition hemma på hennes fars kammarstol — det

hjälpte inte, hon var för blyg, och man fick intet besked av henne.

Men en dag blev det ju utslag i saken, och det förargliga för Mats var det, att åtminstone två av ortens mera obarmhärtiga manfolk blevo invigda i eländet. Den ene var hans gode vän och stallbroder, kungadyrkare liksom han, vilken stod vid sin inkörsväg och anammade Mats, när denne var på väg att framställa ett ännu mera ordentligt och avgörande frieri. Den andre var änkemannen, vad han nu hette, som bodde i den gård, vilken sedan blev Storemors, och som just i samma ögonblick kom körandes vägen fram. Det resonerades och skämtades åtskilligt mellan dessa tre, och slutet blev att Mats skulle gå med in och ta sig en styrketår, innan han uträttade sitt ärende, medan änkemannen emellertid for vidare. Längre kom inte Mats den dagen, inte för att han skulle ha blivit på något sätt kladdig, men han tyckte i alla fall att det blivit för sent, och när han så i solnedgången gick hemåt hade han turen att upphinnas av änkemannen, som bjöd honom få åka och i fortgången glädde honom med utsikten till ett bra gille, när han och Silja, som liljan hette, skulle hålla bröllop! Mats stod lika stadigt på sina ben för det, sedan han blivit satt av vid änkemannens hemmaväg, och han gick vidare

gnolande på lagets tröstevisa: »och vad gör det i alla fall om hundra år.» Däri låg, det bör jag kanske tillägga, stallbrödernas och kungadyrkarnas hela levnadskonst; ty du tror väl icke att länge Mats var så förfärlig fruntimmerskarl som han lät förstå, när han snodde sina långa smala mustascher! I varje ny kulturansats — och i en uppvakningstid som den ifrågavarande får du räkna med många slags ansatser och många kottier med var sin — finns ett moment av pose eller, som vi kalla det, skryt, och så ett moment som är äkta, och det äkta i det här kulturlaget var: sorglöshet, toddy och skarp knack — och så skarpskyttet förstås; inte för att Mats var så styv kanske som han tedde sig, när han hemma i sin kammarer gjorde kvint och kvart både med sin bajonett och sin sabel, men när han stack sabeln i skidan med ett »jäklar i det», så trodde jag fullkomligt på honom och tror ännu i dag att Matsarna skulle med fröjd och mannamod gått i döden på sin glada hundraårslära.

Det var nu en sak, men när Mats kom till nästa hemmaväg, såg han den andre av mig omnämnde friaren ute på sin klöverstubb, och för att ha någon glädje i förargelsen lagade han att även denne fick veta vad som stundade — Per Siversson hette han, om

du kan komma ihåg så många namn. Och Per Siversson gick hem och läste Guds välsignelse över det bävande hjärtat, och under den nattens anfåktelser torde han lyckats att så besvärja liljesjälen och liksom fixera den, att den som en sovande prinsessa drogs undan tiden och förvandlingen; ty annorlunda kan man icke förklara hans sätt att se på Storemor det ena årtiondet efter det andra, alldeles som om han vilken minut som helst väntade att få se prinsessan titta ut genom ögonen.

För att icke göra mig klokare än jag är, skall jag gärna tillstå, att sådant mera är ett ämne för tro än för vetande, och jag är ingalunda den som vågar bestrida att ju icke liljesjälen en gång verkligen kunnat finnas och kanske fortlever också.

Vetenskapen kan inför ett sådant fall endast ange de formler efter vilka fenomenet kan bestämmas.

Som astronom skulle jag säga, att människans utvecklingsbana — jag menar nu icke yttre ödesloppets utan själens — är antingen en cirkel, en ellips eller en parabel. I alla tre fallen således en sol som den svänger omkring. Några kunna då tänkas i hela sitt liv hålla samma avstånd från centrum; men i verkligheten förekommer väl inte sådant, så ordentligt folk har jag åtminstone aldrig sett. Av alla som

jag här nämnt vet jag ingen jag skulle kunna tro om det. Men annars går det väl oss i allmänhet så, att vi en tid äro närmare solen och så svänga långt långt bort, så att ingen, som finge syn på oss, skulle kunna gissa var vi ha hemma — och så om igen och en sväng nära centrum, kanske först på gamla dar. Det var väl den passagen Per Siversson gick och väntade på, men vad Storemor beträffar undrar jag ändå, om inte hon gick efter parabelns lag. Det är så litet som gör det: ellipsens båge kommer att öppna sig lite för mycket, ett litet känn bara, så böjer banan icke tillbaka igen utan går utåt, utåt, eller kanske fattas av ett annat centrum och börjar gå runt där.

Som biolog . . . men jag har icke tid till så mycken vetenskap, du ser ju själv hur det kan vara. Där har du de sju Snappgårdsbarnen, fyra ljusa efter far, tre mörka efter mor, några feta efter far, några magra efter mor. Nå, ljusa och mörka förbli de då i hela sitt liv, men när de ljusa bli magra emellanåt, så likna de mor, och när de mörka bli feta, så likna de far. Hur det går med själen under tiden, vet jag icke, emedan jag icke känner dem nog.

Ju mer jag betänker dessa och hundra andra förvandlingsmöjligheter, som vetenskapen ger anvisning på, dess mer borde jag egentligen känna mig över-

tygad om att Storemors liljesjäl en gång verkligen varit där, men den fasta tveklösheten i allt hennes görande och låtande, den harmoniska klarhet som hon i sin stil vunnit, gör det för mig personligen omöjligt att på allvar syssla med den föreställningen. Storemor är för övrigt för mig ingen huvudperson, och jag lämnar henne lugnt åt Sankt Petrus. Men jag undrar just vad han i egenskap av allmän åklagare skall kunna anföra mot henne — ty vad ont har hon egentligen gjort, när jag tänker efter? Ingenting, ingenting. Här går jag på som om hon vore på väg bortåt i förtappelsens mörker. Med vad rätt? Och med vad rätt sitter Per Siversson och väntar att hon skall komma hem och göra sin ellips färdig?

Jag får allt slå till reträtt, och jag är rädd att Sankte Per får göra detsamma, om han icke väl överväger sina påståenden. Hon är inte alls på det viset, Storemor, att hon har något att frukta av husförhöret och katekesen. Hon skär lika stort brödstycke till tiggare hon som andra, och knusslar icke på en fläskbit. Och hon ger dem halm och hästtacken att ligga i, alldeles som på andra ställen. Snål är hon inte, grälar gör hon inte och prutar inte mer än andra.

Allt gick lugnt och bra i hennes hus, och jag törs inte svära på om inte Frisken till och med grävde hennes diken.

Men det går inte att få sak med henne genom dylika lösa överslag. Hon är en märkvärdigt oåtkomlig människa. Vi måste gå metodiskt fram efter lagboken.

Första budet — något obestämt; jag tror inte hon låter döma sig efter det. Hon är så föga lagd för att ha gudar, snarare då en för litet än en för mycket. Undrar om inte hennes man också skulle tycka så. Men han lämpade sig nu inte heller som vare sig gud eller avgud. Jag minns bestämt, att åtminstone mot slutet av deras äktenskap storemorsblicken redan var fullt färdig och staturen började anläggas. Hon lät sig fasligt lite imponeras. Men det behövdes ju icke heller, när ingenting var att anmärka på henne. Fullt ut Storemor blev hon ändå icke förr än i de dagarna, då hennes man var död — efter en sex, sju år, ännu i sina bästa dagar, efterlämnande mycken rikedom och åtskilliga barn, vilket alltsammans blev Storemors fulla besittning, även barnen, enär inga funnos från första giftet. I de dagarna var hon konstig, och här är något för Petrus att passa på. Första konstigheten observerades av

Per Siverson, när han såg henne tidigt på morgonen dagen efter dödsfallet åka bort med drängen ensam i framsätet och själv ensam i baksätet, vilket aldrig förr brukats utom av prosten och någon gång av Kallström och Helling, när de hämtades till större ställen; aldrig av veterinären ens. Andra konstigheten iaktogs, när hon längre fram på dagen, sen även Mats var uppstigen, kom tillbaka — i ny vagn, som hon befanns ha köpt fritt färdig; lackerad vagn med lågt baksäte, nästan som de gamla äresvagnarna, blott att kusen satt högre. Det lät fint och nätt i väggruset, när mor Cecilia kom åkandes hem med de tryckta sorgebreven i sin väska; där stod det nämligen just Cecilia, CECILIA NILSSON, icke Silja och icke Andersdotter, som man skolat vänta sig, och så skrev hon sig sen, så att ett är säkert, att aldrig kommer den vecka liljans namn att stå på hennes gravsten.

Mats hoppade till innanför sitt fönster, när han såg henne nere på vägen, och betraktade sedan med stort välbehag och gillande hela synen, både vagnen och den som satt i den. Han hade på sätt och vis blivit sin egen numera, sen hans mor dött och han fått sitt arv och flyttat in som oberoende ungarl i undantagsgaveln hos sin bror. Sina sjutton tusen

kronor hade han för tillfället lika lediga som om han haft dem i sin plånbok.

Eget nog kan jag icke angående mor Cecilias första änketid tillägna mig den mening, som torde vara Sankte Pers. Jag utgår nämligen ifrån, att han just här sätter opp sina punkter. Ty här kunde man ju synas ha avgudarna! Hästar och vagnar, mammon och högfärd. Och därtill det retsamma i den lilla löjlighet, som därav kan falla över Storemor, ty vad man än kan säga om henne, så var det icke hennes stil att braska med mer stå än hon kunde bära uppe. Nå, smaklösheten bryr då i alla fall inte Sankte Per sig om, men det fanns andra som gjorde det...

Stackars mor Cecilia, kan jag inte låta bli att tycka. Jag tror, att de där tagen voro ett slags målbrott och det sista utslaget av flickaktig bortkommenhet, innan storemorsnaturen riktigt stadgade sig. Det finns en del människor som bli aldeles konfysa, när de få känslor, ty de begripa icke vad det är för något. De känna besynnerliga, för dem främmande symptom, och veta icke vad meningen är. Jag vill icke neka, att det kan ha varit mor Cecilias fall. Vilka känslor? Det vågar jag icke ha någon mening om. När en stor förändring sker, rives det ju opp lite av varje, gammalt och nytt. Antag att där

bubblar opp någon känsla, vilken som helst, så tänker hon: det fattas mig nånting, det fattas mig nånting — det fattas mig en vagn. Då tänker jag till min häpnad: stackars Storemor, stackars flickebarn.

Och min goda tanke räddar henne ändå icke hos Sankte Per, ty, det måste jag i alla fall medgiva: det sätt, varpå hon i sitt änkestånd avvisade sina friare, ställer utom allt tvivel, att hennes enda lust var att ha gods och regera och vara sig själv nog, som det numera heter. Hon behövde ingen människa, det var just det retsamma med henne — jo, på ett sätt gjorde hon det, ty hon behövde oss alla för att höra nyheter om oss. Men det kommer under ett annat bud.

Alltså vidare.

Andra budet: Intet att anmärka; men fruntimmer säger ju inte heller sådant.

Tredje budet: likaledes. Hon kör till kyrkan flitigt, ja, mycket flitigt, och glor i sig vart ord som prostén säger. Men inte fattar hon allt som vi andra fatta. Inte finner hon någon andakt i att prostén tittar ut efter skyarna. Det är just det — med vad rätt sitter hon och mönstrar oss så? Hon rör inte en min, när prostén tar sina prisar, men hennes ansikte uttrycker heller ingen aktning. Vad har Anders vid

smedjan gjort henne för ont? Ingenting. Varför ser hon så strängt på honom, när han kommer på kyrkogången? Och med vad rätt underlåter hon att glädja sig, när Kistena kommer så vacker uppåt gången med sin långflätade flicka efter sig och går in i en bänk nära henne? Allting ser hon, och det vet man. När Per Anderssons nässpets börjar hänga rakt ner, innan predikans andra huvudavdelning börjar, så vet hon det — men det vet vi då för övrigt allesammans, hur vi än sitta. Och när fil. kandidaten sticker sin näverdosa mellan rockskörten till oss i bänken bakom, så ta vi den förstås, men vi veta att Storemor ser det, och vad som annars skulle ske i en naturlig känsla av kyrkofrid, liksom under den katoiska rökelsen, försiggår under trots och förhärdelse. Och då kommer det mig före, att jag sett den där minen en gång förr, och Själla står livslevande för mig igen som när jag var liten. Tro mig, Storemor hade inga leverbilder! Där har du punkten, Sankte Per! Men det är sant, har han lov att göra mål av sådant? Han torde godkänna henne vad tredje budet beträffar.

Fjärde budet. Intet annat än gott och väl, det jag vet. Föräldrarna sitta för resten och ha det bra på sitt eget lilla ställe, så jag vet inte, hur hon skulle bära sig åt för att inte hedra dem. Det skulle vara

om hon visat dem olydnad vid vissa stora tillfällen, och något sådant tillfälle vet jag knappt om, utom det när hon tog änkemannen. Men om hon därvid var lydig eller hon var olydig, det har aldrig blivit utrett. Och så hade hon ju två föräldrar att lyda. Jag önskar jag mindes dem båda bättre. Fadern var ljus och mycket finhyllt kring munnen, modern hade mera långa, väl också mera grova drag och var mörkare. Munnen har Cecilia tydligen från fadern, och i mån som hon blev fylligare, blev hela nedre ansiktet alltmera mjukt och lent — hon var alltjämt en vacker kvinna, och med herrskapsberedelser skulle hon kallats en strålande kvinna. Men modern hade hon bestämt mera av, när hon var ung, inte just av det grova, men av det långa, och av ögonen. Men pass nu på, om jag inte fick rätt i det, att på hennes äldre dagar modern kom fram igen och då mera av det grova än av det långa, ty smal blev Storemor aldrig, så mycket minns jag då, fastän jag på några årtionden icke såg mycket till henne. Gärna skulle jag vilja veta, vad sinne modern hade, men så mycket tror jag visst och fast, att har mor Cecilia ärvt sitt stora mod från någon av föräldrarna, så har det varit från modern. Om fars och mors sinnen föranlett några slitningar i äktenskapet, kan jag icke veta,

eftersom ingen människa talat om några gräl från deras hus, men jag skulle hålla för troligt att de, inflyttade i Cecilias bröst, haft åtskilligt kiv med varandra, och jag föreslår därför, att vi icke döma mor Cecilia efter det budet. Stackars flicka, hon gjorde väl så gott hon kunde.

Femte budet. Sådant gå vi förbi. Ja, jag förstår, man kan ju så att säga andligen dräpa, men jag vet inte om att hon gjort det heller. Inte dräpte hon Mats, ty han repade sig briljant även sedan hon försmått hans sjutton tusen; och han gav akt på, att den där vagnen inte var större tilltagen än att det tog sig ganska bra ut, när mor Cecilia satt ensam i sätet. Och vad Per Siversson beträffar, så steg han båda gångerna upp igen som efter en sjukdom och blev bara ännu mera hygglig än han var förut, och det var väl på det viset han blev liksom en trädgårdsmästare för hela sin jordbit, så att han ordentligt pysslade om allting ute i marken liksom andra pyssla om det som står i trädgården, gick och synade sina pilehäckar, så att han kände nästan var buske för sig och visste var de rakaste täckekäpparna sutto, hade precis reda på alla pileknutar som sparvar bodde i, icke för att ta ägg från dem utan för att se om dem och plocka ungar upp som fallit ur. Och i stil där-

med allting. Ännu mer fjäskade han naturligtvis med alla djuren och skaffade sig kalvar och föl, så att herremän började komma och titta på dem. Mor Cecilia tittade också och hade ingenting emot att ett och annat pålägg fördes över till hennes egen ladugård.

Vad slutligen hennes man beträffar, så må du icke till äventyrs tro att han for illa under Storemors stränga blickar. Han hörde icke till dem som man glor ihjäl utan levde goda dagar både så länge hans kvinna var i liljestadiet och sen, och dog helt säkert i passelig tid, med en speglosa på läpparna.

Nästa bud — har ingen tillämpning på henne, behövde icke alls stått i hennes katekes.

Jag vet väl, att om jag hänsköte denna sak till de djupsinniga och om jag kunde ordentligt framlägga för dem mor Cecilias casus, så skulle jag möjligen här få den fällande domen. Du minns ju väl, käre vän, sen dispyternas tid, det där nya med att göra buden positiva. Att hålla hjärtat varmt, tillbedja, betagas, upplösas — man skall icke anmoda henne om sådant. Och det vore icke rent spel i detta fallet. Då skulle vi göra alla buden positiva, icke så där bara ett, när det passar oss. Med både negativa och positiva bud kan ingen människa klara sig. Dessutom vet man icke om Sankte Per börjat

döma efter den lagboken ännu. Och jag skulle få mannarna emot mig.

Sjunde budet. Oklanderlig. Men när man alltid varit rik! Som jag redan måst nämna, Storemor var icke knusslig, och såsom bevis på att hon förvaltatsitt gods till eget och allmänt bästa — ifall vi skola se på det positiva också — har hon, efter vad jag med säkerhet vet, till och med hushållningssällskapets pokaler på sin chiffonjé. Hon var kanske den första som inrättade särskild ryktarekammare. Hon var den första änka som klädde sig i hatt, när det modet begynte, och har byggt om alla väggar i sin gård. Men nu beror det på, om Sankte Per vill ta detta som högfärd eller han vill hålla till godo med hushållningssällskapets attest. Kake-Marnan håller det för högfärd, när hon har ryggen vänd mot gården, men när hon närmar sig med näsan emot den, så fattas hon av andra tankar, och får hon komma in i kammaren, så lovsjunger hon pokalerna, som om de vore portstolparna till himmelriket.

Åttonde budet. Här göra vi halt. Det är där det gäller. Varför skulle nu Storemor ha denna skavank, så ståtlig och bra som hon är annars! Sitta där och dricka på bit med Marnan och strumpekvinnorna och fråga tiggegubbar och sytöser och hela världen! Och

har hennes vackra ögon annat att göra på denna vackra jorden än att speja, speja, fråga och undra? Men låtom vreden fara, det tillkommer oss icke att rasa mot fruntimmer.

Saken är, när allt kommer omkring, att jag nog sitter och avundas Storemor i alla fall för att hon har den mest välskötta och fullständiga samling människoskröpligheter som någon i socknen åstadkommit, och jag märker nu, att hade jag varit samlare i någon som helst bransch, så skulle jag måhända fått en helt annan syn på Storemors livsarbete. Per Andersson, om han nu skall kallas mis eller ej, har också en icke oäven samling, men, så långt jag haft tillfälle ta kännedom om den, omfattar den endast en begränsad avdelning, hur den nu skall benämnas. Hans livsintresse är sockenmakten, eller kommunalt inflytande som det kallas efter 1860-talets omvälvning, följaktligen intresserar han sig inte för människor annat än från kommunalsynpunkten. Får han därför höra till exempel, att Matses ena byxrem, jag menar den som gick ner om skosvången, lossnade på sista gillet, när Mats stod mitt på salsgolvet, medan fruntimmer sutto runt kring väggarna, och med påföljd att högra byxan drog sig långt upp över pjäxskäftet — så gläder han sig visserligen över det med samma välvilja som vi

andra känna, men han glömmet snart hela saken; ty han vet att Matses högsta kommunala ärelystnad är att få titeln suppleant, och att han, sedan denna blivit tillfredsställd, är fullkomligt ofarlig. Om däremot Mats skulle fallit på några realkommunala funderingar, skulle Per Andersson med stor omsorg tagit vara på allt som behövs för en Mats-karaktäristik. Mats älskade emellertid just suppleanttiteln. Det var den enda i hela kommunalen som imponerat på honom. Så har jag hört honom kallas i flickornas krets; och allom bekant är vad som hände vid det stora lantbruksmötet, där Mats fick prisbelönt sin brors fölsto, nämligen att när landshövdingen ville veta Matses namn och Mats icke blev fort nog färdig, så ryckte hans gode vän och deltagare i Stockholmsresan fram och strök sina långa, leende mustascher samt presenterade ljudligt: »Mats Matsson, suppleant».

Storemor samlar allting, och om alla. Jag önskar bara jag hade reda på det själv. Hon vet allting nästan i förväg. Hon vet att Bakvången suttit på en sten och hållit händerna för ögonen, ty det har Kake-Marnan sett, och att han går ute i marken om nätterna och tittar på sin torvmosse. Och kommer hon så till tals med Bakvången, då får livsanden passa sig, så att inte Storemor blickar in i hans kammare

och får se honom eländig och rådlös — ty vilken fångst för henne, om hon kan få den plåten med sig hem för sin samling.

Och Storemor visste mycket väl, när predikanten Blinkedal satt vid mor i 5:ans stugubord och läste Gamla Testamentet — men vi veta nu, att mor Kristina icke behövde frukta Storemors ögon!

Egentligen känner jag en mor till som samlar — gud vet var hon får allt ifrån; och det är mor Anders vid smedjan. Bertha hette hon ju. Jag slår vad, att blir det något i vägen med Bakvången, så står det inte länge på, innan hon får nys om det. Och är det, såsom för Storemor berättats, så, att Bertel och Kistena inte kunna bli överens om, var deras nya gård skall ligga, uppe på hällan eller där den ligger, så går jag hellre till mor Bertha och ber om skvaller. Akta er, säger jag om igen, för Storemors blickar! Akta dig, Kistena, när du står överst på backen och skyggar med handen och ser omkring åt alla håll och vill ha fritt, fritt; har du en enda bitter känsla, så behöver Storemor endast höra ett ord därom av någon strumpekvinnas, och hon ser rakt genom hjärtat på dig. Gå du hellre till mor Bertha! Var lugn för att mor i Bakvången också kommer till henne en gång — ty jag tycker mig ha märkt, att en och annan

tar det liksom en kur att gå till mor Bertha och låta henne se hur det är i hjärtat.

Storemor skall fällas efter åttonde budet — där har du punkten, Sankte Per.

Vad Storemor har sagt då? Sankte Per frågar vad Storemor sagt om andra? Vad för något ont om andra?

Ingenting!! Nej, så sant, när jag tänker mig om, det var ju icke Storemors sätt att själv tala om nyheter. Nej, vid gudarna, aldrig har hon spritt ut nånting. Duger då inte åttonde budet?

Men varför samlar hon då? Och varför samlar hon bara skröpligheter? Du är glad åt allt ont, är du...

Dock, jag skall icke jaga dig mera efter buden...

När härom natten mina ögon öppnade sig en stund i morgonvåkten, såsom någon gång händer mig, kände jag mig själv säga: »Fryser du?» Och tillika kände jag att dessa ord hade med Storemor att göra, men vad jag annars drömt om henne, ty drömt hade jag naturligtvis, var komplett borta.

Fryser du, fryser du... Det skulle kunna hänga samman med det, att Storemororna komma människor att frysa, såsom jag ofta tänkt. Eller hon själv fryser?

Men när jag ligger i min morgonvaka, spekulerar jag inte mycket, utan låter tankarna komma för mig och gå som de vilja, hör första tåget komma pustande i natten, ser Per Ståstdräng gå med lyktan från drängkammaren till stallen, så ett, så ett annat. Så ser jag då Storemor sitta och skina liksom på en tron, stor och väldig och glänsande i sin persiska sjal — och väl att märka, detta är icke som jag drömmer, utan alldeles som när jag ser Per Ståstdräng och lyktan.

Storemor, Storemor! ropas det i världsrymden nånstans, men det är väl min egen tunga som ligger och rör på sig. Storemor! ljuder det som om någon ropade i örat på henne med basunaröst. Men Storemor sitter lika majestätisk och rör sig icke. Och vad skulle hon röra sig för! Hon sitter där och ser så stinnt, som jag sett henne många gånger göra, och hela världen är hennes skröplighetsmuseum. Ser så att hon blir stel i blicken och man riktigt blir rädd att Storemor skall bli borta. Och Storemor blir så väldig och hon tyckes mig fylla halva världen.

Detta är inte Sankte Per som ropar så, det är ingen gubbröst utan en väldig en, var den då kommer ifrån . . .

Nu är att märka, att jag ofta tänkt mig höra en

sådan röst, icke blott när vi läste om yttersta domen i vår skola, utan vid många andra tillfällen, såsom ju envar måste göra. Eller är det inte så, att vi under vissa tider höra en ansats av världsrosten, domedagsrosten, och vi få en förkänsla av att allt skall ramla vid en stor skräll och att världen och vi behöva förnyas.

Det är en välbekant fantasilag vi härvid följa. Ty det ligger i fantasiens natur att samla i ett ögonblick och i en enda katastrof det som är utstrött genom timmar och myriader.

Och vad den yttersta domen beträffar föreställde vi pojkar oss den alltid som ett stort ramlande av jorden och backarna och bergen, där de hade sådana, och husen och kyrkogårdarna, ja, aldeles som en jordbävning, och människorna springa ikring nakna och yra och söka sina kläder. Allt det där är ju grova barnföreställningar. Vad du ser är bara själar som springa nakna och söka sitt, sitt . . .

Så kan man ligga och tänka, tills man inte tänker längre, och så ser jag i ett nu Storemor ligga på marken, aldeles som om världskatastrofen hade ägt rum, och när hon ser sig om finner hon bara Silja stå bredvid sig och hon frågar yrvaken: var är far? Han ligger i kyrkogården, svarar Silja. Men i det-samma blir mor Cecilia rent av med sig själv och det

blir bara Silja igen, och Silja ser sig om yrvaken och finner sig stå under Per Siverssöns pilehäck med en nerfallen sparvunge i handen, och just då börjar solen skina så starkt, att hon inte vet om varken sig själv eller pilehäcken.

Men morgonväktssyner är en sak och verklighet en annan. Kom ihåg, att Storemor sitter där nere på sin gård ännu lika styv och ståtlig som förr, och hon är den hon är, som doktor Helling sade, och det är vackert så.

Med Per Siversson åter gick det så till, att han en morgon i sitt fyrtionde år hörde fåglarna låta på ett annat sätt än förut och fick en underlig förnimmelse av, att jorden var vacker många mil bortom pilehäcken och mor Cecilia, och att det skulle vara rysligt skönt att ha mycket mera jord att dras med och ännu fler kalvar och en stor fölhage. Men innan han sålde sitt eget och arrenderade sin nu ägande stora gård, hade han på andra sidan om sin pilehäck sett ett nytt ansikte, som, färdigformat redan några år innan Per Siversson gav riktigt akt på det, lyste av samma övertygelse, att världen är skön att arbeta i och livet en lång och ljuvlig historia, och att det skulle vara gott att bo med Per Siversson varhelst han ville ha sina fölhagar.

Per Siversson misräknade sig icke varken på det ena eller det andra, och när man nu tänker tillbaka på vad den mannen har bakom sig och hur mycket han varit suppleant och ordinarie och haft sammanträden långt uppåt landet, så kan man knappast förstå att det är samma människa, som gick i tjugo år och sysslade i sin ensamhet och som vi pojkar trodde tillhörde en förgången tid. Och likadan har han sett ut ständigt, tycker jag, seg och fettfri, och koppärrig som han alltid varit, gråklädd för det mesta och som ett barn i ögonen.

TOLFTE KAPITLET.

Vem är nu i tur att sitta på understol? Jag menar det får bli mor Pernilla med strumpstickorna. Det var dock hon som först omtalade för mor Cecilia att Bertel och Kistena disputerat om, var stallängan skulle ligga, och därvid så troskyldigt berättade hela förloppet att hon icke vaknade till besinning förr än mor Cecilia satte prick över i'et med att säga: det är hon som rår. Genom dylika korta yttranden kunde mor Cecilia då och då förråda vad hon tänkte om oss människor; helt kort och anständigt.

»Det är hon som rår!» Pernilla tappade maskan i förskräckelsen, när hon hörde denna sammanfatt-

ning av protokollet. Hon hade aldrig i sitt liv sett saken på det viset.

Och nu undrar jag först, varför Pernilla går och talar om sådant! Det får jag lov att svara på, ty själv kan hon inte, men det kommer av att hon har tre rörliga ting: hjärtat, tungan och ansiktet.

Ett hjärta som blir för fullt när hon ser något kärt eller ledsamt, en tunga som aldrig kan säga annat än vad hjärtat känner, och ett ansikte som speglar allting lika bra som någonsin en lever gjort. Vad skall hon göra under sådana omständigheter? Bitar sig i tungan är det enda hon kan, och det gör hon många gånger i veckan.

Och medan jag nu håller på med att undra, så må jag också undra, om inte i alla fall mor Pernilla har någonting hon också som hon inte låter komma längre än i hjärtat och som tungan håller tyst med utan svårighet. Jag skulle tro det, ty när hennes rörliga ansikte glider tillbaka i sitt viloläge, så ser hon allt annat än glad ut, och andra ha inte bitit sina tungor bättre än att ju även vi pojkar, om vi tänkt så långt, skulle kunnat räkna ut, att hennes vila heter sorg. Alltsedan hennes man... men jag nämns verkligen icke säga det; man kunde hellre önska att han vore död, om det icke vore för den minsk

ning av nationens levande kraft, som därigenom skulle inträda, nästan lika svår som om Frisken ginge bort.

»Det är hon som rår.» Bertel står under toffeln, toffeln, toffeln. Tänk, Pernilla, om du får höra de där orden klappa på och gå^rbygden runt, och tänk om de eka tillbaka, så att Kistena hör det, när hon står på sin backe. Vilken rodnad skall ej stiga upp i hennes hår, och vilken ny rodnadsbölja, när hon ser Bertels rygg nedanför vid trädgårdsgaveln och hon undrar om han hörde det...

Visst rår hon. Storemor ljuger aldrig. Det är så verkligt som vrången på en matta. Men lägg rättan uppåt, Storemor, så skall du få se på färger och harmoniska mönster, en röd färg som blossar varm och livlig, så att ögat måste följa den i alla kanter, en blå färg som ligger lugn och stark och låter den röda dansa, och varhelst du ser på den blå, kommer den röda och ställer sig bredvid och frågar: passar jag här, passar jag här? Och när du sett på den ena, måste du se på den andra och om igen, bara som det passar.

Men Storemor hade troligen aldrig sett Bertel, när han var vid fullt liv. När han vältrat upp en bra sten på sin grundmur, eller till exempel den gången det var eldsvåda hos naboen och Bertel bar ut den

sjuka kvinnan — när den brinnande takhalmen fallit ner för dörrar och fönster och man äntligen såg honom komma fram genom gaveln, som han måst vräka ut, och han stod där och plockade i sitt hår. Vid sådana tillfällen visade hans stora ögon ett verkligen praktfullt spel och glödde liksom tindrande järn av en gudomlig och glad styrka.

Det är klart att Kistena rår ibland. Fastän Bertel gick med stora, vakna ögon på sin friaredag, skall du icke tänka att han var sådan alltid. Han kunde nog sova rätt bra på sin soffa och mådde skönt av att Kistena regerade under tiden. Men så hade han sina ryck ibland, när han ville vara med, och drängarna märkte bara på rösten, att kaptenen själv övertagit kommandot. Det gick väl, Kistena fann i sin tur det skönt. Lite slitning om var skåpet skall stå, är ju inte så farlig — men när det blir fråga om, var längan skall stå och var hela gården skall stå, då blir det värre, och det är det Storemor sitter och tänker på, när hon ser Kistena och Bertel och deras långflätsflicka komma uppför kyrkogolvet.

Dock — vad är sådant mot Pernillas tankar, när hon går sina stigar hemåt och tar nyckeln från bjälkhuvudet utanför dörren och stiger in i sin stuga...

Ingen riktig vila i kakelugnsstolen, vare sig det nu är sommar eller vinter, och ingen glädje i fönstret.

Där kommer den, där kommer den, Pernilla vill gärna snacka med dem i alla fall, antingen hon är ledsen eller glad, vare sig de äro blida eller vrånga. Alltid har hon tillreds ett muntert tilltal, eller åtminstone låter det muntert. En av hennes munmuskler hade bestämt aldrig fått klart för sig att något ledsamt var på färde, utan när stackars Pernilla skulle vara som mest allvarsam och inte visste nån råd undan sitt betryck, så hade muskeln ändå sina muntra ryck, alldeles som när en liten unge på golvet fortsätter med sitt sen stora sorgen står i dörren.

Där kommer den, där kommer den . . .

Det är tydligen ingen öken som Pernilla bor i. När hon kommer från byn, kan hon gå prostavägen, om hon det vill, men snarare går hon stigen förbi kyrkan, naturligtvis utmed en pilvall, och när den är slut, kommer hon mitt på en annan pilvall. Då hoppar hon över diket i hörnan, vilket icke misslyckats för henne mer än en gång, står då på en väg, obottnad, som går i öster och väster, bakom vägen en rad av hus, bakom den raden en annan rad av hus, rätt långt bakom förstås, och där bakom igen en tredje rad hus, som hon inte kan se. Tvärsigenom alla

raderna går en väg i söder och norr, ännu mindre bottnad, och alla hus utmed den vägen vända gav-larna till. Detta är alltså en liten stad, låt oss säga för husmän och småbrukare, mångdubbelt folkrikare än själva byn, men numera tror jag nästan, att det gått med jordbitarna här som i andra städer, så att de sålts ifrån till hus, och då kan du tänka dig att kartan över den här staden ser ut ungefär som ett fullskrivet priffeprotokoll. Rakt och rationellt är allting gjort här ifrån början.

Och skall jag göra reda för så mycket folk som här bor, får jag också gå rationellt till väga, annars kan jag icke hålla ihop det. Jag måste ha någon indelning. Redigast vore att ta dem efter jordbitarna och kartan. Men det blev väl nästan för mycken ordning. Allra helst skulle jag dela dem i onda och goda med underavdelningar, men sen jag sett hur mycket besvär jag fick med Storemor, är jag för ögonblicket ej glad vid den vägen. Icke heller går det bra att dela dem i körande och gående, ty den ende körande är slaktarpojken, och den gången han pliktade för oregerlighet vid hästhandel, hade icke heller han någon häst på flera månader.

Jag vet icke varför jag får lust att indela dem efter deras sätt att bli arga. Det skulle i alla fall

tilltala mig mest för ögonblicket. Ty arga bli ju alla människor någon gång och på något sätt. Skämt å sido. Det finns i mina byar också annat än sådant jag hittills talat om. Det är icke gilleshumör alltid. Sorgligheter, onskor — förr eller senare tränger det sig fram, det också.

Men det var en djärv tanke av mig, att jag skulle med detsamma ta itu med hela denna skara människor, som bo här vid de smala vägarna. Jag är ju dock denna gång egentligen ute för Pernillas skull, och jag söker den som jag vet hon helst av alla vill träffa vid de tillfallen, då hon går i tunga tankar.

Ibland kan det kännas så skönt att möta vissa människor. Ingrid, vanligen med strumpa och nystan liksom Pernilla och varken mer eller mindre än dennas syster — vad hon tänkte på, det kunde ett barn veta, och det föll icke ens en hund in att misstänksamt morra sig förbi henne.

Undrar just, om hon kunde bli ond, hon också. Men hon såg så fasligt allvarlig ut, ja stundom sträng, och då kanske man inte behöver bli arg.

Hon hade sitt huvudkläde på annat sätt än Pernilla. Denna senare band sitt så att hårfästet i pannan syntes, och när hon gått en stund, åtminstone om

sommaren, hade klädet alltid glidit ner över nacken, helt naturligt, emedan hennes lilla huvud allt emellan hade ett kast bakåt, särskilt var gång hon räknat maskorna, och emedan det i det hela inte låg för henne att titta i jorden. Ingrid däremot knöt klädet långt fram som en skärm över ansiktet. Hade hon haft det ringaste världsligt i sitt ansikte, skulle man kunnat tro att hon gjorde så av kvinnlig älskvärdhet, så bra tog det sig ut inne under skärmen. Där kommer du till korta, Pernilla, fastän du är så mycket yngre. Nå, så ung är Pernilla just icke heller. Hennes barn ha läst sig fram för prästen, men Ingrid har en stor lång son, som är i någon finare lära nånstans långt borta, och när han var hemma en gång, var han med och skar de färgade glasen till kyrkofönstren, och hade han haft tid på sig, ville byggmästaren haft honom till att måla valven.

Mor Ingrid gjorde inga obetänksamma kast med huvudet bakåt. Hon var van att se stilla och stadigt rakt fram, och under sin skärm var hon så avstängd från världen som man kan lyckas bli när man går på en landsväg, nästan halvvägs en nunna.

Det var inte alltid Pernilla föredrog sin systemsällskap, inte jag heller. Det blev lite för mycket för oss. Var hon kanske glad på sitt vis? Men i så

fall var det ett helt annat sätt än vårt. Inte betryckt eller klagande, aldrig, eller ynkelig i tonen. Kanske världen är så skräpig, att den speglar sig så i ett så allvarligt ansikte. Och det står ju så mycket i hennes bibel om detta.

Men ibland var hon förfärligt bra att ha för Pernilla. Livet blev så redigt igen, när hon träffade systemen. Den första tiden, sen hon märkt att mannen höll sig till en annan, var det stundom si och så med redan i Pernillas huvud. Hon gick där och piskade tankar, tills hon varken visste ut eller in. Och hon som var van att ha sin lilla värld så i ordning. Men när systemen kom, blev det genast bättre. Denna hade en förmåga att städa undan bland tankarna, så att Pernilla fick samma känsla som när hon ordnat om i sin byrålåda och visste var hon hade varje lapp och nystan.

Och kan man tänka sig någon som passar bättre till en vacker söndagsmorgon än Ingrid! En sådan morgon var det just, då hon stod utanför sitt hus och drack daggdoften, en gång i senare hälften av första årtiondet.

»Go morn, Nels,» säger hon till en hopkrupen man, som stampar fram på vägen förbi hennes, den vägen som går utmed pilvallen. Och den morgonen var det

mer söndag än annars och det vackraste som kan bli av pilehäckar och gropkanter, ty det var själva midsommarsdagsmorgon. Och mor Ingrid står där tvagen och prydd till kropp och själ. Söndagen var ändå hennes riktiga dag.

Men det är nätt och jämnt att Nils kan bli färdig med att svara på hälsningen.

Icke heller är han i söndagsornat. Han kommer rakt från Trölses kostall, där han är ryktare, eller lite av varje, ty Tröls på Annexet hade inte så mycket folk. Men, enligt vad sen blev upplyst vid rätten, var han just på väg hem för att hämta sina söndagskläder.

»Du ä ute å går så dags?» säger hon. Klockan var väl knappt sex. »Ä du fri i dag?»

»Jag ska hem å ha nån klär.»

»Ska du bort?»

»Skomagarens kvinna ska begravas, å Tröls har lovt att jag ska köra likvagnen.»

Ingrid är ovanligt språksam i dag, tycks det, men Nils skubbar sig under tiden vidare.

»Där ä väl ingen oppe, när du kommer hem,» säger hon efter honom.

»Jag ska väl komma in,» svarar han. Ingrid gick bort till södra sidan av huset, där hon kunde följa

honom med ögonen, medan han trampade vidare. Hon såg honom försvinna bakom gaveln på hans eget hus.

Fem minuter efter var det hänt.

Det hördes hur han bultade på dörren. En stund efter syntes han på norra sidan av huset och kikade in genom det smala fönstret där. Ingrid fick en besynnerlig klämsel, som hon inte hann förklara för sig.

Nu springer han om hörnan och försvinner vid gaveln. Ingrid tar sig för bröstet och i detsamma hör hon det förfärliga skriet. Går hastigt tvärs över potatislandena, och där, på andra sidan om huset, är det just som hon visste det skulle vara.

Nils står under äppleträdet vid brunnen, med en spade, stödjande händerna mot skaftet. På marken ligger den andre.

»Gud vare dig nådig, Nels,» säger Ingrid efter en stund.

Kvinnan, Nilses hustru, syns icke till, och Ingrid vågar icke se sig om efter henne.

»När en inte kommer in i sitt e't hus,» hör hon Nils mumla.

Resten hör tinget till. I protokollerna läser man ju bäst om sådant.

Det var de sista slagen som domaren mest för-

hörde sig om. Det första hade tagit som hugget av en yxa. Var han död då? Nej. Föll han? Ja. Varför Nils gått på honom igen? hade domaren frågat. Nils visste inte mycket att säga.

»Jag ville aldrig ha med han å göra mer,» sa han till sist. »Jag ville ha slut på det.»

Hur Nils var känd? frågade domaren.

»Han har aldrig gjort nån för när, det en vet, och kommer aldrig å göra det heller,» svarade Anders i Bakvången, som satt i nämnden.

Detta och mycket annat i protokollet. Vad jag för min del förnämligast ville ha sagt är, att mor Ingrid många gånger var så bra att ha både för Pernilla och för andra.

Det kom ju folk. Nils hade satt sig på huggebocken vid brunnskaret, runt om stodo människorna från husen omkring. Ett ögonblick såg Ingrid Pernilla också bakom hopen.

Ingrid stod en stund med sin hand på Nilses axel. Denne lär ha sagt under förhandlingarna — förmodligen när man velat leta ut, i vad mån han visste till sig under gärningen — han lär ha sagt, att vid det tillfället var det liksom han kände igen allting. Det har förmodligen under Ingrids hand gått med honom som det brukade gå med Pernilla, en

dimma har lyft sig och hans vanliga värld har legat för honom lika daggfrisk som den låg för andra denna midsommarsmorgon. Blott det, att han själv och den plätt han satt på var liksom skuren ut och skild från allt det andra för alltid.

Han böjde sig ner med händerna för ögonen och Ingrid gick därifrån. Hon ville gå inom till systemen. Pernilla! Med ens stod det klart för Ingrid vad detta hade varit för Pernilla att se på: så som hon visste att hennes man hade det. Det kunde ha hänt denne lika lätt, i ett annat hus.

Pernilla var icke hemma. Dottern kunde icke säga var hon var. Mannen syntes bakom inne i stugan, men sade ingenting. Ingrid gick vidare, och åter fick hon sin klämsel i bröstet, hem till sitt eget. Jo — där satt Pernilla inne. Hon såg henne redan genom fönstret.

När Ingrid kom in, klack det till i henne. Det var alldeles som om hon sett sig själv! Blek som ett lik satt Pernilla på sängkanten, och alla linjer i hennes ansikte hade blivit långa och lugna och regelbundna, som de väl aldrig någon gång förr hade varit. Till och med muskeln vid munnen låg orörlig och stelskrämd. Men ögonen hade icke Ingrids värme utan stodo stilla som om det var en kramp i an-

tågande. Då var Ingrid just den bästa som kunde komma. Hon gick rakt bort och tog Pernilla i händerna, och det blev en torrgråt som förvred ansiktet, men så kommo tårarna förlösande. Där låg hon i Ingrids säng och grät ut. När hon kom hem efter ett par timmar, hade hennes man fått sin frukost, och bäst så. Han gick och sysslade i uthuset, kom in emellanåt utan att mycket behövde sägas, och bäst så.

Det var en svår midsommarsdag. Men efter vad ryktet säger, hade den visst något gott med sig ändå, och nog kom det i alla fall en tid, när Pernilla gick lite lättare på vägarna än hon under ett par år hade gjort ...

Men det börjar bli svårt att tala om hur människor bli arga. Det är en allvarsam sak, den här vreden, och den kan föra en så långt in i det mörka både i gårdar och hus.

— — —

Jag skall strax säga, varför jag vid denna olycksdag kommer att tänka på Bakvången, nämligen just på den vackra sommarkväll, då han kom hem från tinget, där Nils ryktare dömdes. Men då måste mina tankar gå tillbaka till ännu ett annat tillfälle, något år dessförinnan, och till en dag som var så litet glad för Bakvången, att jag skulle svårligen kunnat förmå mig

att tala om den, om jag ej så många gånger sen sett vår vän Bakvången vid så goda vätskor — du skall bara se hur han pampar till längre fram i årtiondena, isynnerhet sen han blivit riksdagsman — och om jag ej en gång längre fram varit med som tredje man, när Bakvången och doktorn med all objektivitet behandlade det kapitlet.

Bakvången hade den dagen suttit i doktor Kallströms mottagningsrum, när doktorn sent i skymningen trädde in genom sin tapetdörr, efter att nyss ha kommit hem från en sjukresa.

Det står inte bra till, meddelar Bakvången. Och på det viset att han blir så ledsen — och han kan inte rå för det.

Doktorn stannade tvärt utan att se på honom. »Säger du det, Anders! Säger Anders Olsson det? Ä där nån ledsamheter?»

»Inte särskilt.»

»Vi får snacka om det lite,» säger doktorn, i det han börjar syssla borta i en garderobskrubb. »Jaså, hur länge har det varat?»

»Det började i somras.»

Doktorn blev sittande borta i sin mörka krok, klagade över väglaget och vädret, måste ta ett par andra skor på, bad Anders ursäkta...

»Hör nu, va ä de för en förbannad tosing, denne här som har köpt Västergård? Känner Anders Olsson till'en?»

»Han med ridbyxorna?»

»Just den. Han har ju aldrig annat på sig, det jag har sett, antingen han kör eller går. Jo, nu i dag kommer han körandes i sin nymodiga kärra och hinner opp oss, den gamle Per Jönsson här oppe i skogen och mej» — och så kommer doktorn under några minuter in på en historia, som vi inte här ha med att göra.

Doktorn hade nu fått lampan tänd, och stod just och skulle sätta kupan på. Det föll ett skarpt ljus bort på Bakvångens ansikte, och så mycket kunde man då se, att livsanden icke var rent förbi utan gott kunde avfyra ett skott ännu om det gällde — men det hindrar ju icke, att han vid andra tillfällen kunde ha det nog så eländigt i sin kammare.

»Jo, sade doktorn, nu skall jag säga Anders Olsson en sak... men säg mig först: är där nån som har reda på detta, som Anders Olsson talte om? Vet mor Matilda om det?»

Det var si och så med den saken, och av vad Bakvången hade att berätta, kunde man bättre se hur det hängde samman med ett och annat som sluppit

ut ifrån Storemors kammare. Det bar sig lite dumt de första dagarna, mente Bakvången. När det först kom över honom, visste han sig ingen råd, och en natt kunde han inte på villkor bärga sig i sängen utan klädde sig och gick ut så tyst han kunde, ut i marken och strövade omkring. Då hade Matilda märkt något, och till slut, som han satt där vid klöverstycket kring torvmossen, så hade hon också kommit — »och då såg hon så beklämd ut, så jag glimmer det aldrig». »Du tror bestämt nånting galet, Matilda,» hade han då sagt. »Men i det fallet ä hon lugn nu, för det förstod hon att jag inte tänker på nåt sådant. Hon ä ändå vek i humöret,» tillade han, »fast hon skulle bära allt som Vår Herre vill lägga på henne.»

»Gott, det ä bra, Anders Olsson. Det ordnar ni nock på rätt vis.» —

Jag vet icke så precis vilka år det var som Bakvången gick och drogs med dessa bekymmer, men att jag sett honom en gång under denna hemsökelsens tid, det vet jag, och det var den dagen han kom hem från tinget, som jag sa, en vacker sommardag bort mot kvällen till. Jag förstod ju ingenting av det då: var väl den gången så där i konfirmationsåldern och händelsevis ridande där i ett ärende, och gick och

spankulerade med dem en stund innan jag skulle hem igen.

Vi följdes åt allesamman, Bakvången och Matilda och deras lilla pojke och jag, ut på klöverstycket där korna skulle mjölkas. Jag förstod som sagt ingenting då, inte mer än en fotograf förstår vad han tar på plåten. Men mitt öga tog emellertid plåten, och när jag nu tar fram den så förstår jag bättre. Och Matilda förstod nog hon. När man gått år och dag och sett efter om livsanden skall riktigt visa sina gamla tag och så en vacker dag som denna får se den ända framme i fönstret sitta i djup ro och se på sin gamla värld igen, då gäller det att icke störa, och Matilda vet att vara omkring honom med likgiltiga ord och allt slags småtingsgöra. Jag går där bredvid och har lite snack med pojken och följer dem från ko till ko och hör deras överläggningar, och nu efteråt förstår jag därtill hur orden möta varandra som blick i blick och hand i hand, och hur alla gamla förtroliga ljud komma igen, mularnas bett och gräsets växande och mjölkstrålen i spannen, allt sådant som Bakvången kanske icke haft ro att höra på länge...

De hade detta bekymmer som jag talat om, och så det andra, som kommit Matildas hjärta att ofta klappa så förfärligt under de år då hon gick och smekte sitt

ena barn, en flicka, och alltmer ängsligt tittade efter om det skulle komma förnuft i ögonen. Det kom icke... Men det hade Matilda vant sig vid och lagt den sorgen ner på själva bottnen av hjärtat — och där står hon nu fullt färdig att ta vara på vad denna sommarkväll bjuder henne.

Om jag nu tillägger att det var ett par år efter denna dag som jag satt vid bröllopsbord samman med Bakvången och andra meranämnda, så kunna vi antaga att Anders haft många svår pers under den tiden, men, om mitt öga dömt rätt, också att livsanden repat mod igen: och som den bröllopsdagen inföll ungefär tio år efter nya kyrkans byggande, synes mig att vi med god förtröstan böra önska våra vänner i Bakvången ett nytt gott årtionde.

Min käre Bakvången — jag har nog gjort honom lite orätt, i all välmening, i det jag hitintills visat honom endast från hans ena sida. Och nu är det för sent att rätta på det. Men när de här världsolyckorna kommo på, fick jag ett sådant behov att erinra mig hans saftigt muntra blickar och breda gemyt, både hans och andras för övrigt, ett behov vars logiska grund jag ännu ej kunnat utreda för mig. Det finns inte så litet av björn hos vår gode vän Bakvången, det har du nog märkt. Och ehuru jag aldrig haft

mina fingrar i pälsen på någon sådan, så förmodar jag att man där skulle förnimma en väldigt skön värme, och det är just någon liknande känsla man alltid får när man tänker på Bakvången. Det var icke blott vid gillesbordet, den värmen följde med honom, minst där. Nej, men vid allvarligare förhandlingar, vid stämmor, vid möten, eller annars med två eller tre. Någon gång. Då kunde han i ögonen vara så där fast och stilla som den nämnda dagen då han kom hem från tinget och talte om vad där försigtigt och vad han haft för samtal med den dömdes hustru, och med dennes son. Mången hjälplös själ har haft audiens inför livsanden och gått därifrån med ett lån av hyggliga känslor att börja på ny räkning med.

Och sen mor Matilda. Jag märker att jag blir dig skyldig en stor del av hennes förträfflighet. Men vad skall jag göra? Vore hon född i en så sen tid att hon kunnat tala om skalder, så skulle jag låtit henne på ett själfullt sätt ådagalägga ädla känslor. Det går ju inte. Hon har intet annat språk än handlingar. Och jag tänker att Prosten själf, med all sin talegåva inte var så mycket bättre ställd, om det skulle gälla att låta den egna förträffligheten framskimra. Handlingen, den geniala handlingen — där

ha vi tydligen vad här behövdes. Men om nu mor Matilda får leva ett något så när vanligt liv, så blir där kanske aldrig tillfälle till något sådant, och om jag för min del känner mig viss på att hon, ifall det gällde, nog skulle finna den geniala vägen, så kan det aldrig bli annat än min privatmening.

Låt mig bekänna en frestelse som jag haft!

Satt jag icke härom dagen med Jobs bok i handen och läste över Bakvången, och Matilda också. »Jag giver dig honom i hand.»

Höll jag icke på att utlämna dem, såsom Herren utlämnade Job, och låta elände hävas över dem.

Varför? Emedan jag ville höra deras innersta ton? Och emedan jag visste vad klang den skulle ha och hur den skulle växa och hur den skulle låta i sin bristning — om det skulle gå så långt.

Och så lade jag på — sorg efter sorg. För var gång såg jag livsanden le så gott han kunde och gå tillbaka in i sin stora kammare, och jag har alltid förmodat att han därinne hade ett förråd av goda tröstedrycker, och när han kom igen ut i fönstret var blicken alltjämt varmare och slutligen liksom glödvarm, och till sist började det gnistra vitt . . . Och många gånger såg jag Matilda bli blek och ta sig för hjärtat. Men

för var gång blev det vackrare när deras blickar hjälpte varandra.

Ännu lade jag på en sorg...

Och jag har sett vandan stiga i deras ögon och sett dem irra i markerna skräckslagna. Och jag såg Bakvången byta skräcken i trots och våldsam förbannelse, som en jagad björn, vilken vänder sig mot sin förföljare; men Matildas blick blev så klar och blid, och hon log så undergivet åt alla människor hon mötte på vägarna och frågade dem så snällt om de visste var Anders i Bakvången bodde... Hon var ändå vek i sinnet, mor Matilda, det var mer än man skulle ha trott.

Men då blev jag själv förfärad. Jag förstod med ens på ett annat sätt teodicéernas hemlighet och skapelsens fruktansvärda rådslut — Vår Herres stora frestelse.

Nej — för de blåblommiga kopparnas skull och mycket annat, skall jag icke komma min hand vid dessa två, utan just det mått av lycka och sorg som de i livet hade, det skall här komma dem till del, och ingenting vill jag lägga till eller taga ifrån.

Detta blev mycket, kanske delvis onödigt, om Bakvången, och under tiden glömmer jag alldeles bort,

att mor Pernilla ännu sitter på understoll! Gärna ville jag önska även henne ett gott slut på första årtiondet, och jag tror jag kan det.

Hör då.

Borta på vägen en sådan där vinterafton då vi pojkar tyckte om att ta ett steg över diket in på ängsisen, kommer någon gående. Man ser honom knappt men hör träskorna mot den knaggliga marken.

Han stannar en sekund utanför sin dörr och fattar kanske i blicken en sista skymt av de öde markerna och den husklunga, som nu börjar höljas av natten.

Då han träder in, reser sig en annan för att säga farväl, en kvinna.

Du kan gärna sitta, säger hustrun på stället till henne och håller henne tillbaka, sitt ändå.

Mannen tog den främmande i hand men sade ingenting särskilt. God kväll, hade han sagt, när han var inkommen.

Men den främmande ville gå i alla fall.

Vad tjenar det till att hålla henne, sade mannen i en tvär ton. La henne gå, när hon vill.

Hustrun hade dock något så bestämt i sitt sätt, att hennes vilja segrade. Hon tog lugnt den främ-

mande om handleden och drog henne ner på en stol, där hon blev sittande utan att säga något.

Vi ska ta litt mat nu, sade hustrun och tände kristallojelampan i stället för talgljuset, så att de nu först riktigt sågo varandra.

Hon satte fram grisfötter och gjorde i ordning varma potatis. Ingen sade just något, utom att hon själv hade ett ord då och då i sammanhang med sitt göra, medan den främmande svarade med enstaka ord. Mannen satt tyst på en stol vid fönstret. Han framförde ett ärende från dem som han varit på arbete hos; annars ingenting. Hans ansikte låg i så grovhuggna och hårda drag, att däri ingenting avspeglade sig, om man icke skulle säga, att över dess kärvhet låg utbrett ett visst missnöje.

Jag tyckte vi tre kunde sitta tillsammans en gång, sade så hustrun.

Mannen ryckte till och höll på att resa sig. Va? avklippte han tvärt.

Vi har talt om gammalt i eftermiddag, Kristina och jag, sade hustrun.

Va ska det tjena till, la de vara som har varit.

Jag har tyckt att nu är vi ju gamla alla tre...

Ja, va ska det då talas om sådant för?

Det har känts så tungt di här sista åren också,

kom det dröjande från hustrun. Ända sen du lovade mig den gången, och lovade prosten med, så har du varit som om du var av sten.

Men jag har hållt vad jag lovade.

Det vet jag, sade hon.

Kristina och jag, fortfor mannen, har inte talt samman sen den dan. Och det är bäst att det inte blir nån ändring i det.

Det är liksom vi gick och förhärdade oss alla tre, kom det åter långsamt från henne. Jag också. Jag hade så svårt att förlåta genast. Jag blev så hård i hjärtat. Hade vi inte varit så gamla när det hände, alla tre, så hade jag haft lättare å bära det. Om det hade hänt när vi var unga. Men vi hade det så gott då hela tiden. Och barnen blev stora. Och så kom det.

Mannen reste sig från stolen och gick fram och tillbaka på golvet.

Men nu är vi ju riktigt gamla, fortsatte hustrun.

Ja, vad vill du? Då är det ju onödigt å säga mer om det.

Det är liksom vi inte ville ta emot Herrans tröst och förlåtelse. Och inte förlåta varandra heller.

Jag har aldrig begärt förlåtelse, utbrast mannen. Vad jag har förbrutet, det vet jag själv. Och skett är skett.

Nej — om du hade bett mig om det, sade hon, hade jag ändå aldrig gjort det. Jag talte om det med prosten. Jag kunde inte förlåta, sa jag. Men han sa: låt tiden läka! Och nu på flera år har du knappt talt ett glatt ord till mig. Och inte nåt ont heller, det är sant. Och när vi går till nattvarden, går vi samman som andra gör, och då känns det nästan värst . . .

Pernilla stod tyst en stund borta vid spisen, tills hon fick makt med gråten.

Nu sätter vi oss till bords i Guds namn, sade hon så. Vi ska ha litt varmt; det ä ju lördag kväll.

Kanske fick mor Pernilla sin vilja fram — så småningom. Man vet ju aldrig säkert. Men med gott hopp önska vi även henne god fortsättning.

TRETTONDE KAPITLET.

Något driver mig hem igen till kyrkan och bydammen och kajornas högkvarter, och jag erinrar mig just att jag redan talt så många gånger om Anders vid Smedjan men ännu icke om smedjan själv. Det är oegentligt. För ögonblicket vill jag dock slippa ifrån med att konstatera att smedjan verkligen finns där och ligger vid prostens väg, just där denna börjar kröka sig, och att Anders har sin ena inkörsväg mellan smedens potatisland och kyrkomuren, eller rättare hagtornshäcken och de nya almarna, men med stugulängan utåt prästvägen sedan denna hunnit om smedjan och böjt neråt mot sjön till: så att Anders

hade mycket närmare till vår långa äng än vi själv hade.

Smedjan finns där som sagt och icke längre borta än att vi allesammans voro vana vid att höra hammarklängen om morgnarna alldeles som vi hörde kajorna. Och smeden själv hörde vi ofta nog också, och det kunde ingen morgonkaja vara snabbare i snack än han eller kvickare i ögonen än han, när han fick upp smedjedörrarna och tittade åt alla fyra vägarna och undrade: kommer där nån, kommer där nån, kommer det att hända nånting i dag? Han var så glad i en eldsvåda som en katt i en råtta, men lika kvick också till att göra slut på den . . .

Men jag skulle icke vilja låta någonting hända just nu, ty när jag hörde hammarklängen och kajorna, såg jag en så vacker och daggig morgon för mig, och morgonskuggorna på bydammen inne under hylleträden, och då hörde jag något som hände långt borta och mycket tyst, utan buller och snack och utan klagan också, just som det går till, när en själ brister med stora klara ögon.

Jag har blivit rädd för att bjuda dig ens ändan av en händelsestråd, inte bara för att jag icke gärna vill ha nyfikenheten med igen, utan ännu mer av

fruktan att jag då ej längre skall höra det som jag nyss hörde hända.

Ty vad är inte en händelse för något grovt, när allt kommer omkring? Dock, jag kan icke göra djup-sinnigheter om detta, ty jag vet mycket väl hur därmed hänger ihop, och vet, att när jag har sett händelser, så längtar jag efter det som händer i händelsen, och det tycker jag alltid är något som inte på långt när breder sig så mycket varken i rummet eller tiden som händelsen gjorde; och ofta står det helt stilla som en blick. Men sen får jag åter min längtan efter händelsen. Det är alldeles som med skapartanken före tidernas begynnelse: rikare än ett utsagt ord kan bli, men ut måste den och bäras av ord och kläda sig, i livets alla former och rytmer, för att alltid längta tillbaka till det utsagdas eviga fullhet.

Jag har sett Gud Fader sitta på sitt ljuskantade moln och sända ut sina ord, rättare sina tankar, sina lynnen, sina leenden. Jag har drömt det, skyndar jag att tillägga . . .

Och nu förstår jag passionen hos gamla mystiker, som trodde lite mera än vi kunna tro och därför sökte djärvare än vi törs söka. Att, om också blott

för en sekund under ett liv, vara ett med skapartanken — vad är upptäckandet av jordpoler och världsdelar emot detta, och vad är världens ljuvaste ljuvlighet emot denna sekund.

Men vi som tro så mycket mindre, skola icke tänka oss att komma in till själva medelpunkten, som alla strålar komma från, eller att känna oss vara alldeles ett med detta utsagda Ena.

Nog av, jag såg Gud Fader själv sitta i molnen, alldeles som han satt där när jag var liten. Och jag såg honom le. Den gången log han alltså. Och jag tänkte i min dröm: hur skulle han kunna annat än le. Och när jag sen såg honom blicka strängt, tänkte jag åter: hur skulle han väl kunna annat. Ty jag var som en sträng under hans stråke. Men nu som sagt log han. Och varje leende sköt ut i rymden som en stråle och långt borta i utkanterna såg jag strålarna splittra sig i fallande gnistor av allehanda färger, och rätt vad det var sprakade en gnista till och jag förstod att det var själar som gävo sin första ton ifrån sig.

Då blev jag mäktigt rädd allra först och störtade fram för att ta Gud Fader i armen och bedja honom vänta, så att vi hunno se vad som blev av dem alla. Men ymnigare, ymnigare sköto strålarna ut och rym-

derna voro så fulla att jag icke visste mig någon råd, och just som jag var nära att gråta, emedan det blev mig för många och alla tonerna tycktes mig tillsammans bilda ett gny med nöd uti, såg jag en stråle fräsa till som en raket och när gnistan föll till jorden var det Spissen själv. Och innan jag hann att fråga: hur skall den själen reda sig i världen, dog tanken bort för mig, och jag såg Vår Herre sitta och le, och hur skulle han annat vid alla kostliga gnistor som föllo till jord. Då emanciperar jag mig ett ögonblick från honom, och tänker människans syndiga tanke: varför gör du så? Varför skapar du dessa och sänder dem ut i deras förkommenhet och lustighet, du som skulle ha i din makt att göra dem alla strålande och sköna?

I ett nu strålar det till så att jag håller på att bländas och Vår Herre själv gör ett ryck och böjer sig fram skådande och lyssnande. Långt borta över gyttret i horisonten skiljer sig gnistan ut ur strålen, hon som de andra, och sänker sig lugnt som en klar stjärna och jag tyckte att alla själarna som voro där förut blevo stilla ett ögonblick medan hon sänkte sig till dem.

Jag skulle just fråga, var den själen kom att bo, och såg Vår Herre öppna munnen för att säga något,

men i detsamma hör jag Anders vid Smedjan sända sitt skratt ut över oss, så att hela rymden ramlar och innan jag vet ordet av sitter jag utanför vår hagtornshäck mitt i det daggiga gräset på blekan och bredvid mig står hon som jag just ville tala om, och genom kajornas ideliga sorl hör jag någon ropa till henne: så grann morgon är det knappt mer än en gång om året.

Hur skedde emellertid denna sista scenförändring? Ty att jag satt på blekan, det är nog inte bara dröm, ehuru det förefaller mig som en verklighet bakom många slöjor, och jag har det bestämda intrycket att om jag hamnade i detta minne, så var det för att drömmen avlevererade mig just där, när den släppte mig.

Jag sitter alltså där i gräset och när allt kommer omkring torde det vara smeden som brådskar vägen fram på sina korta ben och säger som jag nyss sade och ännu en gång detsamma, såsom hans sed var, ty han brukade gärna säga samma ord om igen tills han fann på något nytt. Och så försvinner han på vägen förbi bydammen och det är bara vi kvar och solskenet och kajorna.

Men det där vackra morgontalet hade smeden icke hittat på själv, utan fått det av en som bodde

några alnar närmre den uppgående solen, nämligen den gamle skräddaren vid smedens gavel i det östersta huset i byn. Skräddaren gjorde ingenting numera, endast lite lagning nån gång, ty han var mäkt gammal, men han prisade Gud var dag tillsammans med sin gamla hustru, och jag hörde en gång längre fram i tiden bland prostens främmande att man kallade dem Filemon och Baucis. Det var visst min redan omtalade mycket unge pastor som en gång, när han och prosten svängde om husknuten, använt dessa termer och därtill fogat åtskilliga versrader, som han hade i behåll från sina poetiska läsningar med mostern, och vilka prosten utan synbart missnöje åhört utan att dock röja huruvida han var tillgänglig för så fina tankar.

Men den gången jag hörde talet om Filemon och Baucis var det den också redan omtalade lärdomslistige pastorn, som till den grad förstod väcka sällskapets intresse för det fromma paret, att sevärheten kanske skulle föranlett en vallfart, om icke prosten jagat bort poesien genom en kärv anmärkning, vars ordalydelse jag inte nu riktigt minns.

Efter allt vad jag kan räkna ut, tror jag dock, att prosten många gånger haft sin hemliga glädje över skräddarens och deras stuga, och tyckt det passade

bra att just den var det sista han lämnade efter sig när han for hem från vår by.

Jag tycker också det passade så bra, att den låg där den låg, när solen kom om morgnarna, ty jag föreställer mig alltid att den började helt makligt med skraddarens gavel och taklöken på hans mossiga tak och så gick vidare från hus till hus i byn, förbi kyrkan och vår bleka och vidare in mellan några stora almar till bydammen. Där kom den likväl icke riktigt till förrän den stigit högre på himmelen, utan halva dammen låg i skuggan och speglade hylleträden och almarna, men där dammen tog slut, låg en annan liten gård med stängda urblekta portar, och där slog solen riktigt upp sitt morgonplakat, så att det sken i hela byn. Långe kunde det då icke dröja, innan den vithårige snickaren kom ut genom porten och tittade på dammen, medan hans huvud gick av och an av sig själv. Det är han som gör alla likkistorna, och skall göra våra också; ty han har under generationernas växling blivit till en institution, som ingen tänker på att överleva. Också vet jag ingen man hellre kunde vilja ha till det. Jag har stått därinne hos honom både när han gjorde den kistan och den och vet att där icke finns en fläck på bräderna som icke hans darrande händer

trevat sig fram över, och det tycker jag skulle kännas så skönt att veta.

Men först kom solen alltså till skraddaren, och när smeden så kommer ut och får solen i ögonen, står redan skraddaren där och tittar på maskrosorna i ängen och säger: en så grann morgon är det knappt mer än en gång om året. Det ordet får smeden på sin tunga, och det första han får se en människa, när han går bort i byn förbi kyrkan, så skriker han ut det med en röst som är så lik kajornas, att de lära sången med detsamma, och för en stund hörs ingenting annat i hela byn än denna flitiga morgonkör...

Där sitter jag som sagt i gräset, och hon som jag hela tiden talar om, stod där också. Men är nu detta riktigt verkligt, eller kanske en gammal dröm? Det är inte värt att vara för säker. Jag var väl så liten, när jag satt där, om det nu hänt en gång, att det nog lika bra kunde vara drömt. Dock tror jag inte jag misstar mig i, att hon höll mig i hand och att vi gingo upp på vägen och stodo vid hennes trädgårdshörna, mitt emot vår, och gingo vidare bortåt gatan och stodo vid dammen och sågo hennes hylleträd — ty de hörde till hennes fädernegård — spegla sig i vattnet.

Och var nu manne detta under hennes olyckas dagar, eller var det tidigare? Bodde hon kanske ännu i själva gården eller hade hon redan med sin mor flyttat ner i huset vid trädgårdshörnan?

Kära du, det finns mycket i både denna och andra affärer, som jag icke riktigt kan reda ut ur minnet. Det är väl inte heller från den där morgonen jag har min bild av henne. Jag har sett hennes porträtt. Kanske är det mest därifrån jag har hennes ögon. Och så av det jag hört. Ja, och så från senare tillfällen, då jag sett henne — jag var väl ett dussin år innan hon dog. Och jag har sett henne både hemma och ute under många år. Sent på kvällarna ibland, när man varit borta i något ärende, kunde man möta henne. Man förstod att hon ofta smög sig till att gå fram och tillbaka utanför huset eller inne på kyrkogården.

En gång minns jag särskilt. Det måste varit blott några år efter kyrkans byggande och medan almarna voro tämligen nyplanterade. Jag minns nämligen märkvärdigt tydligt just att hon stod och höll om en av almarna vid kyrkogården och att hennes fingrar nästan nådde om hela stammen samt att huvudet var tätt uppe vid den lilla trädkronan. Jag kom gående på stigen utanför, mörka kvällen, i oktober,

men månsken då och då mellan molnen, och det klack till i mig av förskräckelse när jag såg henne stå där, och just i detsamma gick ett moln undan, så att hennes ansikte låg fritt i månskenet. Hon såg mig icke medan jag var mitt för, men det är väl från den gången jag har hennes bleka, lugna anlete så klart för mig och hennes fasta blick. Ty det fanns icke i hennes öga ett stänk av vanvett eller ångest, blott fast och klar sorg och så ett drag av något bittert — men det är kanske just frågan. Var hon bitter på någon, tvivlade hon på någon? Jag menar av dem hon hållit av, ty de andra tror jag icke hon tänkte på, i den stunden åtminstone.

Kanske vet jag nog ändå, att den där vackra morgonen, som hon hade mig i handen, icke hörde till hennes olyckliga tid. Nu minns jag det, så småningom, bara jag aktar mig liksom när man vaknar och håller på att minnas sin dröm. Eller hur mycket får man tro på vad man tycker efter så långa tider? Om jag nu t. ex. tycker mig kunna svära på, att det var varmt och skönt i den fasta handen, och att ansiktet icke hade så stora ögon då? Och hon hade mig ute på en av de tjocka hyllegrenarna som låg långt ut över vattnet, över det speglande vattnet — och nu komma realiteterna också i minnet: vi voro

inne i trädgården vid ett körsbärsträd, och det skulle aldrig ha skett, om det varit sen hennes bror fick svärmor. Nej, det var under hennes goda tid, tydligen, och min hand kände rätt, när den nyss tyckte att hennes själ var som en lycklig fågel.

Sen bodde hon ju där i huset utanför trädgårdshörnan, vid gatan, först med sin mor, sen ensam, sen ännu mer ensam...

Men behöver du egentligen veta vad hon var olycklig för? Olyckor äro så tämligen desamma i alla tider, och när livet var slut, var alltsammans endast olika anledningar för en själ att lida på sitt säregna sätt, och det är det sättet som betyder allt och är det enda som är värt att veta om.

Pengar, pengar — helt säkert, men pengar är ju icke allt, icke ens för den som varit rik. Och kärlek, kärlek — men kärlek är icke heller allt. De stora sorgeödena bero väl sällan på bara det ena eller det andra, utan på mycket olika som stöter ihop, och mest på det, att något går förlorat som en människa trott på; eller knappast ens det, ty det brukar medföra klarhet och sättning i sinnet, utan snarare att något vill gå förlorat som hon ändå icke kan låta bli att tro på. Det är då som ögonen bli sådana som

hennes och stå stora och tänkande, spörjande och stränga utan att anklaga.

Men, som sagt, varför skulle du veta precis i detalj hur därmed förhöll sig?

Jag nämnde svärmodern, ty hon är huvudpersonen. Den unga hustrun själv var där ingenting ont med. »Hon är snäll, hon är säkert snäll,» tänkte systemen inom sig, när de gingo där omkring i trädgården, en av de första dagarna efter bröllopet. Dessa förväntansfulla marsdagar! Ännu äro icke trädgårdarna komna under räfsan. Det knäpper under foten emellanåt av en liten kvist som legat där under vintern. Råkorna äro där, men löven icke, och man ser ännu rätt bra mellan träden och genom häckarna ut till de andra gårdarna och ser de bara grenarna i deras verkliga form, ända upp i toppen, där råkorna sitta och gunga och sola sig. Tankarna också, som de komma och gå, fattas av rytmen, bäras en sekund av de långdragna kråklätena och dö bort i en maklig känsla av värme.

Systemen ville så gärna ha några av påskliljorna härifrån. De ha inte så många själv och ha inte fått sin nya trädgård riktigt i ordning ännu. Och så har hon inom sig en varm lust att få just dessa hemifrån som ett avsked. Det får hon gärna, naturligtvis. Svägerskan hjälper henne själv att plocka.

Så kommer svärmodern.

»Jag tar några påskliljor,» säger systemen förklarande. »Jag tycker liksom di är lite vackrare än våra.»

»Ja visst,» säger svärmodern, »det går ju så gott an, tag gärna. Ja men är di frodiga. Men era egna därborta är också granna, det är di visst, säj inte annat. Där blir en sådan bra trädgård därhänne så. Och det är gott att ha själv av alla sorter, så var en har sitt. Det är så bra det, när var en har sitt,» slöt hon med sin saktmodiga, jämna röst.

»Ahja, mor,» sade svärfadern, som kommit till, »man säger också, att genom gåvor och gengåvor varar vänskapen längst.»

Och brodern, som såg sin syster stå oviss och stel, som om hon kunnat släppa påskliljorna ner på marken, skyndade att ta ett helt fång till och sätta i handen på henne: »Det är klart att du skall ha av våra påskliljor.»

Svärmodern hade under tiden gått in genom trädgårdsdörren. Akta er för hennes saktmodighet!

Där stå nu emellertid två män, som visat sig behjärtade nog att träda emellan. Kanske får man hoppas på dem. Kanske. Säkert både en och två gånger, men i längden! Svärfadern vet vad det vill

säga. Man slipper inte henne, när hon vill något, och hon vill alltid något. Har hon ingen stor sak att vilja något i, så tar hon en liten. Hennes tankar äro alltid i verksamhet, kräla och kräla, slicka och slicka.

Jag har en tvångsföreställning, när jag tänker på henne. Jag ser henne stå där i skepnad av en gås, och huvudet vaggar av och an på sin långa hals, ideligen, ideligen, övertalar, övertalar, och näbben kommer närmre och närmre och lägger sig på rockärmen som en saktmodig hand, persvaderar och persvaderar, och söver sitt offer för att lägga in en ordentlig suggestion. Det är bara hennes mans dröm jag här relaterar; icke en dröm som han hade i sin säng eller i sin sömn — om vad han då drömde vet jag naturligtvis intet — utan den skuggdröm som, troligen aldrig av honom själv så klart skymtad, likväl varje dag avspelades i dunklet av hans medvetande. Och han drömde detta först helt gemytligt. Tog ett vänligt tag om gåshalsen som sökte sig uppför hans väst och förde den undan, och tyckte att det var en ganska näpen liten hals. Och så var det icke bara en utan en hel mängd, så många han ville skjuta undan. Och när han tog i dem, kändes det klibbigt och kallt i handen och ur näbbarna sköto tungor som på ormar, kräla och kräla, slicka och slicka . . .

Tro mig, det har han drömt många gånger, och det syns nog också på honom.

Ibland, när det går för långt, händer det att han reser sig och slår i bordet, så att kruset hoppar: »Tyst på eviga fläcken!» Och då skakar han för en stund allt klibbet av sig och står så fri och ståtlig som den vackre man han ännu är. Men vad hjälper det. Kanske en dag, så börja saktmodigheterna igen, igen... Nej, lita icke på svärfadern!

Och svärsonen fick snart så mycket att dras med själv. Jag vet icke så noga hur han kom in i sina bekymmer. Möjligen var han opraktisk. Och han köpte jord. Och visst ganska dyrt. Det skedde med svärmoderns goda minne och av henne fick han pengarna. Herre Gud, det fick han gärna, han skulle ju ha det ändå alltsammans en gång. Och det var icke småsmulor, och hans hustru var enda barnet. Ingenting hade han fått med henne som eget, men det gjorde ju detsamma, när han ändå skulle ha alltsammans en gång. Men svärmoderns pengar stodo icke alltjämt lika lätt till buds, och när han kom ordentligt i knipa, kunde hon icke hjälpa alls. Han hade många svåra dagar då. Systemen hjälpte...

I alla fall blev han utfattig. Men det var just

det infernaliska, att medan han själv såväl som hans hustru och deras lilla dotter kunde leva i allsköns välfägnad hemma hos svärföräldrarna, så var han icke i stånd att hjälpa sin syster om han aldrig så gärna velat. Och hon behövde det kanske. Modern var då redan död.

De närmaste åren härefter voro nog de svåraste. Brodern kunde icke förmås att stanna hemma hos svärföräldrarna. Och där kunde han ändå ha det så gott — »så gott du nånsin vill ha,» sade svärmodern ständigt till honom.

Man vet väl knappast riktigt besked om, var brodern höll till under de första åren efter olyckan, och man tror icke att han var riktigt klok hela tiden. Tycktes undvika även systemen. Men jag orkar icke längre tala om detta yttre och alla tillfällen, när hennes hjärta krympte ihop — och jag har hela tiden endast motvilligt snuddat vid händelserna. Intet ont i sådana annars, men det var faktiskt icke på det sättet jag mindes detta mänskoöde, och vad jag här berättat som verkligt och som infogat på sin fasta plats i rummet och i tiden, är mig själv främmande och överkligt, kanske emedan det är mig så avlägset, men vad jag talat om såsom dröm och skuggspel är mig den fylligaste verklighet.

— —

Jag märker nog, att redan från början under denna sköna morgon kommit ett stänk med som icke hör till det riktigt jordiska solskenet. Och jag hade ändå en sådan längtan efter att känna det varmt om kinderna och daggigt på vägkanterna och tänka med kajorna att här är gott att vara och här ha vi hemma, och se byn vakna som den vaknat i hundra år och i tusen år och hälsa på solen som en gammal bekant, väl förtrogen med dess knog och gamman.

Jag är rädd att det sken som föll över skräddarens taklök var alltför vitt och överklart för att vara endast från vår gamla morgonsol. Det blir ibland en spricka på himlen, så att en metafysisk strimma kommer igenom, alldeles som de strålar, vilka i psalmboksträsnitten sköto ut från Gud Fader och föllo ned över jordens krets. Och då blir jorden så liten för mig, att jag ser hela kulan på en gång. Och då hålla människorna upp var med sitt och, precis som om man drog dem med en tråd, vändas deras ansikten åt det håll som skenet kommer ifrån, och Frisken vilar på sin spade och Anders stannar mitt i skrattet, och allesammans våra andra vänner var på sitt vis, och Prosten står med handen för ögat som om skenet vore honom för starkt. Men det släpper igen, gudskelov, trådarna

slakna och ingen känner till dem mer och alla börja med sitt igen — du sköna jord, där allting är oss så förtroligt och vackert!

På så vis går det väl till att man kan få sådana drömmar som jag nyss hade, så att det icke blir mer kvar av en själ och ens liv än en gnista och en sekund, och alla former lösa sig från varandra och förtäras och allt som finns är en enda virvlande eld, och allt är en brusande kaskad av toner, och varje själ är blott en ton och ett skri, och ett helt livs långa lidande är intet annat än en själsklang och ett ögonblick. Och i mitten han som slungar oss och spelar fram oss . . .

Aktom oss väl att vända våra blickar tillbaka mot honom — Slungaren!

Vem är han och vad sinne har han? Leker han med oss, kämpar han för oss?

Till honom gå många slags blickar och frågor, och trots också, och anklagelser.

Lycklig var människan så länge hon ännu icke sett tillbaka. Som en gnista av liv föll hon till jorden och blev ett yngel som de andra varelserna, och levde sitt liv efter sin livsdrift, var och en efter sin art, och var och en fann sin art vara god och var glad åt sin livsvilja och allt vad han gjorde. Och livet vart rikt genom segrar och nederlag.

Är det han som vakar och vi som slumra? Eller han som är urklotet och vi de gnistor i vilka livet tänds? Är det vi som fråga och han som har svaret, eller äro vi hans tankar, genom vilka han utforskar sin gåta?

Om jag icke misstager mig, befinna vi oss nu i närheten av det skär, på vilket vår vän Holgers skuta låg och trasades sönder så småningom.

Men varför har han för övrigt redan en lång stund gjort sig påmint? Jag har känt honom vara i närheten.

Kanske därför att han var i släkt med henne, som jag hela tiden talat om. Hon var något slags kusin till någon av hans föräldrar. Tydligen då på farssidan, ty jag känner igen Holgersblodet hos henne också. Samma hjälplöshet, om något en gång blivit galet. Ingenting av brett humör och företagsamhet. Dåligt läkekött helt enkelt? Eller ett slags förnämhet?

Holgers far vet jag visserligen ingenting om, och kan icke svara för hur han var. Han måtte ha dött tämligen snart efter att han gift sig, och jag gick länge i den tron att farfadern var hans far. Nå, den gamle har förstås ingen nånsin sett hjälplös eller

föreställt sig, att han nånsin skulle kunna vara det. Men pass på — om han genom någon märkvärdig skickelse kommit på bar backe, vad skulle en sådan då kunnat företaga sig? Jag vet ingenting. Hellre än att kasta sig i vimlet skulle han sitta passiv i ett fattighus. Lyckligtvis så var det ju icke pengarna som tröto i det huset, och därför hade Holger alltid det nödortftiga, även sedan han för socialismens skull kommit i brytning med farfarsgubben, och sen hans fantastiska äktenskap med en radikal svärmerska blivit upplöst och hans kräfte hade begynt. Där han satt på sista tiden passiv på sin egen trädgårdsbänk, var han kanske blott ett nytt släktexemplar av samma art som flickan, som gick där hemma i vår by.

Han var också lik henne i sitt slätrakade ansikte. Och ögat var i synnerhet lika hos dem båda, som dammen utåt i oktober, när de varma dunsterna äro borta, en dag när solen icke spelar och vattnet ligger klart och blankt och blekt.

Men tänka hade han tid till, Holger.

Han hade ju sin estetik. Och du minns nog redan från tidigare år, hur hans estetik gärna kom in i teodicéernas tankegångar, ehuru han hos oss fann så föga gensvar för dylika funderingar. Uppriktigt sagt har jag aldrig vidare grubblat över var det onda

eller fula till sist kommer ifrån, och även under hans senaste år, då jag kunde förstå, att den teodiceiska sidan av estetiken blivit huvudsaken för honom, föll det mig aldrig in, att en människa kunde gå och spekulera itu sig på sådana bekymmer. Nu, sen kriget kom, förstår jag alltsammans mycket bättre. Så underligt, att han icke skulle få uppleva det. Eller har han icke i grunden upplevat det? Jag börjar ana, att han i förväg genomled den slitning, som vi nu äro komna i, och hade förkänning av de primitiva känslornas nyfödelse.

Allt detta började, tror jag, som en sirlig tankelek för honom. Estetiken inbjuder ju till nätta och graciösa världsförklaringar. Och så länge man är lycklig och ung, döljer sig världstragiken lätt under världshumorn. Likväl förstår ju vem som helst, att Holger aldrig hemfallit åt världsestetismen eller för egen del sett på livet som en finsmakare. Han hade ett vanligt simpelt medlidande med alla olyckliga och var förtvivlad över att så litet kunde göras. Och han hade för gott huvud också för att inte i förväg känna ut omöjligheterna av en sådan *modus vivendi*. Men han drogs åt det hållet, tro mig, och jag börjar misstänka att han kämpade med ångest som den vilken håller på att sugas in i en virvel.

»Diktare måste nödvändigt vara grymma,» kunde han t. ex. säga. Vi sutto flera samman den gången. »Varför är Macbeth ond? Jo, för att Shakespere ville han skulle vara det. Han behövde honom sådan. Han fick inte livet starkt nog, eller skönt nog, som det heter, om han inte fick göra människor onda. Skriv själv ett drama, skall du få se. Träffar du inte på tillfredsställande nidingar eller skröplingar i verkligheten, kommer du att göra oss andra till sådana, eller gör du någon av intet — ur dig själv.»

Så där kunde hans ord falla, och då kom han ju rätt naturligt till den reflexionen, att Vår Herre kunde ha samma ursäkt som konstnären, när han gjorde oss som vi nu en gång äro.

»Nä så ta mig . . . Nä, den konklusionen kan jag inte gå in på,» inföll med hela sin hederliga kraft en annan, gör detsamma vem. »Det är väl en förbaskad skillnad. Om skalderna hittar på det eller det eller gör oss på vilka fasoner di vill, så blir vi i alla fall som vi är — åtminstone blir jag. Di får skalda så mycket di orkar, men di skapar inte en enda människa varken ond eller god. Såvida di inte får barn, men det är en sak för sig. Nä, nä, låt ni Vår Herre vara som han alltid varit. Hans Tankar, det är något annat, det! Dem är där besked med.

Det blir, det skapas, allt vad han tänker . . . Skalderna!
Hur högt di når, så når di dock aldrig längre än till
ord, ord, ord, som Hamlet säger. Men det kan vara
stiliga ord, ståtligt och bra, skål för dom också, skål
för skalderna! . . . Vad säger ni? Om Vår Herre då
till sist får stå för det onda? Därför att han tänker
det? Ja, ja visst, låt honom mans stå för det! Han kan
nog det. Det har nog sin riktighet med alltsamman.
Så lärde mig min gamle far, fast han inte var präst
utan bara domare. Och en gång . . . ja, herre gud,
när jag tänker på den hedersmannen . . . vi borde nästan
driccka för'en, jo, en gång, när vi gick hem till-
sammans efter en ganska bra supé, knuffade gubben
mig i sidan och sa så där helt kamratligt: 'Ser du,
min son,' sa han, 'om vi människor ibland inte är så
kloka som vi kunde vara, det tror jag inte Vår Herre
tar rent för strängt. Och det säger jag dig, att när
jag kommer hem i kväll, så knäpper jag mina händer
sen jag kommit i säng och läser mitt Fader Vår, som
jag alltid har gjort. Framför allt frimodig, ser du,
när det inte är för galet. Bara alltid stiga fram för
Vår Herre och säga frankt ifrån: Ge mig lite tuktan
för det här, om du så tycker, men jag vill inte vara
ovän med dig,' sa han. Och jag har alltid tyckt att
gubben hade rätt. Ja, som sagt, det där om det

onda... vad tusan, det måste finnas ont och gott i världen, det kommer vi inte från. Men det onda skall ha klå, var det visar sig, det är just det som sätter kläm i livet.»

Så ungefär talade denne, om jag hoppar över ett och annat inkast och uppehåll.

Gamle hedersbror — man kunde nästan önska, att människor aldrig skulle gå längre i sin nyfikenhet än där du stannade, ty kanske vore det bäst för oss så. Men jag kommer ohjälpligen numera tillbaka till de där Holgerska grubblerierna. Det är ju också inte längre fråga om bara en eller annan svärmor som pinar livet av den eller den. Men till och med om jag nu håller mig till endast denna svärmodern, så är saken icke så enkel. Jag har själv en gång sett henne i ett sådant tillstånd, att det gjorde mig ont om henne — ehuru det nästan förefaller mig syndigt att ha en sådan känsla. Det var den dagen, då svärsonen reste från dem till Amerika.

Då var flickan, som jag hela tiden talat om, död för åtskilliga år tillbaka. Hennes bror hade återvänt till sin familj, ånyo fått övertaga sin gamla gård och blivit insatt i den med full äganderätt. Åren gingo, och deras lilla flicka hann bli en tolv tretton år — så dog hon, efter att ha gått sjuklig en längre tid.

Det ser ut som hade hennes far fattat sitt beslut under tiden, ty dagen efter att de lagt flickan i jord, skickade han bud efter smeden och Anders vid smedjan och gjorde i deras närvaro upp med svärföräldrarna och sin hustru. Han ville icke bli här längre. Hans förra konstighet var förstås nu över, men något egen var han kanske i alla fall. Det torde ha suttit kvar hos honom någon förstenad grämlse med hänsyn till systemen. Och dottern var väl det enda band med livet han hade. Hustrun — ja, jag tror det var inte något särskilt ont med henne, men jag skulle nästan gissa att hon var något stupid, emotionellt, och att hon stått känslolös i alla dessa händelser och gentemot svägerskan. I alla fall vill han uppenbarligen bort från sin by och sin välmåga, och i en tid då människor gjorde bot- och glömskeresor, skulle denna hans tanke förefallit helt naturlig och resan skulle styrts till Palestina i stället för nu till Amerika. Han ville bort och bli borta för alltid, och omöjligt är icke att han ännu finns någonstans i världen. Dock, därtill skulle han väl nästan vara för gammal. Ingen har hört av honom.

Den dagen var jag själv med och det är den enda akt i detta drama som jag egentligen kan svara

för. Den avspelades någon gång under andra årtiondet.

Jag kom just som han hade i de nämnda vittnenas närvaro framlagt sin plan. Han tog med sig ett par tusen kronor, allt annat, löst och fast, ville han ha av sagt sig för all framtid. Och dagen efter skulle han resa. Allt detta efter vad jag sen hörde av Anders vid smedjan. Orden som för övrigt fallit, fick jag också höra något av. Det var icke så särskilt många, men de inneburo ju den förklaringen, att att han inte kunde vara samman med dem längre. Och han talte om systemen. Han hade tagit svärfadern i hand, när han sade det, och tackat honom för allt gott i alla fall. Och han hade sagt till sin hustru att hon fick förlåta honom, men han kunde icke stanna. Övertalningar och invändningar hade försökts men tystnat, och svärmodern hade glömt att persvadera.

När jag kom in på gården, såg jag svärsonen komma ut och gå ner i stallen. Nedanför trappan stod svärfadern, bredvid honom dottern, stackars människans, som jag aldrig annars sett med så mycket liv och vett i ögonen. De märkte mig icke mycket. Innanför farstudörren stod svärmodern ensam. Jag vet att ögonblicket innan hade svärfadern skakat av

sig för sista gången, lugnare och mäktigare än han någonsin orkat med, kan jag förstå — det var gruvligt att vara med om, berättade mig Anders, »och jag tyckte gu det var synd om na, jag kunde inte hjälpat», förklarade han, och det är kanske han som smittat mig. Men när jag tänker på, hur hon så vände sig och gick ut genom gången, som går från farstun till trädgården, och ser hennes rygg därute på trädgårdsgången, så kan jag icke annat än tycka som Anders, för ett ögonblick.

Men varför skall man egentligen tycka det är synd om en sådan? Måhända gick hon ännu i denna stund och tänkte och sökte med alla sina näbbade tankar: är här nånting att komma åt, är här något vackert att pilla på och pilla itu. Eller hade i den stunden alla hennes medusahalsar undergått sin förvandling och förlossning och somnat in och lagt sig till ro som lockarna över en kvinnas panna?

Men återigen — med vad rätt hyser jag denna inbillning, att innerst inne skulle bo en äkta människosjäl? Skulle man tänka sig, att någon gång under utvecklingen, kanske redan i moderlivet, det trasslar till sig med några muskelfibrer, för att ta det enklaste, så att, låt mig säga, någon ansiktsmuskel, eller någon annan muskel var som helst, blir lite

mera stramad eller tänjd än den skulle bli, och normal- och viloläget följaktligen blir ett annat; låt oss, säger jag, anta det, för att tala materialism, och låt oss, för att tala metafysik, anta att själen bor därinnanför och börjar producera sig medelst sin kropp, så kommer den, genom nämnda åtstramning eller uttänjelse, ideligen in i orätt spår och slinter vid allt vad den vill säga eller ta sig för. Vad som steg ur själen som friskhet, bars fram som trötthet, vad som föddes som skälmskhet blev spe och listighet. Och bara för denna muskeln. Och för dess viloläge. Tänk sen på allt annat som en kännare i människokroppen skulle kunna räkna upp. Kanske finns det för en sådan som denna svärmodern intet viloläge, hon måste ständigt gå på och ha något att pillä med, och muskeln bjuder hennes tankar att kräla och kräla, slicka och slicka . . .

Och alltjämt skulle själen bo därinne och vara fången och hjälplös som ett stackars barn? Det är hemskt att tänka på, och man får en känsla som om man ville rusa på, med det första man kan ha i handen, för att bryta sig in. Jag kommer att skratta, ty jag har ibland haft den känslan, när jag tyckt hela folket och mänskligheten sitta på det sättet inmurad — jag

skrattar, när jag tänker på instinkten att rusa på och rädsla. Men vi hålla oss till svärmodern!

Alltså, och återigen — finns det alls någon grund för att där just skulle vara en fin själ innesluten? Det kunde ju lika gärna vara en som vore i sitt rätta esse och glad vid att ha just den uttrycksapparat den har.

Det är märkvärdigt att jag aldrig kan tro detta. Och att jag aldrig kan säga varför.

Jag har en misstanke om att hela frågan skulle leda oss tillbaka till urkällan, honom, Slungaren. Varför slinter det för honom, när han formar? Är det i urflödet någon trängsel som gör att det ena icke får plats för det andra? Eller — men nu ser jag redan skäret som jag glider hän emot.

Nej inte vill jag nu bli hängande i det här problemet. Inte heller var vännen Holger envis med det, utan alltid den förste att be om ursäkt för att han kom med sådant. Inte var det nu heller, efter vad jag kunde förstå, det han tänkte på mest, hur Vår Herre reder sig med det onda, utan snarare det, att han ertappade sig själv med att önska, att några skulle vara onda och några skulle lida.

Ja — vile han i frid, min käre Holger. Och hans bekymmer med honom.

Det är icke vår sak att lösa världsgåtan och forska i Slungarens ögon.

Oss i hemmabyarna passar det också bäst att ta vår lott och gå på så gott vi kunna med den ton vi nu ha, och inte skylla på Vår Herre.

FJORTONDE KAPITLET.

Måhända var det så, när jag klappade efter människor, att jag också klappade efter världsgåtorna och trodde att de som kommo skulle ha något att säga mig om dem. Du har väl märkt att jag avstår. Och hur många gånger måste jag icke hejda mig, att jag icke må komma in i spekulationerna. När man vill närma sig honom, Slungaren, så märker man, att han är omgärdad av ett snår av lärdom, mycket värre än törnesnåren kring det sovande slottet. Låt oss vända tillbaka. Låt oss krypa ihop, vi jordevarelser, och leva som kajor i våra hål och vara glada om vi ändå ha hum om, att där finns gåtor och djupheter...

Nej, jag säger återigen: giv mig människor, och jag säger: giv mig de skröpligaste, om det skall vara.

Men aktom oss nu, att icke högfärden sticker upp i oss. Här i hemmabyarna, där vi icke äro ute för att döma varandra utan för att komma ihåg hur skönt det var när den levde och den levde, för att minnas det vi haft gemensamt och förstå varandras dårskaper — här känner jag mig så futtig, när jag mönstrar ut någon, även om det skulle vara en lurifax jag låter kasta på dörren. Åter kommer jag att se dem som själar, vilka gnistra fram ur livselden, och undrar om de äro så för Slungaren som för oss, och om de äro så innerst som de fått hölje till, och om jag hört fel, när jag ibland tyckt mig höra en så hjälplös klang från en och annan sådan där bortkommen kropp. Om nu något egentligen finns för Honom annat än den enda klangen? Och om hela proceduren går ut på att få den klangen ut ur oss?

Tänk nu till exempel på denne govännen som Per Knutsson i Flintgruvan motade ut genom 5:ans dörr. Han är naturligtvis en halvstyverssjäl och får aldrig bli annat, och för mig är han en stor fettklump, som det är svårt att få någon klang ur. Men i alla fall. Han var en riktigt hederlig klump vid det tillfället, då Per Knutsson hade ett äventyr med sin tjur.

Per Knutsson gick och mönstrade sina kor som stodo tjudrade i en lång rad, kände bakom hornen på dem för att se om tjudret skaft hål, följde mjölkådrorna, kände efter kalven och allt sådant; kom så till tjuren och kunde just undra om tjudret satt riktigt på den gynnaren, och tog itu med en undersökning av grimskafvet. Men hur han undersökte, så såg sig tjuren i tillfälle till ett anfall i ryggen, så att Per Knutsson kom i annat läge och inte hann riktigt klara sina tankar förrän han med ens fick se vår vän predikanten stå över sig med ena handen i tjurens nosring och den andra om hornet.

»Jösses,» utropade Per Knutsson i det han började resa sig, »är du här, människa. Det var väl då en tur. Det var kvickt och bra gjort, det skall jag säga dig. Men var i all världen kommer du från?»

Jo, han hade kommit gåendes på andra sidan pylvallen. Det var inte många steg ifrån, men det var kvickt och bra gjort, därom är icke tu tal, och de satte sig ner på vallen båda två i sin djupa förnöjelse, talte i en hast om allehanda äventyrligheter och voro som ett hjärta och en själ, och vad fettklumpens själ beträffar, så tycktes det vara en oskyldig och naturlig liten pojksjäl som äntligen lyckades praktisera sig fram i ögat.

De måste nu nödvändigt gå hem, tyckte Per Knutsson, och få fatt i farsgubben också. Alldeles bestämt skulle de tre ta en gök tillsammans. Jaja, jaja, var en får dricka vad han behagar, men de skulle emellertid sitta samman. Och det gjorde de också, och gubben ryktaren — som förr skickat sonen beska hälsningar för predikantlivets skull — var i bästa humör över att sitta inne i kammaren mitt på eftermiddan, och var så glad över denne sin son som han icke varit det han kunde minns. Sonen drack förstås icke gök, men han drack kaffe och var människa, så att ryktaren kom att tänka på gamla dagar när modern levde och man brukade säga att pojken var så lik henne i ögonen.

»Nä minsann,» säger Anders ryktare och reser sig rappt, »nu får en ann ud te sitt. Heder och tack för göken, och farväll med dig,» säger han till sonen, samt går till sina sysslor.

En sådan där liten väckelse räcker kanske en dag, sen tar fettets makten och kommer liksom i själva ögonhinnan och själen sjunker tillbaka inom höljet igen. Men i alla fall, det är ändå trevligt att den finns.

Men det var nu den. Det är inte sagt det går så lätt att få folk av alla. Bjuder du mig den där andre, som kom 5:an att drömma så illa, eller bjuder du mig den lärdomslistige pastorn eller henne med den sakt-

modiga tungan, så blir saken kinkigare, eller Spissen? Men den är egentligen inte alls otrevlig. Långsint är han inte, och inte särskilt småaktig heller. När han och Anders vid smedjan möttes, logo de breda löjen av godmodighet och list. »Såddant ska en inte lägga på hjärtat, säger Spissen, bättre tag en ann gång, så ä mitt maner»; och sedan han ett stycke in i andra årtiondet verkligen fått en kringbyggd gård nere i Flintgruvans pastorat, blev han alltmera trevnadsfull.

I alla fall får jag alltid en misstanke om att för var och en skulle kunna utfinnas någon kur, varigenom det skulle bli folk av honom, och hade Holger nu haft användning för mina estetiska råd, skulle jag skänkt honom denna misstanke som genipunkten i ett estetiskt system, förutsatt att han icke redan haft den ur någon estetik, ty jag vill minnas att han trodde allting sagt någonstans förut. I estetiken är allting redan sagt, påstod han. Det finns tolv estetiska satsar som gå igen turvis. Vi frågade: vad blir man då geni på i den vetenskapen? På att överdriva, sade han; den som ser den ena satsen men icke de elva, han blir genial.

Skönt, tänker jag nu, en ann kan vara så god som en ann, och då säger jag att konstnärsviljan går ut på alltings återställelse, apokatastasis, restauratio omnium, eller vad det nu var vi lärde oss kalla det, och jag förstår

livligt att en konstnär måste känna det som en försmädelse, när han inte kan lämna sina personer från sig i återställenskicket. Det är säkert fusk då eller halvgjort arbete. Och nu är frågan om kanske Slungarens lek går ut på just detsamma?

Men säg mig först en sak: vad menas med världslighet? Jag vet icke om du förstår detta hastiga apropå, men tro tills vidare, att där finns ett sammanhang, bara jag kan få fram det. Jag har alltid en förnimmelse av att komma in i en annan värld, när jag kan se på människor så, som jag nu rekommenderat att se. Följ mig alltså, är du hygglig.

Mina människor äro ju i allmänhet av en solid världslighet. Detta gäller tydligen även om en sådan som 5:an, som du kanske fått för dig skulle höra till den andra världen. Men icke passade han egentligen där? Han var nu en gång kommen in på det spåret, och om han kommit in på ett annat, skulle han måhända varit lika förflugen i den riktningen. Till exempel om han levat i våra dagar och varit godtemplare, eller varit i trädgårdsföreningen, eller i föreningen för ardennerhingsten. Det finns folk som äro födda med ett visst tempo att röra sig i utan att det betyder så mycket vad de röra sig för. Femman måste ha något som gav anledning att, rätt vad det var, flyga upp från

stolen, och måste ha någon att ta hand om och hämta med skjuts och låta lura sig av, och jag tror aldrig att han övervann saknaden efter de forna köttförtärande och kärleksblickande skyddslingarna.

Men så ha vi Predikaren! Och med honom åtskilliga andra som jag gott minns. Och du får ta till hjälp vad du själv sett. Sådana som han äro ohjälpligen borta ur vår värld och man skulle bli ledsen om man såg dem återvända dit, sätta sig ner bland oss och trivas med våra världsligheter. Över huvud trivas — det är icke ett ord för dem. Nej, deras blick är borta för oss, deras öra fångat i ett lyssnande som icke är vårt.

Jag kan gott förstå, att alla ting i dessas värld äro på något omärkligt sätt olika för dem och för oss: tingen ha för dem någon kvalitet till utom dem vi uppfatta, eller, måhända, sakna de någon kvalitet som de ha för våra fingrar. Ett par väl avslutade nya skor till exempel må ju för en vanlig skomakare, liksom för oss pojkar när vi fick dem, ha en för alla sinnen, för öga och lukt och hand, fyllig realitet, en kompakt verklighet, ett centrum för livsintresse. Och så med hundra av de föremål som omgiva oss i stugor och stall — och sen allt det sköna och varma som kan stå på ett stugubord! Men för dem som jag här

talar om, saknar allt detta någon viss kvalitet, som jag icke tror mig till att angiva, saknar fyllighet eller, låt mig säga, förmåga att utstråla livsvärme. Han, Predikaren, nog känner även han med ett visst fackintresse på en ny färdig sko, men inte med den sorts kärlek som ligger i fingrarna på vår gamle snickare, han som gör våra likkistor — och denne är ändå, tycker man, halvvägs överjordisk: det hjälper inte, han har ännu den rent jordiska kärleken till dessa välluktande och glatta bräder, och i den kärleken gömmer sig ett residuum av allt som varit hans hjärtas lust ända sen han var en liten pojke och gick i snickarelära.

Måhända älska de alla ting på sitt vis desse också, Predikaren och de andra. Allt som de möta och handskas med är dem kanske ännu mera förtroligt än det är för oss och känns för dem som liv och vänskap. Men tingens vänlighet är icke deras egen utan endast en hälsning från någon som i alla småting sänder dem brev och budkavle. Sådana ting bor det värme i, och egentligen äro de intet annat än handens, ordets, själens värme, som de överföra. Sådana äro världen, tror jag, för dem som äro av Predikarens slag. Borta äro de för oss. Men många äro de icke, varken i kyrkor eller missionshus.

Dock, sådana som Predikaren, ringa folk, veta icke

själva hur det är fatt med världen. De tro naturligtvis på tingen lika bra som vi. Men det finns gamla vismän som för länge sen ha förstått att tingen äro värme och eld och själ. Och sluter man ögonen och tänker efter, går det förunderligt väl ihop på det viset. Allt tjockt och klumpigt och trögrört försvinner, allt onödigt. Ty det tjocka endast hindrar och försenar. Vad som egentligen händer, går så förfärligt kvickt, men det tar sådan tid att få det avhasplat. Som en tanke och en blick ur ögat är det. Du skall bara sätta dig in i vad det ville säga, om ögat kunde tala fullständigt och orden icke behövdes: vilka samtal vi skulle uppleva, vilka händelser — och vilket tempo! Timmar skulle bliva minuter och tusenårshändelserna skulle spelas in i varandra och bli toner och ackorder, och allt skulle samlas i ett enda rörligt nu — en enda vilande evighet. Ty rörlighet övervinner rörlighet, liksom telegrafströmmen når före snälltåget. Ordens rörlighet infångar förloppens, och tankens rörlighet infångar ordens — och när allt är infångat, är nu detsamma som alltid och här detsamma som överallt.

Och det är just det som passar så bra för mig. Endast på det sättet är det roligt att tänka på människor. Därför var det nog inte så underligt att jag kom att drömma så om Slungaren som jag nämnde för

dig, och om jag vill eller ej, så återvänder drömmen mitt på dagen, och allt detta som jag haft våra ögon att se, upplöses i det gnistrande flödet och alla dessa våra vänner bli återigen vad de voro i drömmen, gnistor som flammade en sekund, själar som förklingade som en ton. Slockna de, tystna de? Fråga mig icke. Hur skulle jag veta sådant? För mig var det endast nödvändigt att återföra dem till den eld, i vilken de leva och röra sig och hava sin varelse.

Och när jag låter mig ligga så i eldsjödets som en låga bland lågor, känner jag bäst hur lågorna flamma och gny och tala till varandra och ha kamp och brådska, och vissa tider blir själagnyet starkare än annars, och det förefaller som om hela världen på en gång ängslades och frågade, knotade och sporde, och frågan går som en storm bort mot honom, Solen, Slungaren, alldeles som i tider, då de lydande gaddat sig samman och kasta blickar bort mot sin herres fäste och begära order och besked och vilja hava del av hans rådslag. Du vet hur det brukar gå. Ofta kom en fogde ut och sade som sant var: det är icke jag som rår, jag skall sända efter den som över mig är.

Och du vet hur det gick med solen? Långt, långt borta är en fin liten stjärna som kanske endast få ögon sett. Och en dag kom ett budskap från vår sol: det

är icke jag som rår, bortom mig är den mäktige som slungar oss alla, mig först och er genom mig. Och den mäktige var just stjärnan som knappast någon kunde se.

Och du vet hur det var, när människan sökte sin Herre. Tusen år gingo som en dag, och i många dagar voro de ute och gingo från den ene herren till en högre herre och kommo en dag ända fram till Konungen. Och hos honom fingo de ord och besked och gudomlig vishet. Och honom hade de förtroende till, och det var en glädje att låta sig slungas och spraka och gnistra, och många tusenårsdagar gingo så förbi. Men så kom det stora gnyet åter, och den stora ångesten och villervallan, liksom om ingen längre kom ihåg vad hela leken skulle gå ut på.

Och gnyet nådde Herren och Konungen där han satt på sin tron. Vis har han blivit och fårad i ansiktet, men hans blickar äro unga och starka, och han utstrålar den kraft, som vi känna bringar död eller liv. Och en dag står han mitt ibland oss och hans röst gör tyst på en gång, så att handen stannar på väg till munnen och tungan mitt i det ord den höll på med:

POJKAR, NU ÄR DET NOG, OCH KÄRINGAR: PIPAN I SÄCKEN!

Precis så hörde jag orden. Men det är inte sagt att de läto så för andra. Var och en hör dem nämligen på sitt vis, ty hans ord gå ju icke som bland oss från tunga till öron utan sväva som tankar, blicka som blickar, falla som en dagg över blomknoppar i dagbräckningen.

Och när allt är slut och Han är borta igen, veta vi icke mer än att solen glittrar som aldrig förr och att alla blommor vilja öppna sig.

Vad var det vi förnummo? Så mycket förstodo vi att hans välde icke är slut. Men göt han icke in i oss en ny tanke: att söka längre än? Mig känns det som om jag måtte ha drömt en stund, men av hela drömmen står icke kvar mer än en fin liten stjärna, nästan för liten att titta på, men nog för en dröm att samla sig om. Skulle det kunna vara så, att i den lilla stjärnan bor hela makten och slungkraften, och gömmer måhända den på ordet som vi gny efter?

Lång väg tycks det vara till höga herrar, och inte få vi alla tid att gå ända till den högste. Mitt åtagande var icke att ledsaga dessa som dit syfta. Snarare undrar jag, hur det blev med dem som icke gingo längre än till fogden, och jag hör flera av mina

och åtskilliga av de klokaste mannarna säga till varandra: vi blir väl hemma och sköter vårt, så får di andra gå och fråga. Och jag hör Spissen säga: nä, minsjänt har vi inte tid till såddant. Och Spissen, som inte litar på fogdar just, går hellre in i fogdens drängstuga, där man också kan snappa upp ett och annat, och det väl så pålitligt till och med.

Spissens religion bryr jag mig för övrigt mindre om, men jag får en stor lust att tala om hans kringbyggda gård. Du vet hur det går med mig ständigt, och hur jag till slut ändå längtar tillbaka till de jordiska kråkvinklarnas trevnad och till byarna och takskäggen och allt smått som passerar i gårdarna.

Och som jag visst redan råkade omtala så fick han verkligen, ett stycke in i andra årtiondet, sin kringbyggda gård, fortare till och med än han någonsin tänkt sig, och på det enkla sätt att han konserverade en änka. Hans sängliggande hustru hade äntligen gått bort, sörjd och saknad lär man verkligen kunna säga trots lättnaden, ty det skall ha tagit mycket på Spissen. Han har väl då kommit att minnas henne igen sådan hon var, när hon gick på sina ben. Därom sade han naturligtvis ingenting till någon människa, men på begravningsdagen, sedan de kommit i gång med maten, sade han med eftertryck att »hon ska

ha en gravsten så vacker som nån har fått, för det var don till kvinna». Det fick hon också, med plats lämnad för hans namn ovanför hennes, och helt säkert skulle Spissen helst velat ha sin grav också under den stenen, men så blev det i alla fall inte. Stenen står där ännu med inskriptionen ofullbordad, och Spissen ligger bredvid sin välaktade änka i andra giftet på en kyrkogård närmare sjön, i Flintgruvans pastorat.

Jag vet inte riktigt, hurdan denna änka var. Några säga, att Spissen såg muntrast ut när han inte hade henne i sällskap — men när man konserverar så... Han fick i alla fall inte mycket bry med henne, ty hon dog rätt snart, och sen hade han endast gården att trivas med. Och vilka fröjder hade den icke skänkt honom ända från första stunden. Inga blomständigheter kunde förstört hans glädje. Det fanns icke ett träd på hans pilvall som han icke stått och fnyst åt och känt på och lovat skydda mot alla pilkapps-skärande pojkar, och ofta hoppade han helt oomtiverat upp på vallen och tittade ner till sjön, som låg strax nedanför, inte för att han brydde sig ett dugg varken om vatten eller marinblått, men han tyckte liksom att allting var så festligt i hans nya värld, så att det var ett nöje bara att titta och lukta åt alla väderstreck.

Hon hade för resten bra med skuld, änkan, och när han lagt alla sina positiva till, så blev det ändå skuld över, men inte värre än hans naboar hade, och i den omständigheten, att han själv endast fört positiva till boet, medan kvinnan även hade sina skulder, fann Spissen en oklar men outrotlig anledning för en viss självkänsla gentemot änkan.

»Ja, men det var i alla fall hon som hade gården,» invände hans gamle vän Sven Fiskare, när Spissen sökte klara ut den saken.

Därtill kunde Spissen ingenting säga, och det var för övrigt inte så lätt att disputeras med Sven Fiskare, ty hade han fått något om bakfoten, kunde han lika litet som Spissen komma ur härvan.

Den där Sven var en rent bortglömd vän, ända tills Spissen kom att bo härnere vid sjön. De hade tjent dräng samman en gång i tiden borta i en helt annan trakt, och det var väl den ende här i bygden som Spissen hade barndomsminnen samman med.

Första gången de nu stötte ihop hade varit på den här pilvallen. Det var på våren, en åtta dar efter bröllopet bara, och Spissen var ute och plöjde och stod just och funderade över en tilltrampad stig som började nere vid fiskläget och gick uppåt tvärs över hans pilvall och hans marker, utmed ett dike

förstås. Överläggningen mynnade ut i ett beslutsamt »minsjänt, låta så mycken jord ligga till ingen nytta!» I detsamma fick han se någon komma gående från sjön, och borsten började spetsa sig på hans haka: han hade lust att se vad det var för folk som brukade stryka fram här och gjorde sig beredd att interpellera. Men den kommande gick med ett imponerande lugn, och hans annalkande tog mer tid än Spissen egentligen hade ro till.

Emellertid blev hela situationen en annan, så fort Sven kom fram, ty de kände genast igen varandra, och efter hälsningarna och lite snack satte de sig båda ner på den gröna vallen och språkade vidare.

Vad den där stigen angår, fick Spissen snart klart för sig att han kanske inte skulle plöja upp den i dag åtminstone.

»Du gör väl inte vad du ankar,» hade Sven sagt.
»Då får du hela läget på dig, du bler olyckelig.»

»Nä du,» fortsatte Sven, »nu ska du höra va ja säger dig.»

Han tog Spissen i rockärmen och sade med stort eftertryck: »Pass dig nu verklit noga, en tid åtminstone, så du inte förnärmar nån. Och var inte framflön! Kom i hu, nu ä du gåraman. Fan icke du ska nu gå å hålla allo, ifall där ä nån som går på en liten stig, eller om vagnmagarens höna skulle komma in på ditt en gång

— du har ju allaredan va'd ude å gormat en gång, har jag hört... Nä, hålt dig schangtil nu i början åtminstone å laga du bler go vän med mannarna. Och var inte framflön, som jag sa dig. Sidd du så nätt med din toddy, när di ä samman, och börja så nätt...»

Och där taltes en hel del visa ord, och ovanpå alltsammans kom ett vänligt tröstens ord, ty när Sven reste sig, prisade han Spissen mycket för att han tänkt på detta med änkan. »Och det är en bra gård,» sa han. »Där sidder du bra i dina livsdagar. Och bler det nån ledsamheter nån gång med henne, kvinnan, så kom du bara ner till mig.»

Men Spissen försäkrade, att där icke varit några ledsamheter, inte något mankemang på något vis. »Jaja, jaja,» mente Sven, »men det kommer nock. Ser du nu, där hemma vid gaveln, tror du inte hon står och tittar efter, om du skötter nånting...»

Åren gingo och Spissen slet, och han drack mången god toddy utan att förnärma någon; och han gjorde gillen igen och klappade på axlarna och rallierade. Hade han en svår stund nån gång, så tror jag nog han tydde ner till Sven Fiskare, när han kunde göra sig ett ärende. Och där fann han visserligen icke hjälp, men han fann tröst och levnadsvishet. Icke heller var det så farliga saker han hade att beklaga sig över,

endast lite förargliga för en man som alltid varit suverän och allom bjudande. Så till exempel när det kröp fram ur honom, medan de sutto i Svens stuga, att han icke fått ligga så länge han ville på söndagsmorgonen: till sådant bara log Sven ett gott och stilla leende. Ingen kan förtänka att det roade honom. Det låg nu också något visst komiskt i att sådant skulle hända Spissen, som aldrig kunnat få solen att gå upp nog tidigt. Men saken var, att Spissen mera slet av iver än av vana och därför, när det tog honom, inte alls generade sig för att slå bort en timme. Sven log som sagt. Skrat-tade högt gjorde Sven aldrig och hur han fick sitt leende till stånd, vet jag knappt, ty det var liksom hans ansikte inte kunde vecka sig. Över huvud var han mycket stel och, tror jag, av princip orörlig och gjorde ingenting onödigt utom det att han svor grueligt. Men han hade den förmågan i alla fall att gjuta ett visst skimmer över anletet, medan tungan försiktigt vätte läpparna.

Han tyckte ju, att det var fanken. »Men om du bler liggande, vad vill hon göra? Ble du i sängen en dag. Du får ta kommando, elles går det för fan.»

Och Sven framhöll ytterligare, att hon ju var en gammal käring, många år äldre än hennes äkta man.

Men Spissen tycktes inte finna saken klarad ändå,

och vad det beträffar att hon var gammal, så... »Nä du, Sven,» sa han med sin gamla pigghet, »där tar du stort fel. Nä minsjant, hade det bara va'd en yngre...» Och Spissen slog i bordet. »Men hon — hon fikar inte efter nånting mer än å rå.»

»Jaja, jaja, du har ditt hemman,» mente Sven.

Men Spissen satt och hängde och såg riktigt eländig ut.

»Du, Sven, du har inte nån stuska barn.»

Sven teg tills vidare.

»Jöns håller med henne,» kom det hastigt från Spissen; han snoppade till och det riktigt ryckte i ansiktet på honom. Jöns var Spissens egen äldste son.

»Jo men, du, jag såg hur han stod där och tittade så försmädligt in genom dörren, och bara gladde sig... Jag förstår inte, vad där ä med den pågen. Inmarig och vrång. Om en kommer och vill va vänlig, så bara kränger han. Stryk? Ack ja. Men där ä ingenting som biter.»

Och han fortsatte att anställa sorgliga betraktelser. Där var nu den yngsta, en dotter, som just gått och läst. Henne var han mest fästad vid. Men nu var hon borta. Ville hellre ut och tjena. Kunde inte bärga sig i hemmet... »Jag kan inte,» säger hon. »När I blir gammal, far, skall jag komma hem och passa far.»

Och den mellersta dottern inne i stan och lärde sy . . . tänkte bara på nöje och onyttä . . . elles så bevars, den kan en ju snacka ett ord med ibland, hon ä snäll på sitt vis. Och så den äldsta, den gifta — Spissen bara slog ifrån sig. »Kommer ju körandes hem ibland, hon och hennes man — det har en ingen glädje av.»

Men han hade ju hemmanet, som sagt, och med det beskedet fick han gå den gången.

Sven stod och såg efter honom och visste inte om han skulle tycka synd om honom eller han skulle tycka det var lika gott. Ty visserligen var Sven redo att vara Spissens biktfader och ärlige förtrogne, men hålla med honom hade han aldrig lovat. »Han är en vrångbark,» sade Sven för sig själv och lutade visst mest åt att anse det vara lika gott. Men som Sven stod där och tittade ut över det grådaskiga havet, kom han i allehanda betraktelser och beslöt att gå in och läsa postillan. Det gjorde han också utan dröjsmål och sade inte ens ett ord till sin hustru, som han passerade vid husknuten. Det var inte hans sed att utbyta tankar med henne i onödan.

Men Spissen hade sitt hemman och sina drängpojkar och pigan att se efter, när hon mjölkade, och vagnmakarens höna att passa, och sina funderingar an-

gående möjligheten att ta från vagnmakaren en del av den jord han byggt sitt hus på. Och fullt opp på alla vis. Det var ett nöje att se honom, när han for fram i sitt fnysande humör, och ingen må tro, att han gick och hängde med huvudet var dag eller att han lät någon kustenera sig. Och så dog ju änkan till slut!

En gång höll Spissen själv på att stryka med, och det gick så långt, att han lät hämta kyrkoherden, vilket skedde med stor stass. Den störste drängpojken — ty sonen ville nog inte — fick klä sig så fin han kunde och sätta ut bästa vagnen med två säten på och allt beslaget på selarna, och det var allmän undran och vördnad utmed hela vägen, där ekipaget for fram och sen kom tillbaka med kyrkoherden i baksätet. Det var så högtidligt som om man bedit i kyrkan för Spissen. »Det är bara en storhed,» sa Sven Fiskare. Emellertid kom kyrkoherden fort om igen, och det sades, att varken vinet eller brödet kommit fram. Sven frågade sen Spissen vad kyrkoherden sagt, men fick ingenting veta. »Han gick in på privata ting som inte angår nån,» förklarade Spissen, »så vi kom rakt inte överens.» Sven nickade menande, men sade ingenting. Han skakade alltid på huvudet, när han tänkte på Spissens religion.

Om dylikt talade de för övrigt flera gånger, och

Spissen var icke alldeles ointresserad. Sven mente alltid att en fick akta sig för svavelsjön.

»Tror du säkert på att där ä en sådan nånstans?» frågade Spissen.

»Ja gu tror jag så,» mente Sven. »Det var heligt jag svor. Mintro, en får passa sig så väl på den kanten så.»

»Hm, hm...» Spissen började tydligen bli betänksam och sträckte örat fram mot Sven. De sutto, om jag skall nämna det, den gången hemma vid Spissens långbord lilla julafton, ganska tidigt på eftermiddagen, värden för bordändan och Sven i hörnan av långbänken. Hos Spissens hade de under den klara frostiga förmiddagen dragit in en stack från gårdsplatsen och just som de vid 2-tiden hade slut med det, hade Sven kommit in på gården. Spissen kom emot honom med fart och liv: »Nu, minsjant,» sade han, »nu gör jag då inte mer i dag. Det är inte jul mer än en gång om året.» Och han bjöd julsup med detsamma både på Sven och drängarna, hans egen son och drängpojken. Hemmadottern, den som förr varit i stan, och en mindre tjänstepojke skulle köra till apotekarebyn i ett ärende, och så sutto nu Sven och Spissen som sagt i ro inne vid stugubordet och hade tjänstetösen till hjälp när de behövde något varmt.

»Jo, du,» fortsatte Sven, »det har jag fått i mig en gång riktigt, när jag var helt ung. Och det var kanske min lycka. Du minns kanske mied väl . . .!» Kort sagt, Sven hade en gång blivit smittad av spelpassionen i ett sexstyverstolvelag. Det gick en natt, och två nätter och tre, i juladagarna.

»Till sist så såg jag ingenting annat för mina yen än korten, och när jag la mig om kvällen, så såg jag bara kort och kort. Då ble jag rädd, ska jag si dig. Och jag såg fan på sparknekt, precis, och sen så tyckte jag han stod i varenda hörna i drängahuset . . . Men där var en förständig ståsträng, och jag visste mig ingen råd utan väckte han och sa hur de va ställt. Då leste han Fader Vår för mig, för själv var jag inte i stånd till å göra det . . .

»Och sen den tiden så har jag aldrig glömt det, att han finns; och han har makt, tänk du på det.»

Nå, Spissen visste ju nog att en sådan fanns. Men den dära sjön? Och att det skulle vara precis svavel?

»Jo, all-den-stund han finns, varför skulle han då inte ha sjön, både den och mied mer.»

»Na, na, di sier nej, somliga, nu för tiden. Di sier att han, skomagaregesällen, som predikar på läsemöten däroppe, att han tänker så . . . Jo, jo, för aldrig hör di han tala ett ord om sådant. Så jag tror att

det är bara skrämme-kudd. Och det har jag trod länge.»

»Det kan en osse märka på dig. Du är en hedning, Petter,» sade Sven och talte ända in i örat på den andre, »det har du va'd i all din da.»

»Nä pass, du, jag är osse inte, jag är lika god kristen som du. Och du, för resten, du har jo då ingenting å säj, för du svär ju. Du kan då lägga om knag-garna rätt bra, bättre än jag.»

»Ja, det! Tror du det har nåt å bety. Inte mer än om jag tar mig en buss.»

»Hår kan du vara så säker på det?»

»Jo, det kan jag, för jag tänker. Jag har ju tänkt di hundrade gångerna över såna ting.»

»Hm. Du tänker...»

»Ja, ser du, det förstår du aldrig. Men tro du mig, att det känner jag lika säkert som om jag har ont nånstans; va som ä farligt och va som inte ä farligt.»

Och han flyttade sig närmre Spissen och talte i stor förtrolighet.

»Jo,» sa han, »jag skall berätta dig nånting. Det var nu i somras, då gick jag en lång tid och visste inte vad som fattades mig. Och var marn, när jag stod upp, så var det inte som de brukar å vara. Det var

så jag knappt kunde sjunga min psalm. Jag tänkte efter: kan det va i ryen, eller i magen, eller ä de nån klämsel i bröstet. Det var omöjligt å hitta rätt på.

Så en söndag gick jag hän till snickaren och hälsa på. Och där har jag ju haft den pågen, som min dotter lämna efter sig, han ä väl en sex sju år nu. En kunne ju hatt'en hemma hos sig, kunde en tycka, men nu sen min kvinna ble död, så hade jag ingen lust för det. Ha ungar omkring sig, en kunde ju inte passa han, och jag trivs bäst med å sidda ensammen . . .

»Ja,» sköt Spissen in, »å så ä du rädd för bry, ä du, Sven, ska jag si dig.»

»La vara det då,» medgav Sven. »Nock ä det, att han var ju där hos snickarens ett halvt års tid. Men inte kunde han trivs där. Han kom springandes hem till mig, och när jag sa, han skulle gå, så gred han. Och jag körde han om igen med en käpp många gånger om kvällarna.

Så siddar jag då där och bler bjuden på en kopp kaffe, och där var di allesammans, snickarens e'na ungar, och fick kopp och kaga, men min påg han stod hånne bag daren och titta så långt, och där var ingen som sa han skulle ha nåt. Han ska väl ha litt han med, sa jag då, kom du hid bara, sa jag. Nå

han kom ju hän och fick vara med. Den gången. Men då gjorde det mig ont för han, stackelen.

Mellertid så gick jag ju hem igen, och då, tro du mig nu precis som jag säger, så kände jag mig så besynnerlig å dållig, och kunde inte begripa, vad det kunde komma av, för jag hade nägu inte förtärt mer än den samma koppen som snickarens bjöd på.»

Han tog Spissen i rockärmen och fortfor i en försynt ton: »där var gu inte annat å göra än jag måtte hän bag en pil och ge opp».

»Vad måtte du?» frågade Spissen med rynkade ögonbryn.

»Jagu måtte jag så.»

»Men då var du ju dållig?»

»Nä du, det var just det jag inte var. Hör nu på vad jag säger bara. Jo, hän i kvällningen gick jag då ner till sjön och hade å göra nåt med en båt. Som jag står där, ser jag mig om hän mod snickarens och ser pågen stå ensammen udanföör gövlen och titta mod mig till. Och då gick det opp för mig vad där felades! Då gick jag rakt hän till snickarens och tog pågen i növen och med mig hem med detsamma. Och efter den timen så kände jag inte nånting varken i maven eller ryen, tro du mig, och aldrig nån gång sen på hela denna tiden!»

»Men det kunde du väl förstå ändå,» mente Spissen, »att du skulle ta vara på ungen. Det behövde du väl inte få ont i maven för. Vad har en för glädje om en inte hade glyttana. Du visste ju gott vad som var det rätta, i det fallet.»

»Någu visste jag ej. Där ä så många paragrafer om det som ä rätt, och många gånger ä det inte mer rätt för det. Och var står det, att en ska ha en sådan unge hemma hos sig? Om en bara sörjer för han? Men därför får en den varningen att de känns i kroppen. Elles hade en rakt ingen rättelse. Men svära...

»Jaja,» mente Spissen, »men då behöver du inte sidda och kalla mig för hedning. Jag tror så bra som du både på Vår Herre och på den andre.»

»Ja, du tror, men du tror inte han har nån makt, du tror inte han kan göra dig nånting.»

»Vilken? Vem sier du har makten?»

»Han med sjön, mente jag. Men, vad det beträffar vem som har makten, så är det ingen lätt sak att utgrunda; mycke, mycke svårt. Och det får en aldrig nån riktig upplysning om i böckerna. Så mycket är ju säkert, att det är Vår Herre, Gud allsmäktig, som är den mäktigaste. Tro aldrig annat, för då går det dig galet. Men hur mien makt den andre har och

hur de har fördelat allting sig emellan, det är där nock ingen å har utgrundat.»

Och Sven sänkte sig återigen till en halvviskande ton och utvecklade hur man måste passa sig och hur litet man kunde veta, vad som behövdes för att man skulle bli överlämnad till den andre. Ja, ja, mente Spissen, och syntes fullt övertygad. Men Spissen var sömning. Han hade suttit halva natten, sade han, och vakat över en ko som var sjuk, och han nickar till ett par gånger så att näsan närmar sig bordet.

Då hörs skrik och skratt ute från gården, där pojkdrengarna tumla om bland täckeshalmen, som låg kvar efter stacken, och angripa varandra med långa pilstöror. Spissen ut i farstudörren:

»Vill I styra jer, era battingar, eller ska jag...»

»Di ä litt yra,» sa Spissen, när han kom in igen. »Undrar gu om inte drängastören har skaffat sig en brännevinsflaska i dag. Ja, ja, påga ä påga.»

Men nu tog det till yttervärre, så Spissen blev röd i synen och ut.

Ner i stallen.

Vad där hände kan jag inte så precis säga, men Spissen kom ganska snart in igen till Sven, halvgråtande och upprörd och blodskrapad på ena kinden.

Han satte sig alldeles handfallen på bänken och såg hjälplös på Sven.

»Har han gjort dig nånting? Slog han dig?» frågade Sven.

Det var emellertid inte precis så, men fadern hade fått sig en knuff, så att han törnat hän mot en sele där hängde.

»Det trodde jag aldrig skulle övergå mig. Av ens e'na barn.»

Sven hade just ingen tröst att ge.

»En slider å en slider för dom. Aldrig tänker en på sig säl, bara på dom.»

Sven nickade och nickade om igen.

»Och en vill bara va god vän med dom.»

»Aja,» mente Sven, »si nu inte nåt ont om di andre för det. Du har ju bra döttrar. Hon som ä här hemma, hon ä ju en rask flicka, och glad och humörlig.»

Nu nickade Spissen, men lite frånvarande.

»Och den gifta. Du sier hon ä hagalen. De ä kanske liä mied hennes man. Och vara litt om sig — det kan hon ju gott ha lärt av sin far.»

»Nä du, aldrig på det viset, aldrig. Leva och låta leva, och om nån kan smörra sig och ha det gott en dag, det har jag aldrig sett surt på. Men arbeja ska di, det ä en ann sak.»

»Och så har du din yngsta.»

Spissen riktigt drog efter andan och lade sig ner på bordet med armarna under pannan. Mannen grät sannerligen, så att ryggen gick på honom.

Men han hämtade sig, steg upp, tog några slag fram och tillbaka i stugan, tittade ut genom fönstren åt gården.

»Nej,» sa han till sist, »det ska aldrig få passera.»

»Vilket?»

Spissen stod fortfarande och tittade ut. Sonen stod därute i staldörren och drängen bredvid. De snackade och voro förnöjda.

»Hm, hm,» kom det från Spissen, och han gick bort i kroken vid klockan och fick fram en ekekäpp, ganska tjock.

»Vad tänker du ta dig till?» frågade Sven och gick bort och tog honom i armen.

»Jag skall lära dom. Tror du jag låter kustenera mig i mitt e't hus...»

»Styr dig, människa, styr dig,» sa Sven, och sökte hålla fast honom. »Han ä starkare än du.»

»Ja, om osse han var ti gånga starkare, släpp mig bara, släpp mig! Vad skulle en få för fred sen?»

Och Spissen var lös. Ut på gården så att det gnistrade under klackjärnen, när han strök skorna mot

stenbron, som hans maner var. Sven efter ut i farstun, där han stannade halvt synlig bakom dörren. Ty Sven var en försiktig man.

Drängen lämnade stalldörren, när han såg husbonden komma och gick snett över till andra längan.

»Vänta litt, min here,» hejdade honom Spissen.
»Marsch, gå in i drängahuset med dig, på fläcken, och stick inte nesan ut igen.»

Drängen in.

Nu kom ordningen till sonen, som drog sig tillbaka in i stallet.

»Nej, var så god och kom ut här.»

Spissen stampade i marken: var så god, var så god!

Och sonen kom så småningom och hade fått tag i något slags träribba, som han höll i handen.

»Du lägger den på fläcken, du,» skrek Spissen med käppen i vädret och rusade fram.

Träribban föll mycket riktigt i golvet och sonen smet ut genom dörren, men sökte i detsamma ta till schappen. Spissen fick honom emellertid i kragen, kastade käppen från sig och höll honom fast med båda händerna, medan han allt då och då skakade honom.

»Nu, min gosse, ska vi snacka litt med varandra. Vill du ly? Va? Du ä stark, tror du. Men jag ä

din far, kom det i håg. Och jag ä allt lite kvickare än du. Vill du veta hut och göra som jag säger, och det varenda dag! Du går här och har gott, har du. Får din goa mad, får du. Och litt i spiskammaren, tror du inte jag märker det, och tror du jag bryr mig om såddant? Och kaffe och extra, så fort här kommer nån. Va? Men det ä slut med allt det, om du knyster en enda gång. Försök, så ska du väck, och det kvickt ändå. Så får du se hur det känns å va borte. Va? Och du skötter minsjannt inte for mied. Står och slätter ditt hår och tittar dig omkring efter tösen. Tror du inte jag ser det? Du ä lad, ä du. Hade jag en dräng sådan som du, hur tror du det gick den! En får dras med dig ändå, får en, för du ä ens son. Men du ska ly! Kom i håg det. Och försök aldrig mer... Och jag ska si dig en sak till, sade Spissen lite tystare, sen han redan släppt taget i kragen: du ä för dum, och folk sier du ä en bobbe. Men du ä min son i alla fall, och vill du, så kan vi gott gå här och ha det bra och va sams.»

Spissen gick bort till drängstugan. »Ut med dig nu,» sa han till drängen, »och fram med brännevinsflaskan, om där ä nåt igen, för jag kan förstå att där ska väl vara en sådan.»

Flaskan kom mycket riktigt fram och Spissen slog

den utan vidare mot tröskevandringen, så att bitarna flögo omkring. »In nu i stallen och gör vad I ska, och ser I får omkringskött!»

Sven hade hela tiden stått i dörren och vätt sina läppar med en ytterst betänksam min, men sen Spissen var kommen in igen kom det fram litet av Svens stela leende, som nödgade honom att ytterligare slicka sig med tungan ett par slag.

Spissen satte sig lugnt ner och teg.

»Du ska inte lägga detta för starkt på hjärtat, mente Sven, pågen hade supet, och han ä ju elles inte le av sig. Han ä litt inmarig, det kan en se på han. Men du ska inte räkna så strängt med han.»

Det led redan mot kväll. Sven började tänka på att gå hem och Spissen tittade flera gånger ut, om de som voro i apotekarebyn inte skulle vara hemma snart. Mycket riktigt, nu kommo de, och våra båda vänner gingo ut på gården, medan det spändes från.

De följdes åt ut genom porten. Där ute var fria himmelen med röd aftonsol och förtoningar långt uppåt. Och utmärkt frost var det. De stodo en stund och hade sina funderingar över julvädret, så gick då Sven, och Spissen stod ensam ett ögonblick och såg ut över markerna.

Ögonen glänste lite talgiga, där de stodo stilla och stirrande med solen rakt på sig, och hans slitna ansikte såg riktigt milt ut, och bra sorgset till på köpet.

Därute på plöjningen sutto två storo kråkor vid en fåra. De bugade och nickade och kastade snedblickar på Spissen, men denne stod bara i tankar och tittade på dem. Så snodde han sig hastigt om för att gå in, men hejdade sig och sprätte upp en sten, som han slungade mot kråkorna så att det ven efter det. Och de i väg.

»... klal!» väste han till i all välmening, smet in och stängde portarna efter sig.

FEMTONDE KAPITLET.

Men härmed är jag nu kommen rakt in i andra årtiondet och på ett helt annat sätt än jag tänkt. Ty icke var det för att hälsa på Spissen som jag längtade efter att nå fram till denna nya tidrymd. Jag ville kommit genom skogen en förunderlig vårmorgon, när alla ljud talade om tystnad, och komma över min slätt och vara hemma medan sädesstråna växte och klädde marken och trädgården lummades. Nu får det vara, och jag tror jag får avstå från hela detta andra årtionde. Den där glimten från Slungaren kom i lagom tid som en påminnelse om att det finnes något som heter vadan och varthän.

Låt oss besinna oss lite.

Här ha vi jagat Storemor och Pernilla och de andra före dem och med giriga ögon spejat efter sorg och hemligheter och höjt en väldig korus, när hälst vi lyckats få en skymt av ett stackars hjärtas elände. Vissa varelsor bruka så, och sen de tröttnat på den ena vända de hem igen att sova på saken, för att nästa dag fortsätta med en annan, och äro efter var dag lika kloka, och det skall vara mycket, om någon av de slugaste i själva somningsnicken undfår den ljusa frågan: vad gingo vi ut för att se?

Ja, vad voro vi ute för att se?

Det var storkriget, jag höll på att glömma det. När klockorna ringde till mönstring, då började vi.

Man kunde ju aldrig veta. Den nya kyrkan var nyss byggd, när fransmän och tyskar sist kommo ihop, men när jag tänker lugnare på saken, så följer ju icke därav nödvändigt att den skulle smattras ner, när det nu gick löst igen. Om det nu emellertid var kyrkan jag var rädd om eller vad det var, så fick jag i en hast hela bygden så lördagskvällsfrisk för mig, att jag aldrig sett den vackrare, och alla dem som jag sett gå och plöja och syssla i gårdarna kommo liksom under en högre himlakupa, och deras färdsel knöts samman med farfars och hans fars för

hundra år sen och med dem som bakom honom voro på Karl den tolfte tid, och alla tycktes stanna och höra på det nya bullret och kommo varandra så nära, att jag tyckte vi kunde räcka varandra handen hela kedjan tillbaka och säga som de väl sagt från hedenhös: det blir åska igen, kommer hon hit? Och av alla blickar vet jag inga vackrare än dem jag sett gå mot åskmolnet, när det börjar bullra; det är som prostens blick på ovädret ut genom kyrkofönstret, och jag önskar bara att söner må ärva den efter fäder, som de hittills gjort, och att de lugna ögonen aldrig må dö ut i byarna.

Då kände jag som sagt allt det vackra omkring kyrkorna, och jag såg mor stå vid den ena hagtornshäcken, den som man räcker att se över, och höra lördagsklockan som den brukade höras om kvällarna sen trädgårdsgångarna blivit räfsade.

Och då fick jag ett ryck, som om där var något vilket jag ovillkorligen måste ha tag i, ja, så angeläget syntes mig detta vara, att jag tyckte mig, om galet skulle bli, gott kunna sitta på en sten och göra mitt färdigt medan åskan slog ner omkring en...

Därav kom så förmodligen hela denna — dröm, höll jag på att säga och säga mer sant än jag egentligen ville.

Och nu undrar jag bara varför jag skulle drömma just så? Jag må le i mitt hjärta, när jag tänker på vilka som kommo. Dem var det alltså mitt hjärta åtrådde när jag gick ut och klappade efter människor? Inte omöjligt, jag börjar förstå det där efteråt. Och intet ont om dem som kommo, men inte var det de allra riktigaste mannarna, som äro kloka så lång dagen är, och jag måste med förskräckelse fråga mig, vad jag gjort av våra byar. Nu är det som det är och saken kan icke hjälpas på annat sätt än att jag säger ifrån var felet ligger. Jag säger dig därför, att för var gång du hör de mina säga en dårskap skall du tänka dig tio klokheter sagda av andra mannar, och när du ser Sven vid Häcken komma körandes med sina hjälplösa tankar, skall du tänka dig tio andra mannar som ingen hjälp behöva, och när du hör Anders vid smedjan gala kukeliku, må du veta att många finnas som komma allvarsamt och vördigt.

Men vore du målare, icke målade du alltid de helfärdigaste längorna?

En klok man är som en välmurad gård med fyllda lador och alla dörrar i ordning. Där frodas icke nässlor vid vägen eller vallmo vid sophögarna, och svalorna må se sig om, hur de skola slippa ut och in. Men hos en dåraktig hänger dörren på sned,

och i hans tomma lador skiner solen in genom gavlarna.

Det är galet nog med de dåraktiga förstås, men jag är lite rädd för de riktiga, skall jag säga, och det skulle varit mig ett nöje att få meddela detta till doktor Helling, om han levat, ty han var just av samma mening och utvecklade den med all livlighet sista gången jag såg honom, vilket skedde på den stora ättehögen nere vid sjön och i en dispyt med några andra, begravningsgäster liksom han den dagen. Han tyckte om att anse oss allesammans lite konstiga och har utrett för mig många av mannarnas konstighet och min egen och hans egen och Storemors. Och de kloka — akta dig för dem, sade han, de är de allra värsta, när de bli galna. Och han hade sina exempel.

I vilket fall som helst, så har jag dock fått åtskilligt allvarsamt folk med. Bertel, att börja med, är en ganska klok man, fastän han icke kan tala om det, och Anders vid smedjan är det ju intet fel på. Egentligen skulle man måhända kunna göra anspråk på en viss rang för honom på grund av denna passion han har att vara alla gökar till förtret. Åt denna uppgift ägnar han sig med flit och lust, och finns det någon gök i hans socken eller nära intill, har han snart vädrat upp honom. Sådant skulle kunnat kallas

patos, om det icke roat honom så förskräckligt. I alla fall, han passar icke till riksdagsman och kan på sin höjd vara kyrkovärd.

Vad jag saknar är att jag icke fått någon med som är bärare av en idé. Han, Per Siversson, kanske med sina föl? Knappast. Han tyckte om vart föl för sig, är jag rädd, och så många möten han var med om, tror jag ändå icke att han alls nått till medvetande om själva saken i och för sig, hästavelsidén med ett ord sagt, och verklig ideell lyftning torde man väl knappast få tala om, förrän man samlar sig till dyrkan härav. Det må för övrigt lämnas osagt om där fanns några idéer under första årtiondet. Jag har för mig, att de infördes vid andra årtiondets mitt, och jag var själv med på ett möte i gästgivareträdgården, då »framåt, uppåt» och »idéens fana högt» första gången slungades ut över slätten, och det med klingande röst av en politisk fotograf som slagit sig ner i apotekarebyn.

Den gången var jag händelsevis åkandes där med Per Knutsson i Flintgruvan, det var den tiden han körde in sina ostpreussare, och jag erinrar mig livligt hur, när vi åkte hem, han uttalade sin beundran: »Det var en herre till å tala, den däre fotografen! Ja, de andra med, det är inte tal om det.» Därefter

satt han en lång stund tyst och med strängt ansikte och yttrade, i det han vaknade upp och tittade på mig: »Om jag kunde begripa, hår fan di får orden ifrån? Jag tänkte flere gånger: nu är det bra, det är styvt sagt, nu får det bli leve och hurra. Men allt kom där mer igen, lika vackert. Så tänkte jag en gång: nu är det bums slut, nu kan där inte ble mer om den saken, nu hurrar jag. Men ja gu kom där i alla fall mer, så en måtte sig förundra...»

Nej, idéerna törs jag icke gå i god för. Fanns det sådana, så står det väl i tidningarna och riksdagsprotokollerna. Men de hade sitt lantbruk, mannarna, kanske hade de någon idé med det. Och så hade de sin religion, somliga.

Skall jag ställa mig på avstånd och lägga örat till för att utlyssna vad som i det första årtiondet skedde stort och tyst, så hör jag alltid vattnet sila i rörrännorna och mycket annat därmed likvärdigt ehuru mindre poetiskt, och skall jag tänka mig en symbol för det hela, så tänker jag mig en av mina mannar stå med sin spade vid en nyöppnad rörmyrning och se på den första störtströmmen och höra på vårmusiken. Detta är det jag hör och ser — och ser trädgårdar krattas och hagtornshäckar klippas, och väggar slås ut och ljusa kamrar tapetseras. Och allt som

växer, det växer liksom i en dröm om nya och vackrare somrar.

Det var med andra årtiondet som hemmabyarna fingo sin fågning. Förut redan hade de sina almar och sitt allvar och sin gamla stil. Buxbomshäckarna voro där vid de raka gångarna, och rabatterna bakom dem, liljor och tulpaner och allt som ståtligt är. Och om jag skall vara uppriktig, ännu, när de nya drömmarna komma som vackrast, kommer det gamla alltid och vill med. Och när det nya kommer med doft från gullregn och syren och blomstergrupper i gräsplanerna, stiger det gamla fram ur rötter som man trodde utdöda — som en vit ensam lilja jag såg en gång mitt i den spädgröna gräsplanen, just där året förut den gamla rabatten gick; där stod hon som om ingenting hänt, så som andra stått där före henne sen farfars tid. Och när de nya drömmarna myllra som en här av ljusklädda flickor med klara blickar under brätten och tyll, ser jag ur bakgrunden stiga fram ett ansikte med det svarta silkesklädet knutet under hakan och över det släta håret, och den gamla tidens ungmö går livslevande mellan buxbomshäckarna.

Och är skillnaden så stor i grund och botten? Ingen vet det. Eller är det nya bättre? Ingen vet det. Eller skola vi vänta ett ännu nyare som är bättre

igen och står det gamla närmre än det gör som nu lever? Säg det, den som vet.

Ja, detta andra årtionde! Jag har visst lovat dig det hela tiden, som om det var dit vi egentligen ville komma. Men ha vi tid till det nu? Detsamma som först ryckte mig bort till de gamla tiderna, drar mig nu till de nya, och det är liksom någon sade till mig: jag skall giva dig en natt att drömma om det gamla, sen är det nyas tid. Framåt draga alla tankar, och drömmen är slut. Jag märker att när jag ropar på det som då levde, kommer det som nu är, och i stället för något helt annat som jag ville ha tag i, ser jag Bertel livs levande stå vid kyrkan, icke som han stod där med Kistena vid ingången till andra årtiondet, utan sådan han stod där den söndagen, då lite var klev upp var han kunde för att se om flottor skulle drabba samman ute på sjön, och då prästen hade förkunnat för dem som icke hört det på morgonen, att kriget var kommet. Jag vet icke vad prästen sagt, men jag vet att Bertel stod ett stycke från kyrkodörren och såg utåt markerna under sina stora ögonbryn. Och bredvid honom hans son, nuvarande kommunalordföranden.

Hur gammal kan Bertel vara vid det här laget? Det kan ju ingen se på en sådan järnkarl, som icke

törändras, men han bör vara inemot sjutti år, om jag räknar rätt. Han har blivit skarpare i synen. Bister vore synd att säga, när man vet hur blid han är, men ögonen skulle man kunna ta för bistra. Det minns jag också sen förr i tiden, att hans ögon hade sitt liv för sig, ty oberoende av hur pass livaktig Bertel själv var, mötte de en alltid stora och genomträngande.

De strängare linjerna i ansiktet ha nog fixerat sig lite mera under årtiondena efter Kistenas död, men vad han går och tänker bakom sin blick vet jag inte om jag törs säga bestämt, ty som vi sett inskränkte sig Bertels tal till det som oundgängligen måste sägas och till mindre än det. Sålunda lär han ju aldrig brukat motivera sin mening vid stämorna. Man vet endast, att han vid ett par tillfällen, då det stod hårt mot hårt, gjort sitt inlägg i denna form: »Ordförande, det förslaget går jag aldrig in på.» Men då föreföll det alltid mannarna som om han gått fram och lagt en väldig sten på ordförandebordet, och Per Andersson var aldrig glad vid att den stenen låg där, men Anders vid smedjan försummade icke att lägga till: »Bertel har rätt,» varefter han med en ljudelig viskning ytterligare anförtrodde de närmast sittande: »gu har han så, han har alltid rätt.»

Det är nu, som jag redan nämnt, åtskilliga år-

tionden sedan Kistena lades i grav, men det ser ut som om hennes ljusa ande mer och mer fått insteg hos Bertel. Jag säger som mor Cecilia: det är hon som rår. Och det är ju så allt som oftast, om det nu kan vara till tröst för fäder och mödrar när de gå bort, att först då få de mest makt och deras vilja blir en lag mycket mer än förr, och allt som görs, sker under deras ögon. Men Kistena härskar nu som förr endast med måtta. Den gamla stugulängan ligger där den låg, ehuru förkortad med några spännen, och i den blir Bertel boende tills han skall bäras ut genom samma dörr som Kistena. Men uppe på backen, just där Kistena stod och såg mot sjön, där ligger den nya längan, och där bor sonen, ty det är han som nu har gården. Det är en lust att se för övrigt, vad det blivit för en trevlig man av denne sonen, pigg i ögonen som Kistena själv, men lika lugn som fadern. Jag har också hört, att han lika bra som Bertel kan säga ifrån vad han icke vill gå in på, men han lär vara betydligt kvickare än denne till att fundera ut sådant som det kan vara lönt att säga ja till.

Drömmen är slut — men ack, det var mycket vi icke hunno med. Jag har ju icke ens varit vid sjön, och jag minns icke om jag någon gång visat den för dig sommarblå. Och ej heller har jag visat den där

du ser den allra vidast. Du har sett den från sjöfönstret och från Friskens stickelbärsbuskar, och kanske från hällan, där Kistena ville ha gården byggd. Jag ville haft dig ännu längre bort från den, ända upp i skogsbranten — där först tycker du att den kommer riktigt intill dig, bredare och blåare än någonstans. Sen lär det finnas hällor och berg längre upp igen, där man tycker sig rå om sjön ännu mer än vi göra. Men jag ville icke längre upp än att jag kunde räkna mina tjugu kyrkor och känna igen mina almar.

Ja, så var det en gång, men nu är det annorlunda. Nu ville jag upp högre och högre, för att kunna se mig omkring. Det är inte längre nog med kyrkornet, som när förr i tiden några stodo däruppe och andra stodo nedanför och frågade om eldsvådan och man hörde om vartannat »var ä det?» och »nu, nu — nu tar det fatt i en gård till, nu går hela byn» och »hur kan det ha börjat?»

»Det är väl det vanliga,» säger någon, »de har haft sot i skorstenen och för stark fyr.»

»Ja,» säger mor Anders vid smedjan, Bertha du vet, »måtte där bara ingen ha satt eld på det, för det är så hemskt alltid. Så får det väl byggas opp igen, det som brinner.»

»Bäst är det, när åskan slår ner,» säger en annan,
 »för då är där ingen att misstänka.»

Ack ja, tänker jag, om det bara vore åskan! Jag har själv sett det, med vilken munterhet man då går på. Eller kanske det är barn som lekt med elden, eller kanske en däre...

Och kanske är det så. Ty vem kan icke nämnas som en däre! Finns det väl en klokskap som icke är dårskap på samma gång?

Jag har mycket tänkt på de gamla, som nu ligga i kyrkogården, och en dag, som jag nyss råkade nämna, såg jag dem resa sig ur gravarna och se sig om efter åskan liksom vi gjorde. När jag nu sitter i skymningen och tänker, kan jag se dem när jag vill och höra dem hålla konklav. Och jag lyss för att höra, hur de redde sig i de gamla bistra tiderna och hurdan deras levnadsviisdom är. Vet du vad jag hörde?

En gör så gott en kan, hör jag en gammal trygg röst säga.

En fördrar så länge en kan, säger en annan.

En slåss så länge en kan, säger en tredje,
 som om han haft mössan på sned.

Och åter blir det tyst omkring gravarna och stilla bland mannarna.

Och jag märker hur lätta de ändå voro i bröstet, de gamle. För dem var det såsom åska alltsammans, och elden fick man släcka så gott man kunde, så var sorgen över.

En annan gång sitta de länge tysta. Då hör jag den förnämligaste och till synes visaste av dem säga:

Glöm aldrig det, att människorna äro dårar.

Och därpå ett mummel som om hela stämman gav sitt bifall.

Vill du rå över människor — talar nu en annan röst — så kom ihåg att människorna äro dårar.

Och långt om länge, sen det hunnit bli tyst igen, faller en mildare stämman och säger saktmodigt:

Vill du älska människor, så glöm icke att människan är dåraktig.

Och jag tänkte: de männen hade förstått mer; de visste nog att icke allt ont är som en åska. Men det gjorde mig gott i innersta hjärtat, det jag hörde, och nu förefaller det mig som om det ordet skulle kunna göra en glad igen och komma en att tåla både sig själv och andra.

Kanske. Men när klokheden själv och människans högsta allvar dåras, då kan man tänka på världens

ände. Då gäller det de riktiga mannarna, och det är dem jag är mest rädd för . . .

Och Frestaren stod inför tronen, som han ofta hade stått, ty vart tusende år kom han åter och trädde inför Herren och utbad sig ett offer att fresta.

Och han begärde av Herren människan, att han måtte fresta henne.

Och människan föll, ty hennes ögon fikade efter guld och hennes kropp törstade efter sin lycka.

Men en man stannade och gled ut ur strömmen och satte sig på väggkanten: jag orkar icke, sade han. Och Frestaren sade: se mitt guld och mina härligheter. Men människan såg på dem och orkade dem icke längre, och andra stannade och sällade sig till och drogo ut ur leken.

Och efter tusen år stod Frestaren åter inför tronen.

Människan har vänt sitt ansikte från dig och aktar dina härligheter för intet, säger Herren.

Giv mig människan, säger Frestaren. Och hon vart honom ånyo given till försökelse.

Då steg Frestaren fram till människan och sade först detta som han förr sagt: Se din broder, hur hans hustru strålar och hans tjenare tjena honom.

Gack och slå honom ihjäl, att allt hans må bliva ditt.
Men människan förblev stilla som förr.

Och Frestaren fortfor: se dina barn och tänk på dem som efter komma; bistra bliva vintrarna och tomma dina lador, och dina barn skola törsta efter sin lycka — gack och slå din broder ihjäl, att dina barn må välsigna dig.

Och människan gick bort och slog sin broder och gav sina barn välsignelse.

Men åter hejdade sig en man vid vägen och andra med honom och deras barn med dem. Och de sade till barnen: aldrig skola vi slå vår broder för våra barns skull. Och barnen togo deras tomma händer och togo deras välsignelse.

Stod så Frestaren inför tronen och tusen år voro åter gångna.

Du frestade människan med hennes kärlek, säger Herren. Det var falskt verk.

Jag frestade, och människan föll.

Du lockade med kärlekens röst, och människan visste icke vem du var.

Jag lockade med kärlekens röst, och människan mördade sin broder, tvi för din människas kärlek!

Och människan märkte din list och hörde sin kärleks stämma, och din röst lockade henne icke längre.

Sant, svarade Frestaren, men en gång till vill jag fresta, och med din röst, Herre, skall jag ropa henne, och dina gärningar skall jag lägga henne före som en lag, och åter skall yxan sitta i hennes hand och en skräck på jorden skall hon bliva och en skam för dina bud... Giv mig människan, att hon må bliva min tjenare!

Människan skall vara dig given, att hon må vinna sin seger, sade Herren.

Och då... Men det är en senare historia. Då gäller det de riktiga mannarna, de som gå och tänka på allvar och på stora ting. Tro mig, när de börja dåras, då skall både Per Andersson och Tröls och Anders vid smedjan stå där häpna, och Spissen skall mumsa och säga »månn de» och ångra att han icke tog till bättre, och alla sparvhökar skola göra ett ryck med vingen och känna efter om de kanske äro födda med örnars mått.

Det är naturligtvis system i allting, så även i detta, men jag kan säga till min ursäkt, att jag inte märkte det förrän nu.

Tydligt är, att mannarnas liv försiggår i tre världshistoriska epoker, emedan vi ha dessa så mycket omtalade tre själar, undersjälen, mellansjälen och översjälen. När människan först var given Frestaren i

våld, var det bara undersjälens det gällde. Det gick som det gick. Det är lätt att locka den som gärna vill följa. Andra gången var det mellansjälens. Den var också fort färdig, men ståtligt och vackert tedde den sig under sina tumulter, och ögonen lyste av mod och hjärtats kärlek. Tredje gången ... men, som sagt, det är en annan historia.

Jag säger bara: pass på, alle redelige mennar, nu är det er tur ... Han skall komma som förr och säga: »allt detta vill jag giva dig», men när icke det hjälper, skall han komma med annat. Han skall säga: »din plikt vill jag giva dig», och du skall känna ett blixtrande svärd i din hand. Akta dig då, att du icke tar fel på rösterna.

Men under tiden vill jag lyssna till den milda stämman som jag hörde: Vill du älska människor, så glöm icke att människor äro som dårar.

Vid gravarna må jag stanna och göra som jag såg Bertel göra denna augustisöndag, då vi alla fingo en lust att vara samman med de bortgångna och tänka. Ty en stund efter det jag sett Bertel utanför kyrkogården, fann jag honom stå med sonen nere på deras gravställe, och jag iakttog med tillfredsställelse att det vita ännu växte på alla hans

gravar och jag mindes vem det först hade kommit ifrån.

Och nu ser jag tydligen var jag måste sluta och säga mitt avsked till de gamla årtiondena. Det blir på den stora ätthögen nere vid sjön i Per Knutssons i Flintgruvan församling, där, som jag just nämnde, jag sista gången hörde doktor Helling resonera, och det var en gång just vid slutet av andra årtiondet, så vi voro alla lite äldre då än vi varit i det föregående, både doktorn och jag och Per Knutsson och de andra där närvarande också, som emellertid icke varit med här förut. Det är synd att icke alla kunna leva genom alla årtiondena, och doktorn dog förstås ännu icke på tio år efter den dagen, men jag tror inte att jag såg honom sen. Det är synd, som sagt, ty jag skulle så gärna velat ha honom med just nu och vetat honom stiga ut antingen från stortrappan åt torget till, där han hade sitt torgfolk att tala med, eller genom sin grind i trädgårdsmuren åt sjön till, där han hade hela hamnväsendet. Borta är han emellertid, men Per Knutsson lever lyckligtvis väl bibehållen i denna stund. Och för honom var det en sorgens dag, den då vi träffades på ätthögen, ty det var hans bästa vän vi då begrovo.

Jag kom att nämna disputationen, som där ägde

rum och som fördes mellan doktorn och den s. k. kandidaten, en gammal skolkamrat till doktorn, som ingenting annat gjorde än arrenderade ut sitt ställe och spekulerade på markvägarna och trädgårdsgångarna och ansågs som ett slags svart geni, emedan han hade innelåsta böcker och lät kalla sig fritänkare, det vill säga icke en sådan som nått fram till energienheterna, utan snarare ett slags fri teolog, envising och stor hedersman, som vid det här tillfället, om jag minns rätt, förfäktade satsen, att den onde egentligen gick Vår Herres ärenden. Men det där är ju redan en gammal historia för oss, och disputationen är ingalunda huvudsaken för mig. Jag satt där mest för att vara samman med folk — och sjön låg så vacker och markerna voro så fina runt omkring oss.

Det kom så till.

Vi gingo ute i marken ett slag och rörde på oss, som man kan göra på en begravning om sommaren, när middagen är över och det börjar rökas. Två tre i sänder. Se på vad som växer och tala om kreaturen som stå tjuvrade, stanna och stirra neråt sjön.

Det står vackert allting i år, säger Per Knutsson. Det är bara han och jag som stå och titta på klöverfältet.

Hm, säger han för sig själv och ler och virrar på sitt huvud, något gråsprängt numera.

Jo, säger han så och ser på mig, i dag för åtta dar sen var jag här. Det var sista gången, och det var ju så, att man såg det lackade mot slutet. Jo, då ligger han där med lite klöver i händerna på sängtäcket, och nån kornax. Hans syster hade fått gå ut och ta in lite sådant — mintro, en ligger väl och tänker allehanda, när det står så till. Det står vackert, säger jag till honom, allting i år — precis som jag sa nu till dig. Ja, di säger det, sa han. Du kan ta mig om ryggen, sa han så, och lyfta lite, så kanske jag kan se ut i klövern. Och så höll jag han en stund, så han nätt och jämnt kunde se genom fönstret — och det var väl med det sista han såg.

Men inte en klagan. Inte ett dugg. Lika säker alltid. Om han skulle hålla ut med de sista på ett kalas eller vad som helst, i alla väder, och likaså nu när han skulle dö. Inte muck. Hålla parollen och därmed väl — slöt Per Knutsson med en melankolisk glimt över mustascherna.

Och vad skall en säj vid ett sådant tillfälle, fortsatte han om en stund. Där satt jag som en bobbe, och sen fram och tillbaka från fönstret och till kakelugnen och tyckte äntligen jag skulle ha fram nånting

I helsike. Och vad skall man säj? Och han låg där och såg så klart med ögonen. Inte ett ord. Och vad behövs det för resten.

Men säden ä bra, tillade Per Knutsson i sitt vanliga raska tempo, han skötte stället brilliant.

I detsamma kommer där fler utåt markvägen, där vi gingo, med pilehäcken på ena sidan.

»Där kommer den här Per i Bäckén. Se hur han spanner på med cigarren. Se hur han kniper, när han ska dra. Och på sned opp imod ögat till. Han är holiens förnöjd . . .»

»Di säjer vi skall dricka toddy,» mäter Per i Bäckén. Han hjälpte liksom till lite i dag.

»Jaså, säjer di det,» kränger Per Knutsson. »Vad ränner du här för då? Hem och rör ihop då, så du kan få bällen full.»

»Aja, aja, det ä minsjant go tid. Vi hinner gott.»

»Jaså, det tycker du. Du har kanske tänkt å hålla på som när du begravde din Malena.»

»Nä, nu ska du inte va stygg vid Per Bäck,» säger en av mannarna som stött till.

Alla visste, att Malenas bortgång icke varit någon av Per Bäcks stora sorger.

»Han är glad i dag, skall jag säja,» vände sig Per Knutsson till oss andra, medan Bäckén gick vidare,

»och det ska vara han väl unt. Han fick två hundra kronor efterskänkta, som han skulle bli't skyldig i stärbhuset här.»

»Hur kunde det vara?»

»Jo, han kom ju i olycka i förfjor med den däre, han därborte i den gården, den rälie — fast jag tycker det är en rätt trevlig figur.»

»Spissen, di kallar, ja visst,» säger en av manarna, »han skällde'n för kältring.»

»Ja, och mer till,» säger en annan, »och det blev dyrt, skall jag säga. Det blev väl så mycket som bägge hans kor säger till. Och hade Per inte betalt, hade han fått krypa in, det är säkert.»

»Men vad skar di ihop om?»

»Spissen sa nånting till Per, vad det nu var, och så var det ju i de dagarna när Spissen hade börjat processa med vagnmakareänkan och höll ju på att göra henne från förståndet — han ville ju ta jorden som huset stod på.»

»Men vad brydde Bäck sig om det — mer än vi andre jag menar?»

»Nej, men när Bäck har fått lite i sig, så är han ju som en vessla och kan inte styra sig, och så sa väl Spissen nåt spe, för det ä ju en leer en.»

»Precis, precis,» föll Per Knutsson in. »Han lär

ha sagt nånting om Malena och hennes konster. Och Per opp som en spralleman, opp på en stol, så han kunde syns, och så kom där ju... alla di skällsord, som där kan stå i nån lagparagraf...»

Alla mindes det, och den ene kom med ett, den andre med ett annat om händelsens avveckling, alltsammans lite försmädligt för vår gamle vän Spissen, ty det är verkligen densamme, och det är mycket mot min vilja, som jag här nödgades ånyo stöta på honom i en genant situation, vilken alls icke längre är kännetecknande för honom och föga passar för honom nu i hans ansenligare förhållanden.

»Jo,» slutar Per Knutsson, »i den vändningen fick då Bäck låna de tvåhundra kronorna av vår vän, som döder är, och mot slutet så fick jag reversen, den var ituriven, och skulle lämna den till Per, och dan efter dödsfallet fick han den, och då blev han ju stort belåten.»

Vi gingo vidare, det blev åtskilliga att möta och passera, och till slut samlades vi tämligen i en klunga, som drev mot gården till, där det såg svart ut i trädgården av gäster och vitt av borddukarna.

Per Knutsson blev bland de bakersta.

»Där kommer ju kyrkoherden också. Vem är det han går med?»

Det befanns vara mor Kersti, änka, rätt långt ute i släkten, men bland de allra närmsta i vänskapen här i begravningsgården.

Vi blevo stående tillsammans, vi fyra, sen kyrkoherden kommit fram.

Där växlades ett par ord mellan Per Knutsson och kyrkoherden om den store svarte som stod där i klöverfältet och vilken kyrkoherden kände igen såsom den där gått till höger för likvagnen.

Kyrkoherdens åstundan visade sig vara att komma upp på den stora högen, som låg på andra sidan piltvallen på naboens ägor. Hade ofta tänkt komma dit, för han ville se sjön därifrån, men inte tänkt att det skulle bli just på en sådan dag.

Komna upp till toppen, finna vi så på den bortvända sidan doktor Helling sittande tillsammans med den nämnde »kandidaten».

»Sitt, sitt,» sade kyrkoherden. »Här är vackert oppe.»

»Nå, så gör jag min reverens här jag sitter,» säger doktorn. »Goddag, mor Per Nils,» eller vad det var han kallade Kersti, »vi slår oss väl ner tillsammans.»

»Jag vill stå litt och se mig om,» säger Kersti.

»Ja,» upplyser doktorn, »vi sitter här och talar om djupa ting, min kamrat här och jag.»

Och samtalet befinnes ha kommit opp med anledning av några ord, som kyrkoherden haft i kyrkan i dag, någonting om, att de onda ingen makt hava över den som god är — jag vet icke, om det möjligen var något bibelspråk i den vägen.

Kandidaten, som tycktes ha kommenterat denna tes på sätt som jag redan talat om, avböjde att fortsätta diskussionen nu i kyrkoherdens närvaro. Vi ä ju inte här för att disputeras, mente han. Doktor Helling kåserade emellertid vidare på egen hand, tills han snart fick andra med. Men — vad lärda män säga i sådana dispyter är ju alltid bara lärdom. Icke heller hörde jag hela dispyten, ty jag blev vinkad ner ett slag till ett par bekanta nedanför högen, just som mor Kersti, eller fru som man började säga vid den tiden, fann sig invecklad i skarp strid med de lärde: ty såvitt jag kunde förstå var hon den som hade minst vördnad för det onda, vare sig det skulle kallas galenskap eller ledhet. När jag kom tillbaka hörde jag doktor Helling vädja till Per Knutsson i Flintgruvan, vilken ej förut sagt ett ord.

»Nä,» svarade denne, något frånvarande. »Sådant är inte min sak. Det förstår jag inte. Jag kommer

aldrig längre än till det, att som det är, så är det, och så får det väl ble också... Jag tror som min nabo, som vi alla känner, sa till mig för en tid sen, när han sett sina söner lite livade första gången: 'Som Vår Herre har skapt dom, så får di vara, och så får det ble stupa eller stå.' Så sa han, och det bler väl i det närmsta vad vi har att rätta oss efter. Bra pojkar för resten, inte ett ont ord om dom, di kom hem från en bal, ut på morgonen, så folk var ju oppe i stugan, och bara så där lite uppslupna, men då ser en ju arten... Och där ligger gubben så nätt inne i kammaren och har öga på dem genom dörren. Stämmer, stämmer, tänker han, där har vi den och där har vi den av slakten — di går igen, var lugn för det.»

»Han ä inte så dum, den där naboen,» säger doktorn, och under tiden ha vi rest oss. »Men,» tillägger han, »tror inte mor Kersti i alla fall, att vi skulle komma i knipa, om det onda tar slut en gång?»

»Jag tänker det räcker nock i min tid,» svarade mor Kersti.

»Kanske det, kanske det,» sade doktorn och stannade mitt i steget och fixerade henne, som han brukade ibland utan någon egentlig anledning.

Nå — vi drucko en toddy med kyrkoherden och sågo kvällen sänka sig över klövern och sjön, och

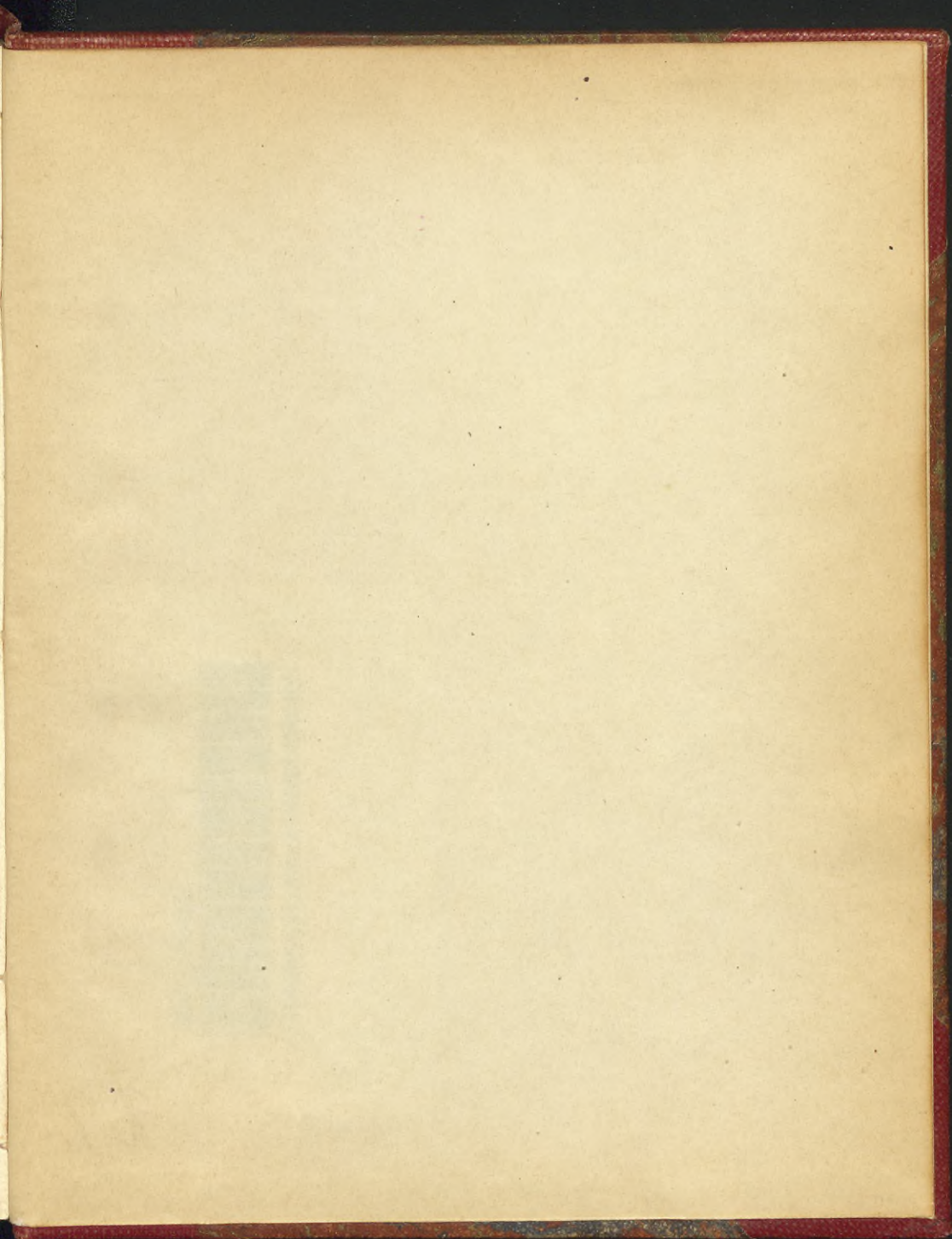
när glammet var över och det var nästan tyst i trädgården och jag kom in i salen för att säga farväl, sitter Per Knutsson där med de sista vännerna, och jag hör honom just säga: »Ja, nu fattas det bara precis det, att han skulle suttit här med, så skulle vi . . .» Och vi körde hem under sommarnatten, när daggen föll över kornaxen, in under mörka almar i byarna och ut igen i månskenet och förbi kyrkogårdarna.

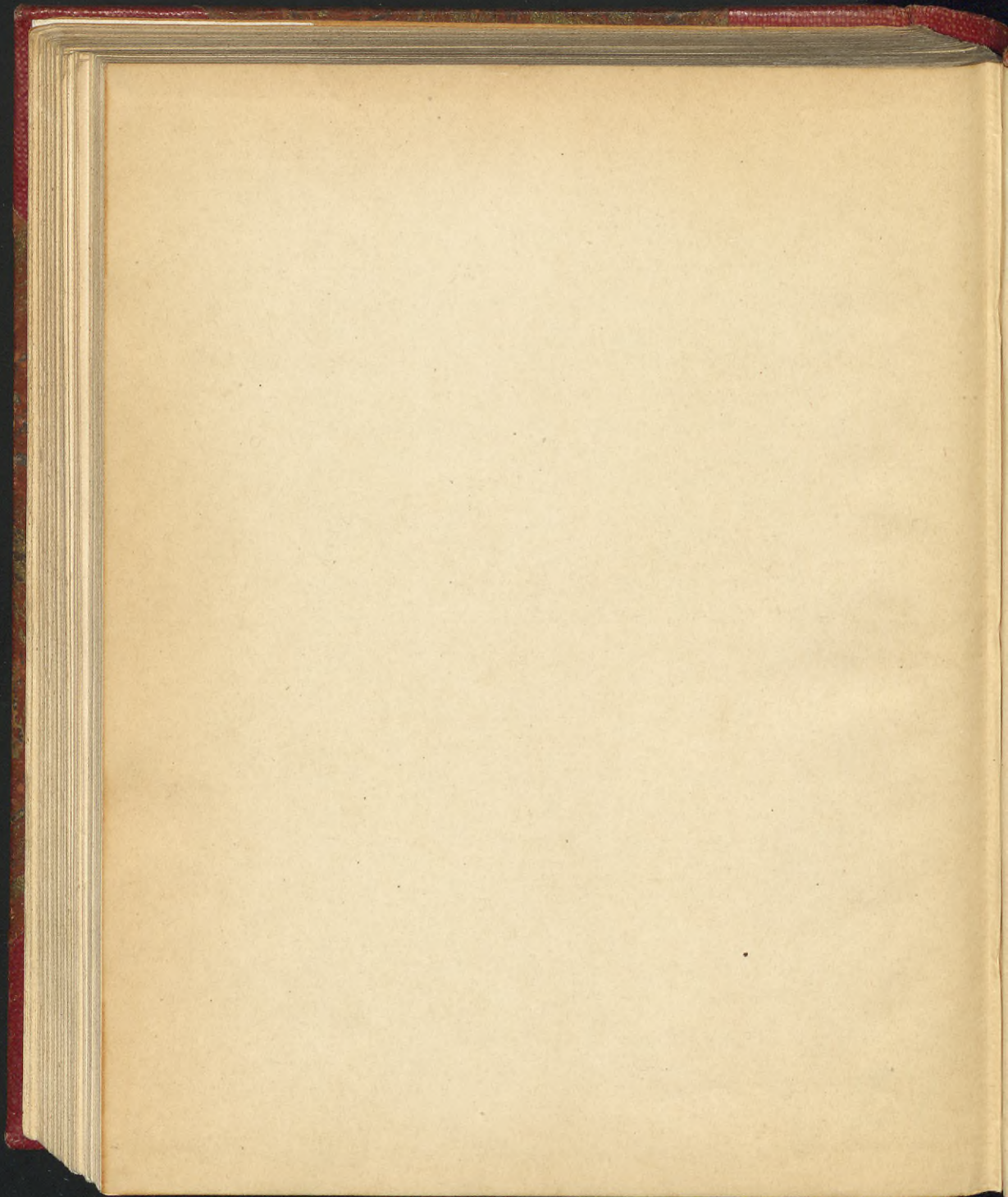
Tack, säger hjärtat, till dem som där ligga — men gå de fram, alla de osagda orden? Bittert vore livet, om man icke fick tänka sig att de göra det ändå, från öga till öga, från hand till hand. Och så är allt väl, och osagt är bäst, när det så är.

INNEHÅLL.

Kap. 1. Människor.....	5
» 2. De blåblommiga kopparna	17
» 3. Tro mig inte mer än jämnt.....	35
» 4. Prosten åker hem	41
» 5. Predikaren	51
» 6. Mannarna	74
» 7. Frisken	97
» 8. Bertel	111
» 9. Himlarna	145
» 10. Mugiunt vaccae.....	156
» 11. Storemor	168
» 12. Pernilla.....	196
» 13. Slungaren	222
» 14. Religionerna.....	253
» 15. Glöm icke	287

21

6000172452

Göteborgs universitetsbibliotek

